

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSAKULTET

"To Save the Soul of America"

En undersøkelse av Martin Luther King Jr.'s ikkevolds-strategi
og dens begrunnelser

David Hunstad

Veileder:

John W. Kaufman

*Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne utdanningen*

Det teologiske menighetsfakultet, 2016, vår

AVH5010: Masteravhandling (60 ECTS)

Master i Teologi

INNHALDSFORTEGNELSE

SAMMENDRAG	6
ABSTRACT IN ENGLISH	7
FORORD	8
LISTE OVER FORKORTELSER	9
1 INNLEDNING	11
1.1 INTRODUKSJON OG PROBLEMSTILLING	11
1.2 BEGRUNNELSE, AVGRENSNING OG MATERIALE	12
1.2.1 <i>Begrunnelse</i>	12
1.2.2 <i>Avgrensning</i>	12
1.2.3 <i>Materiale</i>	13
1.3 TEORETISK RAMMEVERK.....	14
1.3.1 <i>Litteratur</i>	14
1.3.2 <i>Metodiske overveielser</i>	16
1.3.3 <i>Forklaring av begreper og forkortelser</i>	17
1.3.4 <i>En amerikansk diskurs og Kings verdensbilde</i>	18
1.4 UTFORDRINGER RUNDT KINGS TEKSTER.....	20
1.4.1 <i>Plagiat og kopiering</i>	20
1.4.2 <i>Skyggeforfattere</i>	22
1.4.3 <i>Ulike versjoner av samme tekst</i>	23
1.4.4 <i>Hva er de beste kildene til Kings tanker?</i>	24
1.5 DISPOSISJON FOR AVHANDLINGA	25
1.6 OPPGAVENS FAGLIGE MÅLSETTING.....	26
2 BAKGRUNN OM MARTIN LUTHER KING OG BESKRIVELSE AV HANS IKKEVOLDS-STRATEGI	29
2.1 INNLEDNING.....	29
2.2 OPPVEKST OG UTDANNING.....	29
2.3 HENDELSENE I MONTGOMERY	31
2.4 EN GJENNOMGANG AV KINGS LEGITIMERENDE RETORIKK.....	34
2.5 HVORFOR ER SEGREGASJON GALT?	37
2.6 BEHOV FOR STERKERE VIRKEMIDLER	40
2.7 BESKRIVELSE AV KINGS IKKEVOLDS-STRATEGI.....	44
3 UNDERSØKELSE AV KINGS TEORETISKE BEGRUNNELSER FOR IKKEVOLDS-STRATEGIEN OG HVILKE KILDER SOM LIGGER TIL GRUNN	52
3.1 INNLEDNING.....	52
3.2 UTDANNINGAS BETYDNING	53
3.2.1 <i>Pilgrimage to Nonviolence</i>	54
3.2.2 <i>En kritisk lesning av Pilgrimage</i>	58
3.2.3 <i>"Rediscovering Lost Values"</i>	61
3.3 UTVIKLINGA AV EN IKKEVOLDDELIG STRATEGI	64
3.3.1 <i>En undersøkelse av kildene til andre del av Pilgrimage</i>	67
3.3.2 <i>Oppsummering om Pilgrimage</i>	73
3.4 SIVIL ULYDIGHET.....	74
3.5 FREDDELIG REVOLUSJON – FORHOLD TIL KOMMUNISMEN	78
3.5.1 <i>Bakgrunnen for Kings kommunist-rykte</i>	78
3.5.2 <i>Kommunismens behandling i Kings tekster</i>	80
3.6 KONKLUSJON KAPITTEL 3.....	82

4 VOLD – RADIKALISERING – BLACK POWER.....	84
4.1 INNLEDNING.....	84
4.2 PRAGMATISK UTVIKLING AV IKKEVOLDS-STRATEGIEN.....	84
4.3 BLACK POWER.....	89
4.3.1 <i>Black Consciousness</i>	91
4.3.2 <i>King og Black Power</i>	93
4.3.3 <i>Fortsatt ikkevold</i>	98
4.4 UFORTJENT LIDELSE FRELSER.....	104
KAPITTEL 5 – KONKLUSJON.....	107
LITTERATURLISTE.....	117

SAMMENDRAG

Avhandlinga er en undersøkelse av Martin Luther Kings teoretiske og pragmatiske begrunnelser for den ikkevoldelige strategien han benytta for å bekjempe raseskillesystemet. I kap. 2 redegjør jeg for Kings argumentasjon mot segregering og gir en beskrivelse av ikkevoldsstrategien.

I kap. 3 drøfter jeg ulike syn på hvilke kilder som influerte King mest. Her gjennomgår jeg også et utvalg tekster for å undersøke både hvordan han begrunner sin strategi, og hvilke kilder som ligger til grunn. I siste del av kapitlet viser jeg hvordan strategien var en dynamisk størrelse, som i møtet med endrede omstendigheter evna å inkludere nye ledd med andre begrunnelser.

Siste kapittel er en undersøkelse av hvordan ikkevoldsstrategien blei prøvd i mot den hardere virkeligheta som kjennetegna USA fra midten av 1960-tallet. Borgerrettighetsbevegelsen opplevde synkende støtte i den hvite befolkninga når det gjaldt kravet om full likestilling mellom folkegruppene. I tillegg blei afroamerikansk ungdom mer radikalisert som følge av økende svart bevissthet og motstand fra de hvite. I denne delen viser jeg hvordan ikkevoldsstrategien tillempes også med pragmatiske begrunnelser.

ABSTRACT IN ENGLISH

English title: "To Save the Soul of America" – An Investigation into Martin Luther King Jr.'s Nonviolent Strategy and Its Justifications

The dissertation is an investigation into Martin Luther King's theoretic and pragmatic justifications for the nonviolent strategy he used to fight the segregation system. In Ch. 2 I explain King's arguments against segregation and describe the nonviolent strategy.

In Ch. 3 I discuss the different views on what sources influenced King most importantly. Here I also investigate a selection of texts to find out how he justifies his strategy, and what are the underlying sources. In the last part of the chapter I illustrate the dynamic character of the strategy, which had the ability to incorporate new parts and new justifications, when encountered with changed circumstances.

The last chapter is an inquiry into how the nonviolent strategy was tried against the hardened reality, which characterized the USA from the mid 1960s. The civil rights movement witnessed a declining support from the white population, when it came to the demands for full equality between the ethnic groups. In addition, the Afro-American youth became more radicalized as a result of growing black consciousness and resistance from the whites. In this part I display how the nonviolent strategy was accommodated also with pragmatic justifications.

FORORD

Takk til svært behjelpelige bibliotekarer ved Menighetsfakultetet, som både har kjøpt inn nye bøker, og ellers vært behjelpelig med å skaffe tilveie litteratur.

Og ikke minst, tusen takk til veileder John W. Kaufman for god instruksjon, samt masse oppmuntring og støtte underveis.

LISTE OVER FORKORTELSER

- CFM – Chicago Freedom Movement
CORE – Congress of Racial Equality
FOR – Fellowship of Reconciliation
MIA – Montgomery Improvement Association
NAACP – National Association for the Advancement of Colored People
NCC – National Church Council
SCLC – Southern Christian Leadership Conference
SNCC – Student Nonviolent Coordinating Committee
WRL – War Resisters League

Boktitler gjengis alltid med kursivert tekst og forkortes med ett eller flere ord fra tittelen. Artikler, taler og andre tekster gjengis i anførselstegn, og forkortes slik som bøker.

Sitater

Jeg har forsøkt å sitere tekst så nøyaktig som mulig, og inkludert skrivefeil som eksisterer i kildene. På et sted har jeg sitert King på svensk. Dette skyldes at jeg kun hadde den svenske oversettelsen tilgjengelig.

Henvisninger

Når jeg henviser til tekstene i *The Papers of Martin Luther King, Jr.* bruker jeg "Tittel", i *Papers vol. nr.:* sidetall. Dersom jeg henviser til Kings tekster som er publisert i andre redigerte utgaver, vil jeg bruke "Tittel", i *Redaktør årstall:* sidetall. Henvisninger til redaksjonelle kommentarer i *Papers* blir: Redaksjonelt, i *Papers vol. nr.:* sidetall.

Henvisninger til Kings redigerte sjølbioografi blir : King i *Carson (Red.) 2013:* sidetall. Det samme gjelder også for andre personer som er sitert i bok med redaktør.

I noteapparatet vil det være henvisninger til brev fra og til M. L. King, som er publisert i *Papers*. Brev fra King henvises med "To...", og brev til King henvises med "From...".

1 INNLEDNING

1.1 Introduksjon og problemstilling

1. desember 1955 nekta den afro-amerikanske kvinnen Rosa Parks å gi fra seg bussetet til en hvit passasjer som gjorde krav på det. I henhold til raseskillelovene i delstaten Alabama var dette en rett som hvite busspassasjerer hadde, og hendelsen førte til at Parks blei pågrepet av politiet og satt i fengsel.¹ Denne episoden fant sted i Alabamas hovedstad Montgomery. Borgerrettighetsaktivister i byen ville benytte den påfølgende rettsaken til juridisk å prøve raseskillelovene i Alabama, og de satte i gang en boikottaksjon for å legge press på myndighetene. Den inntil da ukjente baptistpastoren Martin Luther King Jr. blei valgt til leder av en lokal aksjonskomité, *Montgomery Improvement Association* (MIA), som skulle organisere aksjonen og forberede demonstrasjoner. Dette var starten på Kings karriere som lederskikkelse for borgerrettighetsbevegelsen i USA.

Martin Luther King var en mangefasettert skikkelse, og det mangler ikke på innfallsvinkler til en studie av denne personligheten. Han var predikant, teolog, svart amerikaner, borgerrettighetsforkjemper, og ved mottakelsen av Nobels Fredspris i 1964 blei han en internasjonal stjerne med innflytelse langt ut over de områdene han fram til da hadde beveget seg i. Attentatet på King drepte ikke interessen for denne usedvanlige personen, men forsterka den. Ulike innfallsvinkler kunne være et studium av hans teologi, hans rolle som predikant, eller en undersøkelse av innholdet til denne afroamerikanske pastorens forkynelse. Et annet relevant emne kunne være hans rolle i borgerrettighetsbevegelsen og de konkrete resultatene av aksjonene han leda, eller vi kunne avgrense temaet til hvilken betydning han fikk for utviklinga av det moderne amerikanske samfunnet. Det ville også vært interessant å kartlegge Kings rolle som inspirasjonskilde for andre frigjøringsbevegelser i områder med rasesegregering.

Mitt valg av problemstilling har sin årsak i min interesse for pasifisme. Jeg ønsker å stille spørsmål som: hvorfor trodde King at ikkevold og sivil ulydighet var den beste strategien for å oppnå målet om likhet mellom folkegruppene i USA? Hvordan kunne det ha seg at en majoriteten av den afroamerikanske befolkninga, i stor så grad klarte å holde aggresjonen tilbake og bli vedholdende med sine ikkevoldelige aksjoner? Og til slutt, hva var sammen-

---

¹ Utdrag fra loven er gjengitt i "Introduction", i *Papers III*: 7, note 23.

hengen mellom Kings bakgrunn som svart baptistpredikant og valget av ikkevolds-strategien, og hvilke andre ikke-teologiske inspirasjonskilder hadde han?

På grunnlag av disse spørsmålene har jeg formulert følgende problemstilling: Hva var Kings teologiske, ideologiske og pragmatiske begrunnelser for ikkevolds-strategien? I hvilken grad henta han begrunnelser fra henholdsvis sin egen baptistiske og teologiske tradisjon, sekulær pasifisme og Gandhis ikkevolds-ideologi, samt hvilke pragmatiske begrunnelser henviser han til?

1.2 Begrunnelse, avgrensning og materiale

1.2.1 Begrunnelse

Jeg vil starte med å begrunne hvorfor jeg har valgt M. L. King som studieobjekt i denne oppgaven. King er på ingen måte aleine om å ha bidratt til frigjøring og forsoning mellom stridende folkegrupper i moderne tid. Det kunne for eksempel være interessant å undersøke skikkelser som M. Gandhi og N. Mandela. Det spesielle med King er at han i større grad enn de to andre er en representant for "min" verden, den såkalte "vestlige liberale" kulturen. Som historisk fenomen var den amerikanske segregasjonen en særskilt tildragelse som gikk mot slutten i tiåret før jeg kom til verden, og som foregikk i lokalsamfunnet til venner jeg i voksenalder har besøkt.

I tillegg har King en spesiell betydning i den baptistiske tradisjonen jeg sjøl tilhører, og jeg kjenner personer som møtte ham da han var på sitt Norgesbesøk i 1964. Som teolog er det også interessant å studere en kollega som på lik linje med meg hadde en ikkevoldelig ideologi, og jeg ønsker å sette meg inn i det teoretiske grunnlaget for hans standpunkt.

Martin Luther King levde så nær opp til vår tid, at det mangler ikke på historisk dokumentasjon. Vi har både hans egne skrifter og taler, samtidige observasjoner i ulike medier, intervjuer, bilder og filmklipp. Allikevel er hendelsene så langt tilbake i tid at det er mulig å holde en nødvendig kritisk avstand, og det fins en mengde litteratur som belyser King fra mange ulike synsvinkler.

1.2.2 Avgrensning

Hensikten med denne oppgaven er ikke å studere M. L. King i full bredde. Jeg vil begrense meg til å plassere ham i hans samtid ved kort å redegjøre for hans bakgrunn. Dernest vil jeg

forsøke å avdekke hans teologiske og ideologiske begrunnelse for ikkevolds-strategien. Videre skal jeg undersøke hvordan møtet med den praktiske virkeligheta påvirka hans tenkning omkring ikkevold. Etter som King var utdanna teolog og pastor er det naturlig for det første å søke etter en *teologisk begrunnelse* for ikkevolds-strategien. Vi må da belyse både både den afro-amerikanske bakgrunnen han kom fra, og den tradisjonen han møtte ved studiestedene.

I sin egen bok *Stride Toward Freedom (Stride)* oppgir han ulike vestlige filosofer som inspirasjonskilder i den prosessen han kaller sin "pilgrimsferd til ikkevold". I den samme boka forteller han også hvordan han i denne prosessen kom under innflytelse fra representanter fra den pasifistiske bevegelsen i USA, og som satte ham i forbindelse med Gandhis ikkevoldsstrategi. Dette er den andre inspirasjonskilden jeg vil undersøke, og som jeg betegner *ideologisk begrunnelse*.

Men King satt ikke bare ved et skrivebord og utforma sin ikkevolds-strategi, den blei til i møtet med den praktiske situasjonen den skulle anvendes i. Han måtte forholde seg til motstandere både innenfor den svarte og den hvite delen av befolkninga, og strategien er dermed ingen statisk størrelse. Derfor vil jeg søke etter en tredje kilde til hans ikkevoldsstrategi, som jeg betegner en *pragmatisk begrunnelse*.

Jeg vil avgrense oppgavens omfang ved å forholde meg til Kings sentrale tekster som gir informasjon om tilblivelsen og utviklinga av hans tanker rundt ikkevold. De tidligste tekstene vil nødvendigvis danne hovedgrunnlaget for undersøkelsen. Men jeg vil også bruke noen av de seinere tekstene for å se hvorvidt det er ei utvikling i hans tanker om ikkevold, i brytning med den forandrede historiske situasjonen han opererte innenfor.

1.2.3 Materiale

Kings egne tekster kan deles inn i tre hovedkategorier: skoleoppgaver, bøker/artikler og taler. I tillegg har vi tilgjengelig flere intervju som han ga til ulike medier. King var flink til å ta vare på papirene sine, og i 1964/65 donerte han ei omfattende samling av skoleoppgavene sine til Boston University. På den måten har vi gode muligheter til å skaffe oss innsikt i hvordan møtet med akademia forma Kings tidlige tankegods. I løpet av livet skreiv han 5 bøker,

som alle er oversatt til norsk, samt diverse artikler.²

I perioden som King hadde sitt virke var det blitt vanlig å ta opp prekener og foredrag på lydbånd, og Stanford University m.fl. er i gang med å transkribere disse til tekstdokumenter. Kings taler kan deles i to hovedkategorier: kirke-prekener og taler/ foredrag i andre sammenhenger. I min undersøkelse vil de ikke-kirkelige talene være av størst interesse, fordi han mange ganger adresserer direkte det emnet som er tema for denne oppgaven. Men vi kan ikke hoppe over kirke-prekenene fordi han også i slike sammenhenger snakker om ikke-vold, og det er en kilde til innsikt i hvordan han gir ikkevolds-strategien en teologisk begrunnelse.

I 2006 blei alle Kings prekensamlinger og andre av hans papirer auksjonert fra familiens King Center i Atlanta til Morehouse College i samme by, og en god del av disse er nå digitalisert for publikasjon på internett. Forskningsmiljøer har også fått tilgang til arkivet til *Southern Christian Leadership Conference* (SCLC) med møtereferater og brev.³ I 1985 fikk Clayborne Carson ved Stanford University tillatelse (eller mer et oppdrag) fra Kings kone, Coretta Scott King, til å starte et forskningsprosjekt på Kings tekster, som har tittelen *The Papers of Martin Luther King, Jr. (Papers)*. De har underveis fått tilgang til et utvalg private brev, og så langt har det kommet 7 bind med kritiske utgaver av Kings egne tekster fra perioden 1937-1962. Dermed er det fortsatt en god del tekster fra den seinere perioden som ikke er publisert.

1.3 Teoretisk rammeverk

I dette avsnittet skal jeg redegjøre for min framgangsmåte for å løse oppgaven, samt de metodiske overveielserne jeg har gjort både i forkant og under arbeidet. Jeg vil også avklare noen begreper.

1.3.1 Litteratur

Jeg har i avgrensninga redegjort for hvordan jeg vil benytte Kings egne tekster. I tillegg må jeg ta i bruk litteratur som skildrer den historiske settinga og forklarer dannelsen av perso-

---

² De fem bøkene er *Stride Toward Freedom* (1958), *The Measure of a Man* (1959), *Strength to Love* (1963), *Why We Can't Wait* (1964), *Where Do We Go From Here* (1967) og *Trumpet of Consciousness* (1968). Se for øvrig litteraturlista.

³ Arkivet med Kings papirer ved Boston University overstiger nå 80.000 dokumenter. Boston University 2016. Atlanta-samlinga utgjør om lag 10.000 dokumenter. Morehouse College 2016. Om SCLC, se kap. 2.6.

nen Martin Luther King. Denne typen litteratur kan hjelpe oss å forstå hvordan Kings tanker blei forma av hans bakgrunn og i samspillet med menneskene rundt ham. Vi vil også få innsikt i hvordan King praktiserte sin ideologi, og hvordan hans idéer blei oppfatta av omgivelsene.

Videre skal jeg benytte førstehåndskilder av skribenter som kan ha influert Kings ideer, samt noen tekster som King argumenterer mot i sine taler og skriverier. Dette gjelder blant annet Thoreau, M. Gandhi, og et par representanter for henholdsvis pasifistbevegelsen og Black Consciousness-bevegelsen. For å finne kildene som kan ha inspirert Kings tenkning vil jeg bruke annenhåndslitteratur og de redaksjonelle kommentarene i *Papers*.

I Norge har Frid Drevvatne i 1982 skrevet en engelsk hovedfagsoppgave med tittelen *The Development of Dr. Martin Luther King, Jr.'s Theory of Social Change*. Med utgangspunkt i King-biografien *Search for the Beloved Community* av Kenneth L. Smith og Ira G. Zepp fra 1974, redegjør hun for synet på opprinnelsen til Kings ikkevoldsstrategi som da var rådende.

Historiker David J. Garrows *Bearing the Cross*, 1986 (*Bearing*) er kanskje den grundigste kritiske biografien som er skrevet om King. Garrow var tidlig ute med å granske Kings upubliserte tekster og han har intervjuet mange av Kings medarbeidere, samt gjort undersøkelser i FBI's arkiv angående borgerrettighetsbevegelsen. Her får vi en god del informasjon om flere av kildene som inspirerte King. Språkforsker Keith D. Millers *Voice of Deliverance*, 1992 (*Voice*) gjennomgår prekensamlinger og andre tekster fra den tida King opererte, og viser hvordan King lånte tekst og tanker fra disse.⁴ Den svenske filosofiprofessoren Fredrik Sunnemark har i si doktoravhandling *An Inescapable Network of Mutuality*, 2001 (*Inescapable Network*), gjort en undersøkelse av Kings retorikk. Her får vi en introduksjon til den filosofiske diskursen som King befant seg i, og han gir en oversikt over Kings tankegods.

Det er verdt å nevne to artikkelsamlinger som har forsøkt å samle ulike synspunkter på den kritiske forskningen som har vært drevet omkring M. L. King i perioden etter at man begynte å se nærmere på hans upubliserte tekstmateriale. Den første er *The Journal of American History*, som i første nummer i 1991 publiserte et Rundebords-prosjekt med tittelen "Becoming Martin Luther King, Jr.-Plagiarism and Originality: A Round Table". Den andre er John A. Kirks antologi *Martin Luther King, Jr. and the Civil Rights Movement* (2007), som inneholder både forløpere til rundebordsprosjektet og reaksjoner på de nye oppdagelsene

---

⁴ Årstallene til *Bearing* og *Voice* gjelder første utgivelse, jeg har brukt seinere utgaver.

man hadde gjort omkring Kings forfatterskap og hans rolle som leder i borgerrettighetsbevegelsen.

1.3.2 Metodiske overveielser

Ikkevold som tema hører inn under fagdisiplinen etikk, fordi valget om å ikke "ta opp" våpen i en konkret situasjon handler i stor grad om ei etisk vurdering, hvorvidt respekten for ett menneskelivs ukrenkelighet settes til side i kampen for annet menneskes frigjøring. Men ikkevold handler om mer enn etikk. Det er et begrep som har blitt utvikla av M. L. King og andre ikkevolds-forkjempere til en egen gjennomarbeidet strategi i menneskelig kamp for frihet, med en omfattende ideologisk begrunnelse. Strategien inneholder altså ei ideologisk forankring, som underbygges med hvorfor dette er det beste middelet for å oppnå et aktuelt frigjøringsmål. En generell ideologisk innfallsvinkel kunne dermed også vært aktuell.

Jeg har valgt å bruke en historisk innfallsvinkel med utgangspunkt i den konkrete situasjonen i USA mellom 1955 og 1968, da King hadde sin mest aktive periode. Ikkevoldsstrategi, som var sentral i flere frigjøringskamper i forrige århundre kan ikke sees uavhengig fra den historiske situasjonen strategien oppsto i. Den kan heller ikke løsrives fra de spesielle personlighetene som hadde betydning for både strategiens begrunnelse, iverksettelse og de resultatene som blei oppnådd. Denne oppgaven kommer derfor ikke til å dvele ved ikkevold som etisk dilemma. I stedet vil jeg undersøke filosofien som ligger til grunn for strategien gjennom å avdekke kildene som King har brukt, samt forklare hvordan han begrunner strategien. Men jeg er også interessert i å vise strategiens utvikling og anvendelse i den aktuelle historiske situasjonen Martin Luther King befant seg i.

Dette gjør at avhandlinga får to innfallsvinkler. For det første benytter jeg en idé-historisk tilnærming hvor jeg undersøker et utvalg av Kings tekster med tanke på å avdekke hans inspirasjonskilder. Dette vil være avhandlingas hovedfokus. For det andre har jeg en kontekstualistisk historisk tilnærming, hvor jeg vil forsøke å trenge inn i Kings verden og hans erfaringer, for å finne ut hva som påvirka ham, hvilke dilemmaer han sto i, og prøve å forstå de vurderingene han måtte gjøre. På dette grunnlaget har oppgaveteksten ei kronologisk oppbygning, og jeg vil redegjøre for historiske hendelser på de stedene det er naturlig.

Drevvatne brukte i sin hovedfagsoppgave en framgangsmåte hvor hun valgte ut de personene hun opplevde som de viktigste inspirasjonskildene for Kings filosofi. Hun introduserte så hovedtankene til de ulike skikkelsene, og viste hvordan disse tenkerne bidro til å

forme Kings *"theory of Social Change"*. Jeg har valgt en annen framgangsmåte, hvor jeg forsøker å sortere ut det jeg anser som Kings viktigste tekster for å undersøke hvilke personer og tanker han henviser til, som kan ha bidratt mest til å forme hans ikkevolds-filosofi. Å skulle undersøke utvalgte personer i Kings tekster forutsetter at man må gjennomgå en del av forfatterskapet for å avdekke hvordan, de på forhånd utvalgte personenes tanker, opptrer i tekstene. Alternativt kan man forholde seg til annenhåndslitteratur. Når jeg i stedet velger å leite etter Kings inspirasjonskilder i noen utvalgte tekster, vil arbeidet for det første kunne avgrenses mer konkret. For det andre vil det bli enklere å følge utviklinga av Kings tankegang i løpet av perioden, fordi vi da vil kunne avdekke hvilke nye kilder han henviser til etter som hans tankegang utvikles over tid, og vi blir i stand til å se om han endrer oppfatning i noen av spørsmålene han behandler underveis. Til sist gir det et grunnlag for å kunne diskutere med annenhåndslitteraturen.

1.3.3 Forklaring av begreper og forkortelser

Det er nyttig å avklare noen begreper. Jeg vil i oppgaven omtale Kings ideologi som "Kings ikkevolds-strategi", og det innbefatter ideologiens teoretiske rammeverk, samt den praktiske anvendelsen. Ved å snakke om Kings ikkevolds-strategi avgrenser jeg Kings ideologi fra andre ikkevolds-ideologier. Innimellom kan det være naturlig å snakke om hans "ikkevolds-filosofi", og da omtaler jeg det teoretiske grunnlaget for hans strategi. King konstruerte ikke en omfattende og total virkelighetsforklaring og var ingen filosof i den forstand, men i vår sammenheng er ikkevolds-filosofi nyttig som et avgrensa begrep for å omtale det teoretiske rammeverket som ligger til grunn for ikkevolds-strategien. Det hender at jeg bruker Kings "ikkevolds-metode", og da tenker jeg på den praktiske anvendelsen av hans ideologi.

I forbindelse med gjennomgangen av Kings utdanning benytter jeg "filosofi" for å omtale hans totale verdensanskuelse og teologi, som er grunnlaget for hans retorikk og ikkevolds-strategi. "Tankegods", "tankegang" og "tankeverden" brukes som et synonym til "filosofi".

Når jeg ikke snakker om Kings pasifistiske ideologi, er det fordi han sjøl var varsom med å bruke termen pasifisme. Det fulgte et ideologisk rammeverk med termen som King var nølende med å omfavne.⁵ Jeg vil ikke i denne oppgaven definere amerikansk pasifisme, eller gå opp skillelinjene mellom Kings ikkevolds-ideologi og pasifismen, sjøl om en del av

---

⁵ King 1964b: 85-87

problemstillinga er å belyse om King har latt seg påvirke av personer fra det pasifistiske miljøet.

En del begreper kommer til å gå igjen, slik at det er hensiktsmessig å operere med forkortelser. Når jeg omtaler den amerikanske borgerrettighetsbevegelsen som King var en del av vil jeg noen ganger bruke "Bevegelsen", og når jeg snakker om kampen for å bedre de svartes borgerrettigheter i USA, som King var en talsmann for, bruker jeg innimellom "Kampen". De sentrale tekstene som blir nevnt flere ganger vil jeg ved første gangs bruk skrive heile tittelen med en forkortelse i parentes bakom, og deretter bruke forkortelsen. Det samme gjelder henvisninger til organisasjoner. For øvrig henviser jeg til lista med forkortelser i starten av oppgaven. Noen stedsnavn og navn på institusjoner kommer også til å gå igjen. I slike tilfeller kommer jeg til å bruke første delen av navnet som forkortelse. For eksempel Dexter Avenue Baptist Church i Montgomery blir til Dexter.

1.3.4. En amerikansk diskurs og Kings verdensbilde

Etter som vi befinner oss i en avgrensa historisk periode innenfor et bestemt geografisk område, er det nyttig på dette punktet å gjøre rede for diskursen som prega det samfunnet som objektet for min undersøkelse befant seg i. Jeg vil også gjøre et forsøk på å forklare det verdensbilde som vi kan forestille oss at M. L. King opererte med. I en historisk framstilling er det alltid en fare at man tolker fortidas overleveringer med briller som har farge fra vår egen samtid. Når jeg her skal forsøke på å redusere denne faren noe, lener jeg meg på F. Sunnemarks beskrivelse av den amerikanske diskursen og hans tolkning av Kings verdensbilde. Jeg er medvitende om at Kings verden bare eksisterer i språklige overleveringer, som forhåpentligvis kan finne noen referansepunkter i vår forståelse. Ved at jeg her redegjør for diskurs og verdensbilde kan jeg seinere i oppgaven henvise til disse to kjensgjerningene der det blir naturlig, eller det kan underforstås i det jeg skriver.

Litt forenkla hevder Sunnemark at den amerikanske diskursen som King opererte i, ikke var så ulik situasjonen i 1600-tallets England. I denne diskursen gikk det ikke noen tydelige skillelinjer mellom det sekulære og det religiøse, og man anså Bibelen for å gi ei total forklaring av virkeligheta. Herfra hadde den nye amerikanske nasjonen fått en stor del av sitt tankemessige grunnlag. Mange av de amerikanske immigrantene var religiøse "flyktninger"

fra Europa, og deres religionsforståelse sprang ut fra den jeremiadiske tradisjonen.⁶ Immigrantene opplevde at de utførte Guds oppdrag da de flykta fra det de meinte var en forvrengt kristendom, for å bygge et nytt samfunn basert på et sant trosgrunnlag. Denne tradisjonen blei sammenvevd med vestlig filosofisk liberalisme i det konstitusjonelle innholdet som den nye nasjonen blei grunnlagt på. Sunnemark betegner dette *"a discourse of faith"*.

Historiske årsaker medvirka til å bevare dette innbyrdes forholdet mellom religion og politikk. Den amerikanske diskursen som King både vokste opp under og opererte i, kan dermed betegnes som en *"tros-diskurs"*. Denne situasjonen forma måten King lærte å ordlegge seg på, og den sterke posisjonen som kirkene hadde i det afroamerikanske samfunnet i sørstatene førte til at trosdiskursen blei et tydelig trekk ved borgerrettighetsbevegelsen. Sunnemark legger til at King fikk en stemme i det amerikanske offentlige rom, fordi han ved å samtale med den amerikanske diskursen på dens egne premisser, kunne bli tatt på alvor av sine samtalepartnere.⁷

Sunnemark slår fast at Kings verdensbilde er idealistisk, men han utdyper samtidig forståelsen av dette verdensbildet ved å innføre tre nivå i Kings fortolkning av virkeligheta: et materialistisk, et idealistisk og et religiøst nivå. Sunnemark meiner å ha sett et mønster i Kings tekster, hvor fortida betegnes i materialistiske termer. Et eksempel er når King skal forklare årsakene til den voksende sjølbewisstheta hos den afroamerikanske gruppa i perioden før han blei en del av borgerrettighetsbevegelsen. Denne prosessen forklarer King med den materielle moderniseringa av samfunnet gjennom industrialisering, moderne kommunikasjon, urbanisering, utdanningsmuligheter, samt de omveltningene som de to verdenskrigene førte med seg. Mens når King forklarer nåtida og de forvandlingene som pågår med tanke på frigjøring av undertrykte grupper både nasjonalt og globalt, forklares det som en idemessig konflikt mellom en forelda og en spirende ideologi. Det tredje nivået er det religiøse, som definerer målet for den kampen de kjemper, og som er underliggende når han for eksempel sier at de i denne kampen samarbeider med kosmiske krefter.

Sunnemark medgår at denne tredelinga av Kings virkelighetsforståelse kan virke motstridende, men han forklarer det med at en hver ideologi inneholder motsetninger, og det er et trekk ved det menneskelige livet. De ulike nivåene innehar da heller ingen likeverdige posi-

---

⁶ Sunnemark 2001: 64f, 71-78, 111f. Begrepet jeremiade har sin bakgrunn i den gammeltestamentlige profeten Jeremias kritikk av israellittenes religiøse praksis. For en forklaring av begrepet "jeremiade", se Sunnemark 2001: 71ff

⁷ Sunnemark 2001: 77

sjon, men inngår i et oppadstigende hierarki, hvor hvert nivå bare representerer en begrenset forståelse av virkeligheta, og det er nettopp dette hierarkiet som kan hjelpe oss til å forstå den meningsbærende strukturen ("*signifying structure*") i Kings måte å tenke på. King plasserer altså opprinnelsen til afroamerikanernes nye evaluering av seg sjøl i endrede historiske og materielle betingelser. Dette førte til kampen mellom to ide-systemer, som vil få sin fullendelse ved at rettferdighet garantert kommer til å seire, fordi universet holdes oppe av en aktiv Gud. Kings forståelse av virkeligheta har altså en religiøs overgripende struktur, som aktualiseres gjennom "*a ladder of signification*". Hvert nivå baseres på de forrige nivåene, men inneholder også nye elementer av sannhet. De lavere nivåene får sin betydning fra det høyeste, som representerer tro på Gud.⁸

Denne forståelsen av virkeligheta former borgerrettighetsbevegelsens diskurs, og er et nødvendig grunnlag når vi seinere skal undersøke hvordan King legitimerer sine standpunkter. Med utgangspunkt i trosdiskursen er det heilt naturlig for ham å referere til Bibelen og bruke formuleringer som har et religiøst innhold, også når han snakker til et publikum som befinner seg utafor kirkeveggene. Argumentene får autoritet ved at de kan forankres i en kristen hegemonisk forståelse av tilværelsen, og med utgangspunkt i denne hegemoniske strukturen kan han utfordre deler av den samme strukturen.⁹

1.4 Utfordringer rundt Kings tekster

Det råder en del utfordringer rundt Kings egne tekster, som jeg vil bruke et avsnitt til å gjøre rede for. Jeg har gruppert disse utfordringene i tre punkter, henholdsvis plagiering, skyggeforfattere og flytende tekst.

1.4.1 Plagiat og kopiering

I 1988 fant en Masterstudent ved Stanford University mangelfull kildehenvisninger i Kings doktoravhandling.¹⁰ Dette ledet til det nevnte Rundebordsprosjektet hvor man i løpet av et år gjennomgikk avhandlinga, samt alle Kings etterlatte skoleoppgaver, for å undersøke utbredelsen av plagiat og manglende kildehenvisning.¹¹ Man kunne her dokumentere at King

---

⁸ Sunnemark 2001: 107-112

⁹ Sunnemark 2001: 113

¹⁰ Doktoravhandlinga hadde tittelen "A Comparison of the Conception of God in the Thinking of Paul Tillich and Henry Nelson Wieman", og er gjengitt i *Papers II*: 339-544.

¹¹ Thelen 1991: 15

hadde en lei uvane med å kopiere andres tekster inn i sine egne tekster uten å henvise, og meiningene er delte omkring hvilke konsekvenser dette får når vi skal vurdere hans forfatterskap.

For det første var plagiat ulovlig og uetisk også på den tida King tok sin utdanning og skreiv si doktoravhandling, hvilket betyr at flere av hans andre skoleoppgaver ville ha blitt strøket om det hadde blitt oppdaga. De av hans lærere som fortsatt er i live, har måttet stå til rette for den blunderen de gjorde da de godkjente skoletekstene hans. Blant forskerne i dette prosjektet meiner enkelte at denne kjensgjerninga diskvalifiserer King som akademiker. J. Higham er en representant for de mest kritiske, som meiner plagieringa er et uttrykk for at King ikke kan holdes fram som et moralsk forbilde, samt at det undergraver troverdigheta til andre tekster han har skrevet.¹² Andre vil innvende at de øvrige oppgavene han skreiv, er av en slik kvalitet at det ikke diskvalifiserer King som akademiker, fordi han uten å plagiere var i stand til å levere gode skoleoppgaver.

B. J. Reagon på sin side hevder at det er sunt når vårt bilde av heltene nyanseres ved at de vippes ned fra pidestallene. Da forstår vi at de store personlighetene i bunn og grunn bare er vanlige mennesker, slik at det blir mulig å identifisere oss med dem. Sammen med David J. Garrow og Keith D. Miller peker hun også på at vi er nødt til å se problematikken i lys av den afroamerikanske tradisjonen King tilhørte. Her var det å låne og kopiere fra andre ikke nødvendigvis forstått som noe negativt, slik som i den vestlige akademiske tradisjonen.¹³ Artikkelsamlingas redaktør nevner at det ikke er noe som tyder på at King følte skyld ved plagieringa, etter som han donerte alle sine skolepapirer til Boston University.¹⁴

I stedet for fullstendig å forkaste King som tekstleverandør, bruker Garrow dette funnet som støtte for sin hypotese om at King i større grad var forma av sin svarte kirkelige bakgrunn enn tidligere antatt (noe jeg vil behandle nærmere i kapittel 3). Uansett hvordan man stiller seg til Kings henfallenhet når det gjelder å låne andres tekster, så har problematikken bidratt til å komplisere bildet av King.

I den videre forskninga har man nå funnet ut at deler av hans øvrige forfatterskap, både bøker, prekener og foredrag, også inneholder brokker av kopiert tekst. Garrow, Miller og Richard Lischer, samt redaksjonen for *Papers* ved Stanford University spiller en viktig rolle

---

¹² Higham 1991: 106-110

¹³ Reagon 1991: 112; Garrow 1991: 86; Miller 1991: 121

¹⁴ Martin Luther King, Jr., Papers Project 1991: 31

i dette arbeidet. Men heller ikke på dette området er man enige om hvorvidt det svekker Kings troverdighet, og om hans egenart blir borte mellom de lånte ordene. Miller erkjenner at det er lett å bare fordømme King for en slik tilsynelatende uredelig praksis, men spør seg samtidig om det ikke nettopp var Kings spesielle evne til å smelte andres ord sammen med sine egne som var det unike ved hans retorikk, og som gjør ham til "*The greatest orator of our century*".¹⁵

1.4.2 Skyggeforfattere

I forbindelse med de kritiske utgivelsene av *The Papers of MLK* har det kommet fram at en god del av tekstene som bærer Kings navn er helt eller delvis skrevet av såkalte skyggeforfattere. Dette gjelder uttalelser og artikler som andre har forfatta, men som han har satt sitt navn under. Fire av bøkene inneholder deler som er skyggeskrevet, og noen av talene han holdt er ført i penna av andre enn King sjøl.¹⁶ Skyggeskriving er ikke noe nytt fenomen, og både politikere og privatpersoner får mange ganger hjelp til å skrive tekster av ulikt slag. Uansett problematiserer det vår oppfatning av King fordi han ikke har vært åpen om dette fenomenet. Man er derfor nødt til å vurdere om de tekstene som er skyggeskrevet gir uttrykk for hans eget syn, eller om han bare er blitt et talerør for andres meninger.¹⁷ Om dette kommenterer L. Baldwin i boka *There is a Balm in Gilead*, at "*...they took words out of his mouth instead of putting words into his mouth.*"¹⁸

Garrow har gjort en god del av den tidligste jobben med å avdekke forfatterskapet bak de skygge-skrevne tekstene, og tillegger Kings hektiske program noe av årsaken til at han ikke skreiv heile bøkene sjøl. Han har og vist hvordan en gruppe borgerrettighetsaktivister, med hovedsete i New York City, var sterkt medvirkende til å iscenesette Martin Luther King som offentlig figur (noe jeg vil forklare nærmere i kap. 2.). Det hendte for eksempel at de "brakte" King til å få oppmerksomhet rundt en sak ved å få ham til å sette navnet sitt under tekster som de hadde produsert.¹⁹ Jeg vil komme tilbake til denne diskusjonen når vi skal vurdere kildene til Kings ikkevolds-strategi.

---

¹⁵ Miller 1998: 187; Miller 1991: 122

¹⁶ Se f.eks. note 2 i kap. 3.

¹⁷ Kirk 2007: 68

¹⁸ Baldwin 2007: 70

¹⁹ Garrow 2007a: 40, Garrow 2004: 497

1.4.3 Ulike versjoner av samme tekst

Da Coretta gjorde Kings prekenarkiv tilgjengelig fant man prekenmanus og -utkast i et relativt ordna tematisk system, og i enkelte mapper fant man også kopi av tekster han hadde sitert fra. Som mange predikanter gjør, brukte King sine prekenutkast om igjen ved ulike anledninger. Kings tekster verserer i lydinnspillinger, manuskripter, prekenutkast og publiserte prekensamlinger, samt noen tilgjengelige resyméer av hans taler som andre har notert.

Dermed fins det flere versjoner av mange taler han holdt, slik at vi kan følge utviklinga av ideene hans i løpet av karrieren, samt at vi kan analysere hvordan han justerer ordvalgene etter hvilket publikum han har foran seg. Utdrag fra talene dukker også opp i bøkene hans.

Redaktørene av *Papers* har gjort et viktig arbeid når det gjelder å kategorisere og sammenligne det som ser ut til å være ulike versjoner av samme tekst, og for eksempel i Vol. VI finner vi utkastene han skreiv til utgivelsen av prekensamlinga *Strength to Love*. I de redaksjonelle kommentarene er det blant annet redegjort for korreksjoner som forlaget ba om.²⁰

Ulike versjoner av samme tekst er et språklig fenomen som vi kaller "flytende tekst". I boka *The Fluid Text*, gjennomgår John Bryant den språkvitenskapelige metoden for å analysere tekster av samme forfatter som eksisterer i ulike versjoner. Med termen "Work as Concept" tar han utgangspunkt i Tanselles intensjonalistiske teori om tekstens tre litterære eksistens-tilstander. Den første tilstanden er *work*, hvor den intenderte teksten blir unnfanga i forfatterens tanke gjennom forestillinger og ønsker, i en mental dialektisk prosess med tenkte lesere. Neste fase er *wording*, hvor teksten begynner å få sin skriftlige form i manuskriptet, mens forfatteren på det tankemessige planet fortsetter dialogen med både seg sjøl og sine omgivelser. Spor etter denne prosessen meiner Bryant vi kan finne for eksempel i et bokmanuskript, med alle dets utstrekninger, tilføyinger og revisjoner. Til slutt får vi den publiserte teksten, som Bryant betegner *document*, som også har blitt redigert av utgiveren før den går i trykken.²¹

I henhold til den språkvitenskapelige teorien som Bryant er representant for, utgjør alle disse *versjonene* én tekst, eller ett *verk* som Bryant kaller det, og vi må inkludere i verket alle manuskripter og nye reviderte utgaver av publikasjonen, både bøker og filmer.²² Det

---

²⁰ *Papers VI*: 457

²¹ Bryant 2002: 31f

²² Bryant 2002: 86

kritiske arbeidet med slike tekster består blant annet av å finne redigeringer for å kunne påvise endringa mellom versjoner. Man søker også å avdekke *intensjonen* bak slike endringer, om det er mulig å finne slike årsaker hos forfatteren sjøl, hos redaktøren, eller om de skyldes hensyn til mottakerne. Som eksempel bruker Bryant Herman Melvilles *Typee* (1846), hvor man både har tilgjengelig skisser til førsteutkastet og ulike publiserte versjoner. Bryant reddegjør for hvordan man kan se prosessen som må ha foregått i Melvilles tanke gjennom de redigeringene han sjøl har gjort i skissene, og hvordan teksten har blitt endra fra den britiske til den amerikanske utgaven, og han spekulerer omkring årsakene til disse endringene.

Bryant anbefaler at man i større grad tar i bruk moderne digitale hjelpemidler når man skal publisere kritiske utgaver av flytende tekster, ved at man på en dataskjerm kunne få ei synoptisk oppstilling av tekstversjonene i parallelle kolonner.²³ Som jeg har nevnt fins det flere versjoner av Kings tekster, og i litteraturen henvises det til endringer i de ulike versjonene. Det gis også eksempler på hvordan King har kopiert andres tekster inn i sine egne, men så langt har jeg ikke sett synoptiske oppstillinger for noen av Kings tekster i litteraturen. Jeg tenker at Bryants metode kunne være et nyttig verktøy for grundigere undersøkelser av deler av Kings forfatterskap. I kapittel 3 skal jeg vise et eksempel på hvordan jeg brukte denne metoden på et utdrag fra *Stride*.

1.4.4 Hva er de beste kildene til Kings tanker?

Titler som *The True Martin Luther King* (bok) eller "Failing to Know King" (artikkel) viser at vi ikke kan gi noe enkelt svar på spørsmålet jeg her stiller. Særlig med tanke på de problematiske elementene ved kildematerialet som jeg har beskrevet, kan vi ikke umiddelbart avgjøre hvilke tekster som er de beste kildene til Kings tanker. I den tidligste litteraturen om King tok man hans sjølbiografiske tekster, som for eksempel "Pilgrimage to Nonviolence", for god fisk. Garrow hevda på midten av 1980-tallet at slike tekster ikke er noen korrekt gjengivelse av de virkelige fakta, og var komponert ved hjelp av skyggeforfattere for å kommunisere med et hvitt liberalt publikum i nordstatene. Han argumenterte i stedet for å bruke de upubliserte talene som kilde til Kings egentlige tanker, fordi slike tekster i større grad var autentiske.

---

²³ Bryant 2002: 27, 148

Dette utløste en revisjonistisk bølge hvor flere hevdet at King var mer avhengig av sin svarte bakgrunn enn man tidligere hadde antatt. Drevvatne viser at J. Wm. McClendon og J.H. Cone hadde forfektet dette tidlig på 1970-tallet, men etter at man i større grad begynte å undersøke de upubliserte tekstene, kunne man bedre dokumentere om dette var tilfelle. Stanford University har med utgivelsen av *Papers* gjort en stor del av disse tekstene tilgjengelig for offentligheten, og dermed er det åpnet for flere diskusjoner om Kings tekstmateriale.²⁴

Lischer legger til et annet aspekt i samtalen omkring forståelsen av Kings tekster, nemlig at mange av tekstene er muntlige preken, og at de versjonene vi har på papir ikke rommer den betydninga som de fikk i møtet med menigheten. Han peker blant annet på den afro-amerikanske ekstemporale preken-tradisjonen med call-and-response, hvor prekenutkastet bare fungerte som et utgangspunkt, mens prekenens utfoldelse var avhengig av responsen i forsamlinga med dens ulike spontane verbale uttrykk. Nå skal det legges til at mange av Kings manuskripter er relativt fullstendig utskrevet. Men det eksisterer også en del enkle prekenutkast, som er nokså forståelig med tanke på det hektiske programmet han forholdt seg til. Vi kan derfor anta at mange av talene, spesielt i hans lokale menighet, har hatt denne ekstemporale formen som Lischer antyder.²⁵

Underveis i kapittel 3 vil jeg gjøre rede for hvilke premisser jeg legger til grunn for de tekstene jeg velger ut for min undersøkelse.

1.5 Disposisjon for avhandlinga

Jeg skal i dette avsnittet forklare oppgavens oppbygning. I kapittel 2 starter jeg med en kort introduksjon til oppgavens hovedperson. Jeg vil her forsøke å gi noen enkle ledetråder til bakgrunnen hans, og litt mer utfyllende forklare omstendighetene rundt boikottaksjonen i Montgomery. Øvrige biografiske fakta vil jeg plassere utover i teksten der de passer inn.

Dernest skal jeg forklare hvordan King i tekstene sine henter støtte fra ulike kilder, i den hensikt å gi legitimitet både til hans egen rolle og borgerrettighetsbevegelsens agenda. Så skal vi se et eksempel på denne praksisen i hans begrunnelser for hvorfor segregasjon er galt. Hoveddelen i dette kapitlet er en punktvis gjennomgang av den ikkevoldelige strategien.

---

²⁴ Drevvatne 1982: 8

²⁵ Lischer 1995: 38, 108ff

Kapittel 3 er ei drøfting av kildene til Kings ikkevolds-strategi. Her vil vi se hvordan King begrunna at dette var den beste måten å bekjempe segregasjonen. Oppbygninga av kapitlet har en kronologisk form, hvor jeg starter med å undersøke de første systematiske begrunnelsene vi finner i King tekster. Etter dette beveger jeg meg utover i hans karriere for å se hvorvidt det er noen utvikling i strategien og i hans retorikk omkring ikkevold. Jeg kommer til å bruke mest tid på tekstene "Pilgrimage to Nonviolence" (1958) og "Letter from Birmingham Jail" (1963). Dette er muligens Kings to viktigste tekster, hvor han forklarer ikkevolds-strategien og gir en systematisk begrunnelse for sivil ulydighet.

Umiddelbart etter at King framsto som en offentlig person på et nasjonalt plan blei han satt under overvåkning av FBI. De mistenkte at han sto i forbindelse med uamerikansk virksomhet, og motstanderne hans anstrengte seg for å stemple ham som en kommunistisk revolusjonær. Jeg vier derfor et avsnitt i slutten av kapittel tre for å avklare hans forhold til kommunismen, både fordi han fikk dette ryktet, og fordi han i sine egne tekster snakker om sitt forhold til marxismen og om den kommunistiske utbredelsen som pågikk under den kalde krigen.

I kapittel 4 avslutter jeg med å belyse hans forhold til de mest radikale grupperingene, som kjempa for afroamerikansk separatisme og godkjente voldsbruk i kampen for de svartes rettigheter. De radikale gruppene påvirka spesielt den yngre delen av borgerrettighetsbevegelsen mens de mer etablerte organisasjonene tok fullstendig avstand fra de radikale. Det vil være interessant å se om King blei dratt den ene eller den andre veien i forbindelse med ei slik polarisering.

I den siste delen av kapitlet vil jeg forsøke å forklare den åndelige dimensjonen som King tillegger sin ikkevolds-strategi, hvilket kan ha vært drivkrafta som holdt ham oppe igjennom kampene, og som var et middel han brukte for å motivere sine tilhengere til å delta i de ikkevoldelige aksjonene.

Kapittel fem er avslutningskapitlet hvor jeg forsøker å trekke sammen de ulike trådene i oppgaven, og sier noe om hvilken relevans historia om Martin Luther King har i vår samtid.

1.6 Oppgavens faglige målsetting

I kirkehistorien har de kristnes syn på vold og sivil ulydighet gått i ulike faser. Mange kristne har ansett ikkevold som et ideal, med henvisning til Jesu ord om at "*...den som griper til*

sverd skal falle for sverd.” (Mt. 27:52). For de første kristne var det et sterkere ideal å bli martyr enn å benytte vold for å bekjempe motstanderne av den kristne troa. Gjennom oldkirkas periode ser vi også hvordan det heller ikke var uvanlig med sivil ulydighet, dersom de kristne blei pålagt plikter som de med henvisning til si tro ikke kunne utføre. En slik konflikt oppsto for eksempel da det blei innført påbud om å ofre til den romerske keiseren som gud.²⁶

Etter at Theodosius I i år 392 e.kr. forbød andre religioner enn den kristne, fikk man for første gang i historien en situasjon hvor en politiker valgte å bruke makt for å bekjempe motstanderne av kristendommen. Videre i kirkens historie måtte man dermed utvikle en kristen begrunnelse for at det var tillatt å bekjempe troens motstandere og vranglærere med voldelige midler. Også blant de protestantiske reformatorene anså man vold som et nødvendig onde, både for å nedkjempe reformasjonens fiender og for å beskytte det ”kristne” Europa mot de ”vantro” tyrkerne.

Imidlertid var det under reformasjonen at det urkristne ikkevolds-idealet fikk ei ny oppblomstring, spesielt blant den radikale delen av reformasjonen som fikk økenavnet anabaptistene. Anabaptistene blei omtrent utrydda og bare noen få kristne grupperinger kan i dag vise til direkte slektskap med denne bevegelsen, slik som Mennonittene og Brødremenighetene som fortsatt forfekter et ikkevolds-ideal.²⁷

Etter reformasjonen har ikkevolds-idealet blomstra opp i kjølevannet av sterke voldelige perioder, slik som for eksempel 30-årskrigen på 1600-tallet, hvor kristne grupperinger bekjempa andre kristne grupper med blodige midler. Etter den første verdenskrigen fikk vi også ei tilsvarende oppblomstring, både blant kristne og ikke-kristne tenkere. I denne fasen var det blant annet Gandhi utvikla sin ikkevolds-ideologi, med inspirasjon både fra kristen, humanistisk og hinduistisk tradisjon. Den moderne pasifistiske bevegelsen i Europa og USA fikk sin organiserte form gjennom *War Resisters League*.

Også i norsk sammenheng har det vært sterke tradisjoner for ikkevold, og både kristne og ikke-kristne personer demonstrerte sine holdninger ved å nekte å delta i obligatorisk verneplikt, med de følgene det fikk i form av tvangsarbeid og etter hvert siviltjeneste. Mange norske pasifister nekta nok militæret av personlig overbevisning, uten å kunne gi noen faglig begrunnelse basert på en ikkevolds-ideologi.

---

²⁶ Miles 2005: 67.

²⁷ Miles 2005: 263, 267

Også i min egen baptistiske tradisjon har det vært en ikkevoldelig tradisjon både i Norge og internasjonalt, og det har vært nyttig å kunne henvise til arven fra anabaptistene, samt forbilder som baptistpastoren Martin Luther King. Imidlertid er det også her et mindretall som har kunnet gi noen god teoretisk begrunnelse for sitt ikkevoldelige standpunkt. Jeg håper med denne oppgaven å kunne avdekke hvilken teologisk og ideologisk basis Martin Luther King la til grunn for sin ikkevoldelige strategi, slik at disse tankene blir tilgjengelig for flere. Etter som King var en del av den baptistiske bevegelse, anser jeg dette studiet som et bidrag til baptistisk historieskriving. Men anerkjennelsen av King strekker seg langt utover dette slik at relevansen dette studiet har en allmenn verdi.

I vår samtid er det få eksempler på konflikter som har blitt løyst ved bruk av voldelige midler med et godt og varig resultat. Allikevel får man inntrykk av at de som har ytt tankemessig motstand mot denne måten å håndtere konflikter har fått liten gjennomslagskraft. De aller fleste mennesker i vår verden vil dog kunne enes om at vold ikke er noe ideal, at enkeltmenneskets ukrenkelighet er en overskyggende verdi og at fredelig sameksistens mellom mennesker er høyere gode å strebe etter. Derfor må det være et studie verdt å søke å forstå de betydningsfulle personlighetene i vår nære historie som levde etter slike idealer, og løfte fram det teoretiske grunnlaget for deres strategier for å vurdere om det er reelt mulig å iverksette disse i nye situasjoner. Eller kanskje vi å konkludere at dette er uopnåelige, svevende teorier som ikke kan ha noen allmenn betydning utafør disse personlighetenes spesielle kontekst?

Jeg har allerede ovenfor gjort noen avgrensninger som medfører at det vil være opp til andre å følge opp denne siste utfordrende tanken. Jeg håper derfor at mitt faglige bidrag kan løfte fram den teoretiske basisen som ligger til grunn for ikkevold, og inspirere til at flere vil sette fokus på dette emnet.

2 BAKGRUNN OM MARTIN LUTHER KING OG BESKRIVELSE AV HANS

IKKEVOLDS-STRATEGI

2.1 Innledning

I dette kapitlet vil jeg starte med kort å beskrive Martin Luther Kings bakgrunn, samt gjøre rede for hendelsene i Montgomery hvor den ikkevoldelige strategien blei forma. Deretter følger et avsnitt hvor jeg forklarer hvordan King i sin retorikk bruker henvisninger til ulike autoriteter for å legitimere sine synspunkter. Den siste delen av kapitlet er en beskrivelse av ikkevoldsstrategien. I denne delen inkluderer jeg hendelser fra Kings liv der de passer inn i tekstens kronologiske utvikling.

2.2 Oppvekst og utdanning

Martin Luther King kom til verden 15. januar 1929, like før utbruddet av den amerikanske depresjonen, og han vokste opp mellom to verdenskriger. De store imperiene har falt og koloniene var i ferd med å gå i oppløsning. I de tidligere koloniene fikk den opprinnelige befolkninga etter hvert tilbake kontrollen med sine landområder. USA var på denne tida et segregert samfunn, hvor hver stat hadde egne lover som regulerte forholdet mellom den hvite og den svarte delen av befolkninga.

I Martin vokste opp i Atlanta, Georgia, i en av de amerikanske sørstatene med streng regulering mellom folkegruppene. Familien hans bodde i et afroamerikansk boligområde med middelklasse-profil. Som barn hadde han ingen kunnskap om at folket hans blei ansett som en underlegen rase av den hvite majoriteten, og som ikke hadde krav på de samme rettighetene. I sjølbioografien beskriver han levende hvordan denne realiteten også blei hans virkelighet da han skulle begynne på skolen, og den lokale kjøpmannen nekta guttungen sin å fortsette å leke med Martin, slik de hadde gjort fra de var tre år. Foreldrene måtte da forklare raseskillesystemet, med den følgen at Martin bestemte seg for å hate alle de hvite.¹

Martin var en oppvakt herremann og forserte både 9. klasse på ungdomsskolen og 12. klasse i videregående. Litt umoden begynte han i 1944, allerede som 15-åring, på sin høyskoleutdanning ved Morehouse College. Mens Martin hadde fullført grunnskolen blei landet dratt inn i en ny verdenskrig, og freden kom bare 2 år før han sjøl kunne blitt sendt ut

---

¹ King i Carson (Red.) 2013: 23

som soldat i krigen. Krigen endte med at verden nærmest blei "delt i to" mellom de landene som ga USA sin støtte, og de som valgte side med den kommunistiske Sovjetunionen. Da Gandhi i 1947 leda den innfødte befolkninga i India til frihet fra det britiske overherredømmet, var Martin i sitt siste år på College. Det er ikke usannsynlig at den oppvakte unge King fikk med seg denne begivenheta, og det kan ha blitt vakt ei nysgjerrighet omkring Gandhi.

Etter som både foreldrene og besteforeldrene var aktive motstandere av raseskillet var det vanskelig for King å ikke bli engasjert av problematikken, og bevisstheta og kunnskapen økte med skolegangen.² Ved Morehouse deltok han blant annet i organisasjonsarbeid, og hans syn på rasemotsetningene blei moderert da han oppdaga at det fantes hvite allierte i kampen mot raseskillet.³ Ved Morehouse tok han beslutninga om å gå i sin fars fotspor og bli pastor. I det siste studieåret blei han som 19-åring ordinert som visepastor under sin far i Ebenezer Baptist Church.

Høsten 1948 satte King kursen til Crozer Theological Seminary i Chester, Pennsylvania, for å ta et treårig pastorseminar. Lærestedet var kjent for sin liberale teologisk profil, samt vektlegging av "the social gospel".⁴ På Crozer kom det for alvor til syne hvilke teoretiske begavelser King var i besittelse av. Han høyna gjennomsnittskaracteren fra C til A i løpet av de tre studieårene, og gikk ut som en av de beste studentene.⁵ King forteller at det var i disse studieårene han møtte mange av de tenkerne, som ga ham idégrunnlaget for ikke-volds-strategien.⁶

Etter å ha fullført sin teologiske grad i 1951 fikk han tilbud om doktorgradsstudier ved tre ulike universitet, og valgte Boston University hvor det var stor åpenhet for fargede studenter.⁷ Her møtte han Coretta Scott, som han gifta seg med sommeren 1953, og i løpet av doktorgradsstudiet tok han beslutninga om å vende tilbake til sørstatene for å arbeide som pastor i en afro-amerikansk menighet, på tross av Corettas ønske om at de skulle slå seg ned i nord.⁸ I september 1954 begynte King i sin første pastorjobb i Dexter Avenue Baptist Church i Montgomery, Alabama, ikke langt fra Corettas familie. Dette var en menighet som besto av medlemmer fra middelklassen. Avtalen med menigheten var at han det første

---

² Introduction, i *Papers II*: 20.

³ King i *Carson (Red.) 2013*: 30; *Garrow 2004*: 38

⁴ "Introduction", i *Papers VI*: 2, 6. Både Morehouse og Crozer har sitt utspring fra den bevegelsen som i dag er *American Baptist Churches*.

⁵ *Garrow 2004*: 38

⁶ King 1964b: 77ff

⁷ "Introduction", i *Papers II*: 4.

⁸ "Introduction", i *Papers II*: 30.

året skulle skrive doktoravhandlinga ved sida av jobben, og i juni 1955 kunne han motta en Ph.d. for si avhandling i systematisk teologi.⁹

2.3 Hendelsene i Montgomery

King-familien hadde vært knapt 1 ½ år i Montgomery da busstreiken brøyt ut , og deres livssituasjon hadde akkurat tatt ei ny vending da de fikk sitt første barn bare tre uker før. King hadde tidligere takka nei til andre verv, og påtok seg ledervervet i MIA fordi han antok at busstreiken ville være over i løpet av kort tid. Hensikten med aksjonen var å få slutt på trakkassering fra sjåførene, og de ville få endra regelen om at svarte skulle flytte seg for å gi plass til hvite, samt at busselskapet måtte ansette svarte sjåførere på linjene i svarte områder. For ikke å virke for provoserende ville de inntil videre akseptere at hvite fylte setene forfra og de svarte bakfra. Men det hvite byrådet sammen med det Chicago-eide busselskapet var ikke interessert i å komme MIA i møte, og boikotten blei forlenga på ubestemt tid.¹⁰

Etter som byrådet forsto at MIA heller ikke hadde tenkt å gi seg, tok de i bruk ulike metoder for å splitte det afro-amerikanske miljøet i byen. De instruerte politiet om å bruke ei hard linje, og de mest ekstreme tilhengerne av segregasjon satte i gang med anonyme trusler og skremmeaksjoner. Myndighetene gravde etter hvert fram en gammel lovbestemmelse fra 1921 som forbød denne typen boikott, og 21. februar 1956 gikk politiet til massearrestasjon av nesten 100 pastorer og ledere. Arrestasjonene førte til at de nasjonale nyhetsmediene begynte å fatte interesse for tumultene i Montgomery, og for første gang blei Kings navn kjent for et breiere publikum.¹¹

Sentrale aktivister fra de store borgerrettighetsorganisasjonene kom nå til byen for å møte King og tilby sin ekspertise, deriblant Bayard Rustin fra WRL.¹² Dette var starten på et langvarig vennskap og samarbeid. Rustin fungerte som mentor for King resten av hans liv. Men ikke alle var like begeistra for dette kompaniskapet, som følge av Rustins negative om-

---

⁹ Garrow betegner Dexter som "rich folks" church. Garrow 2004: 51. Med \$ 4.200 i årslønn blei han, som nyutdanna og bare 25 år gammel, den best betalte pastoren i Montgomery. "From Joseph C. Parker, Sr.", i *Papers II*: 257; "To Dexter Avenue Baptist Church", *Papers II*: 260.

¹⁰ King 1964b: 57; King i *Carson (Red.)* 2013: 87f

¹¹ Den 26. nov.-57 aksepterte King ei bot på \$500 + 500 i saksomkostninger så fremt rettssaken mot de øvrige anklagede blei frafalt, hvilket også dommeren godkjente. Garrow 2004: 64-66, 74. King og MIA fikk forsida på NY Times den 24. feb.-56, hvor journalisten vektla Kings ikkevolds-profil. "Introduction", i *Papers III*: 15.

¹² Garrow 2004: 71f, 76. Rustin var en betydningsfull pasifist, som bl.a. satt i fengsel for dette under 2. verdenskrig, og i 1948 besøkte han Gandhis bevegelse i India. Han var bosatt i New-York og leder for War Resisters League (WRL) da busstreiken tok til i Montgomery. "Introduction", i *Papers III*: 18.

tale. Han var nemlig homofil, og på 30-tallet hadde deltatt i *Young Communist League*.¹³ Glenn Smiley fra Fellowship of Reconciliation var en annen viktig skikkelse som King stifta bekjentskap med omtrent samtidig. Smiley hadde med en rekke bøker om ikkevold, som han overrakte King.¹⁴ D. J. Garrow skriver i *Bearing* om kommunikasjonen som oppsto igjennom vinteren mellom MIA og den New York-ledede pasifist-bevegelsen i USA. Han sier at King medgjørlig tok i mot hjelp utenfra, men av hensyn til MIAs rennomme krevde han at det måtte se ut som de sto på egne bein. Kontaktene fra denne bevegelsen som King fikk under busstreiken i Montgomery, var en viktig del av det nettverket av borgerrettighetsaktivister som han kom til å fungere som talsmann for.¹⁵

Utover våren begynte King å reise landet rundt for å snakke om sin ikkevoldelige strategi og samle inn penger til MIA. Mot sommeren ser vi ei dreining i MIAs profil som en følge av ekstern påvirkning. Organisasjonen inkluderer blant annet flere mål om forbedringer av forholdene hos den svarte befolkninga. 4. juni vedtok en føderal domstol i Alabama å oppheve segregasjon på bussene i Montgomery. Men byrådet anka dette vedtaket, og saken verserte i rettssystemet fram til Høyesterett 15. november kom med den endelige avgjørelsen at segregasjon på bussene var i konflikt med grunnloven. Da kjennelsen den 21. desember blei virkekræftig, hadde bussaksjonen vart i 382 dager.¹⁶

Dette var en delseier for den svarte befolkninga, men markerte i grunnen bare begynnelsen av en konfliktfylt periode mellom folkegruppene i USA, som skulle vare i flere tiår. I Montgomery hilste riktignok mange hvite den nye ordninga på bussene velkommen, men den vakte harme blant de som var tilhengere av segregering, og en bølge av vold og trakasseringer av svarte fra ekstreme grupper kom i kjølevannet. King hadde i denne perioden levd under et stort press med en hektisk timeplan, samt trusler fra motstandere, og fikk nå beskjed av legen om å passe bedre på helsa si.

---

¹³ "Introduction", i *Papers III*: 18. Etter hvert kom Rustin på lønnslista til SCLC som Kings "Executive Assistant". "To Bayard Rustin", i *Papers IV*: 531.

¹⁴ Metodistpastoren Glenn Smiley var en pasifist som under 2. verdenskrig hadde vært i fengsel pga. si overbevisning. Han var en av dem som King hadde mest korrespondanse med under busstreiken. I denne perioden var han nasjonal felt-sekretær for *Fellowship of Reconciliation* (FOR). "Introduction", i *Papers III*: 19.

¹⁵ Garrow 2004: 71-73. King forteller ikke noe i *Stride* om den hjelpa de fikk utenfra, bortsett fra at han nevner at de fikk assistanse til å gjennomføre et ikkevolds-institutt i des.-56 av "...Glenn Smiley, a Southern-born white minister of the Fellowship of Reconciliation who was in Montgomery at the time." Det virker som det er viktig for King å presisere at han var fra sørstatene, og dermed ikke representerte noen innflytelse nordfra. Dessuten var han jo bare "tilfeldigvis" i Montgomery akkurat da. King 1964d: 143

¹⁶ King 1964b: 140, 147f, 155

King som offentlig ikon

Under bussaksjonen begynte konstruksjonen av det offentlige bildet av Martin Luther King, i retning av rollen som Amerikas udiskutable borgerrettighetsleder. Pasifistene kjente til hvilken ikonisk status Gandhi hadde hatt for India, og etter sitt første møte med King skreiv Smiley i et brev til ulike kollegaer, at kanskje King er en potensiell "Negro Gandhi".¹⁷ Vi kan bare spekulere om noen allerede på dette tidspunktet så muligheten for at King kunne fylle rollen som en talsmann for det afroamerikanske folket, som kunne samle dem til felles kamp og forhandle med myndigheten på vegne denne gruppa.

Kontaktene i New York brukte framover sitt nettverk for å få King som taler i viktige kirker og borgerrettighetsarrangement, og de kjente til hvordan man måtte gå fram for å komme innenfor massemedienes linseradius. I løpet av busstreiken fikk King erfaring med både pressekonferanser og TV-intervju. Eksterne medarbeidere hjalp ham med å skrive tekster, og sørge for at disse fikk stor publisitet. Allerede vinteren 1957 pryda Kings portrett forsida på Time Magazine, og 17. mai 1957 talte King til 20.000 i Washington DC, hans hittil største publikum. Arrangement var en forløper til den storslagne "March on Washington" i 1963, og i følge Garrow var dette Kings offentlige gjennombrudd.¹⁸

I *Inescapable Network* snakker Sunnemark og om betydninga av å etablere King som en offentlig figur, og viser hvordan Kings sjølbioGRAFISKE bok *Stride Toward Freedom*, fungerte i denne sammenhengen.¹⁹ Garrow antyder at King aksepterte denne rollen, men gir samtidig inntrykk av at det ikke var noe han gjorde med glede. Kings medarbeider i SCLC, Andrew Young, skal ha sagt at "*King's lack of personal ambition was a key both to his integrity and to the trust that tens of thousands of people felt for him.*"²⁰

I det følgende skal jeg gjennomgå hvordan King legger opp sin retorikk for å kommunisere med den amerikanske diskursen, i den hensikt å legitimere sine synspunkter. Jeg vil her følge den samme rekkefølgen som i Sunnemarks doktoravhandling.

---

¹⁷ "Introduction", i *Papers III*: 19.

¹⁸ Dette var den årlige markeringa for høyesterettsvedtaket 17. mai-54. (Se kap. 2.5). Garrow 2004: 90, 93f. Miller hevder at King først etter 1958 begynte å bruke sitt fulle navn, og at det fungerte nærmest som en tittel. Tidligere undertegna han for eksempel brev med M. L. King. Miller 1998: 175-177

¹⁹ Sunnemark 2001: 201ff

²⁰ Garrow 2004: 289

2.4 En gjennomgang av Kings legitimerende retorikk

En diskursiv prosess foregår ikke i et tomrom fritt for andre definisjoner, oppfatninger og posisjoneringer, og i den amerikanske diskursen som King opererte i, måtte han forholde seg til en mengde slike posisjoner.²¹ Jevnlig snakker King om ulike ståsted innenfor den svarte gruppa: de som passivt godtok segregasjonssystemet og de som ville ta i bruk et hvert middel for å bekjempe det onde systemet. Overfor den første gruppa må King argumentere for at det ikke er riktig å passivt akseptere det onde systemet som segregeringa representerer, og sier blant annet at *"I think it is just as bad to passively accept evil as it is to inflict it."*²² Overfor den andre gruppa må han begrunne hvorfor man ikke kan bruke det han betegner som umoralske midler i kampen, og han må kunne legitimere hvorfor hans posisjon er den riktige.

Overfor den hvite befolkninga søker King først og fremst å kommunisere med de liberale og moderate for å overbevise dem om å bli med i kampen. Sjøl om det fra vårt ståsted virker innlysende at segregasjonssystemet var galt, var det nødvendig for King å kunne gi troverdige argumenter for dette. Dernest måtte han være i stand til å gi en moralsk begrunnelse overfor både svarte og hvite, omkring de metodene bevegelsen benytta i kampen. Hos begge disse gruppene måtte han også legitimere sin egen rolle og borgerrettighetsbevegelsens plass i kampen mot segregering, blant annet for å rekruttere flere, både svarte og hvite aktivister.²³

Når King skal argumentere i en diskurs hvor man igjennom århundrer hadde utforma en ideologi som forsvarte raseskille, må han ut fra visse sannhetskriterier kunne belegge at denne tankegangen har vært feil. Han må kunne vise at et integrert samfunn er mer rettferdig enn et segregert, og at dette kan begrunnes ut fra noen premisser som hviler på et høyere sannhetsgrunnlag enn motpartens. I tekstene sine henviser han jevnlig til ulike premissleverandører, og Sunnemark har kategorisert disse i 5 grupper: Henvisninger til litteratur, filosofer og ideologer, bibel og teologi, amerikansk politisk tradisjon og moderne vitenskap. I legitimeringsprosessen tar King i bruk et spekter av menneskelig kunnskap som alle innord-

---

²¹ Sunnemark 2001: 241

²² "Interview by Martin Agronsky for 'Look Here'", i *Papers IV*: 293. I et foredrag til Teamsters, and the Allied Trade Council i 1967 sa King: *"...like the early labor movement, we have learned that the man who will not fight for his right has no rights no matter what is written in law or promised by politicians."* Shop Stewards of Local 815", i *Honey 2011*: 124f

²³ E. S. Jones skriver i *Mahatma Gandhi* at også Gandhi måtte argumentere på to fronter; mot britene, men også mot voldelige elementer i sin egen hær. Jones 1948: 128

nes i *"the ladder of signification"*. All menneskelig kunnskap befinner seg *"...within the sacred universe of God and the Ultimate Truth that stands at its center"*, og får derav sin betydning "ovenfra."²⁴

Den første gruppa gjelder sitater fra litteratur, og som predikant hadde King lært kunsten å underbygge sine prekener med denne typen henvisninger. Det kan virke som han over årene bygde seg et arsenal med sitater som han blant annet lånte fra ulike predikanter og fra prekensamlinger han leste. Sitatene er henholdsvis fra klassiske forfattere fra ulike tider, samt fra europeiske og amerikanske diktere fra den perioden Amerika blei bosatt av europeere eller fra hans egen samtid. Sitatene handler gjerne om rettferdighet og hvor dårlige kår sannheten mange ganger må leve under, eller de underbygger argumentene mot segregasjon. Noen vil hevde at i motsetning til andre former for henvisninger er denne typen bare retorisk ornamentikk, men Sunnemark innvender at vi i stedet må se hvordan de fungerer i det totale retoriske prosjektet hvor King definerer virkeligheta og kampen gis et åndelig innhold og forankres i Den Allmektige Guds moralske univers.²⁵

Den andre gruppa henvisninger løfter kampen for borgerrettigheter opp på et høyere plan, ved at King trekker inn vestlige filosofer som representerer idégrunnlaget for den euro-amerikanske kulturen. Med tanke på at de som hørte og leste Kings tekster allerede i stor grad var enig med ham, kan vi spørre hvorfor han må trekke inn filosofiske belegg for å begrunne sine synspunkter. Sunnemark forklarer at King ved å løfte spørsmålene omkring raseskille opp på et ideologisk plan, viser at problematikken er en del av et grunnleggende spekter av menneskelige spørsmål, og dermed innføres nye elementer av sannhet. Filosofi brukes av King på tre måter: For det første avvæpner han motstanderne med å vise at logikken i deres argumenter hviler på et bristende grunnlag. For det andre henviser han til filosofer som underbygger hans eget menneskesyn. Og for det tredje fungerer den hegelianske dialektikken som underliggende struktur i måten som King bygger opp sin argumentasjon. Han starter ofte med å vise to motstridende ytterpunkter, før han slutter seg til en middelvei eller et kompromiss.²⁶

Den tredje gruppa bringer oss til toppen av *"the ladder of signification"*, hvor King tar i bruk teologiske argumenter for å vise at en kristendomsforståelse som gir som for raseskille

---

²⁴ Sunnemark 2001: 215

²⁵ Sunnemark 2001: 217

²⁶ Sunnemark 2001: 217-221

baseres på et svakere sannhetsgrunnlag enn hans egen begrunnelse. Han trekker fram både bibelsitater og henvisninger til betydningsfulle teologer som han stifta bekjentskap med gjennom sin utdanning, og henter på den måten styrke til sine synspunkter fra århundrer med teologiske samtaler.²⁷

Fjerde gruppe er henvisninger til Amerikas grunnlovsfedre og dokumentene som nasjonen er fundert på. Målet er å vise at borgerrettighetsbevegelsen ikke har til hensikt å motsette seg den amerikanske konstitusjonen, og at opphevelsen av segregasjonen handler om å innfri løftene som faktisk fremmes i grunnloven. King påpeker hvilket paradoks det er at man har bygd et diskriminerende samfunn med utgangspunkt i en konstitusjon som slår fast at alle mennesker er skapt like. På den måten trekkes Bevegelsen inn i det amerikanske verdigrunnlaget, de kommer ikke utenfra for å forandre Amerika til noe fremmed, i stedet er kampen mot segregasjon en kamp for at Amerika i større grad blir tro mot nasjonens opprinnelige idégrunnlag.²⁸

Det femte området er belegg fra ulike vitenskapelige disipliner, og vi kan skille mellom to ulike måter King benytter vitenskapelige argumenter. Den første måten gjelder hans anvendelse av naturvitenskapelige nyvinninger, ved at han beklager at man har oppnådd enorme vitenskapelige framskritt, mens man ligger etter når det gjelder utvikling på det moralske området. Når King kontrasterer naturvitenskapelig framskritt med utvikling på andre viktige sider av et menneskelig samfunn, legitimeres Bevegelsen ved at de representerer et sosialt framskritt. Sunnemark meiner at når King kritiserer deler av naturvitenskapen, som ikke alltid har blitt benytta til å fremme allmennmenneskelige verdier, gjør han det for å gi tyngde til andre grupper av argumenter som befinner seg høyere oppe på *"the ladder of signification"*. Den andre bruken av vitenskap dreier seg om henvisninger til biologisk og humanistisk forskning, som kan vise at det ikke er noen forskjell på hvite og fargede menneskers intellekt. I stedet har enkelte forskere påvist at en tilsynelatende underlegenhet blant fargede mennesker er en direkte konsekvens av undertrykkelse.²⁹

Når King på denne måten viser at han kan ordlegge seg som en lærd intellektuell, som både er fortrolig med moderne vitenskap og framstår som en representant for den vestlige kulturens ideologer, legitimerer King sin rolle og blir en troverdig leder for borgerrettig-

---

²⁷ Sunnemark 2001: 221f. Summemarks framstilling hadde tjent på å plassere denne gruppa til slutt, etter som han sier at de andre gruppene av henvisninger henter sin betydning fra denne.

²⁸ Sunnemark 2001: 222-224

²⁹ Sunnemark 2001: 225f

hetsbevegelsen. Ved å plassere Bevegelsen trygt inn i den amerikanske kulturens kjerneverdier legitimerer han også det ideologiske grunnlaget som den er båret av. I det neste avsnittet vil vi se ulike eksempler på den praksisen jeg nå ha redegjort for, når King skal begrunne hvorfor segregasjon er galt.

2.5 Hvorfor er segregasjon galt?

Vi skal i dette avsnittet ta utgangspunkt i tekster som King produserte i løpet av det første halvannet året etter at han var blitt delaktig i borgerrettighetsbevegelsen, samt et par tekster fra 1960, for å se hvordan han begrunner at segregasjon er feil. Etter som mitt anliggende i denne oppgaven er å avdekke kildene til Kings filosofi, vil jeg under gjennomgangen av tekstene nevne de kildene han kan ha brukt.

Først skal vi se på "Desegregation and the Future", som er et foredrag King holdt 15. desember 1956 under den årlige lunsjen i *National Committee for Rural Schools*.³⁰ Her starter han argumentasjonen med et generelt utsagn hvor det slås fast at segregasjon fører til ulikhet. I 1896 kom det et høyesterettsvedtak, som var den mest betydningsfulle juridiske kjennelsen etter at slaveriet ble oppheva i 1863, hvor det ble slått fast at afroamerikanerne skulle ansees som "*separate but equal*" i forhold til den hvite befolkninga.³¹ King hevder at et slikt system uunngåelig vil føre til ulikhet, og sjøl om de svarte skulle oppnå kvantitativ likhet med de hvite, så vil det allikevel være ei kvalitativ ulikhet når ikke en gang ungene kan leke med hverandre på tvers av rasene.

Som eksempel henviser King til en opplevelse han nylig hadde da han skulle spise lunsj på en flyplass, der han blei leda til et bakrom for svarte. Kelneren insisterte på at han skulle få lik behandling som de hvite, men for King begynte forskjellsbehandlinga i det han blei leda ut av restaurantens hovedavdeling. For det første kunne han ikke iakttå det mer estetiske interiøret som var i den hvite avdelinga, og for det andre blei han avskåret fra å fortsette samtalen med den hvite mannen han hadde tenkt å spise lunsj med. Dessuten gjorde det ham både bitter og sint å bli tvunget til å sitte avskåret fra de øvrige gjestene.

Denne følelsesmessige opplevelsen fører ham over til neste begrunnelse. Psykologen Kenneth B. Clark m.fl. skal ha påvist at når personer blir forskjellsbehandla på grunn av hudfarge fra de er barn, formes personligheta på en slik måte at de virkelig opplever seg som

---

³⁰ "Desegregation and the Future" ("Desegregation"), i *Papers IV*: 471-479.

³¹ Plessy v. Ferguson (2016)

underlegne. Dermed kan man si at segregasjon ødelegger personlighetene til ei gruppe mennesker. Rapporten fra blant annet Clarks forskning blei lagt til grunn da Høyesterett gjorde sitt historiske vedtak den 17. mai 1954, at segregasjon i offentlig skole var i strid med den amerikanske konstitusjonen.³² Men King legger til at segregasjon er like skadelig for de hvite menneskenes sjelsliv, fordi raseskillesystemet "... gives the segregated a false sense of inferiority, and it gives the segregator a false sense of superiority. It is equally damaging."³³

Den tredje årsaken er at segregering fører til en depersonalisering av mennesket. Den segregerte personen blir ansett som en ting man kan bruke, ikke en person man skal respektere, han blir bare et tannhjul i det økonomiske maskineriet. Her legger han Martin Bubers teori til grunn, om at i et raseskillesystem erstattes en "jeg/Dem-relasjon" mellom de svarte og hvite med en "jeg/det-relasjon". Det segregerte individet degraderes til en ting i stedet for å verdsettes med den status som tilkommer en person.³⁴

Det fins flere henvisninger til kristendommen i denne talen, noe som indikerer den kristne diskursen vi befinner oss i. Vi kan allikevel merke oss at argumentene mot segregasjon ikke har noen kristen direkte forankring, men tar utgangspunkt i allmennmenneskelige og faglige begrunnelser.

Første nyttårsdag, bare noen uker seinere, talte King til *The National Association for the Advancement of Colored People* (NAACP) i Atlanta, hvor han hevdet at segregering er et grunnleggende onde. Den underliggende filosofien står diametral motsetning til den kristne tro og de demokratiske prinsippene som den amerikanske nasjonen er grunnlagt på. Ja, den strider mot menneskelig logikk, og er som kreft i det amerikanske politiske systemet som må bekjempes. NAACP hadde ingen religiøs tilknytning, og sjøl om det antakelig var et flertall i NAACP som ville betegne seg som kristne. Derfor er det interessant at King henviser til kristendommen som en begrunnelse mot segregasjon. Dette er igjen uttrykk for den kristne diskursen han befinner seg i.³⁵

---

³² Brown v. Board of Education (2016)

³³ "Desegregation", i *Papers III*: 474. Sitatet er lånt fra hans tidligere professor ved Morehouse, Benjamin E. Mays' tale "The Moral Aspects of Segregation". *Papers IV*: 76, note 7.

³⁴ King gjengir Bubers bruk av det høytidelige "Thou", når han omtaler den medmenneskelige relasjonsformen som går tapt i raseskillesystemet. "Desegregation", i *Papers III*: 474. I flg. Miller har King sannsynligvis henta henvisninga til Buber fra sin tidligere professor ved Morehouse, George D. Kelseys "Christian Way in Race Relations". Miller 1998: 166. Drevvatne meiner denne tanken er knytta til personalismen, som King blei introdusert til ved Crozer og Boston. Drevvatne 1982: 102

³⁵ "Facing the Challenge of a New Age", i *Papers IV*: 73-88. NAACP (1909-) var den mest betydningsfulle borgerrettighetsorganisasjonen.

Halvannen måned seinere utvikler King ytterligere sin argumentasjon mot segregasjon i en tekst for *National Church Council* (NCC) som skulle distribueres til alle kirkesamfunnene som var tilknyttet NCC.³⁶ Her ser vi hvordan han endrer formen for argumentasjon i forhold til mottakerne, ved at han med utgangspunkt i et teologisk perspektiv hevder at raseskillesystemet fører til ulikhet, slik at det bygges et samfunn som er grunnlagt på en filosofi som er i konflikt med den kristne tro. I følge kristen teologi er alle mennesker skapt i Guds bilde, og derfor uatskillelig forbundet med hverandre, hvilket er en tanke som han flere steder betegner "universalisme".³⁷ Foruten skapelsesberetninga i 1. Mos. 2 henviser han til Apg. 17:25-26, hvor Paulus sier at Gud har skapt verden og alt som er i den, slik at alle mennesker har samme opphav. Videre henviser han til Gal. 3:28 og sier at "*There is neither Jew nor Greek, there is neither slave nor free, there is neither male nor female; for you are all one in Christ Jesus.*"³⁸ Han avslutter denne sekvensen Jesu korsdød for heile menneskeheten uttrykker denne universaliteten i et klimaks

Til slutt vil jeg nevne to tekster fra 1960 hvor King bringer på banen enda et nytt argument mot segregasjon. Den første teksten er et foredrag som King holdt ved Spelman College i Atlanta våren 1960, hvor han sier at segregasjon står i motsetning til den store amerikanske bekjennelsen om at "*...all men are created equal and endowed by their creator with certain unalienable rights.*"³⁹ Denne tanken utvikler han i en tale til NAACP i Charlotte, NC på høsten samme år, hvor han sier at "*Slavery and segregation have been strange paradoxes in a nation founded on the principle that all men are created equal.*"⁴⁰ Dermed får han vist at raseskillesystemet er i konflikt med de dokumentene som konstituerer den amerikanske nasjonen, og han bemerker at det er en merkelig sjølmotsigelse at et dette system kan eksistere i en nasjon med et slikt grunnlagsdokument.

King brukte sterke ord i sin omtale av de negative holdningene den svarte befolkninga opplevde fra den hvite majoriteten nesten 100 år etter slaveriets avskaffelse. Jeg kan nevne et eksempel fra en artikkel i *Birmingham World* fra 1955. I følge journalisten skal han ha kalt segregasjonsbestemmelsene en ny form for slaveri, som var verre enn det forrige,

---

³⁶ "For All...A Non-Segregated Society", i *Papers IV*: 123-125.

³⁷ Se for eksempel King 1964b: 191. Iht. note 1 og 4 i *Papers IV*: 124 sies det at King sendte inn et utkast som blei redigert av NCC, hvor de bl.a. endra den ladede termen "universalism" til den mer nøytrale "universality". De endra også Kings antydning om at de moderate forsinker grunnleggelsen av Guds Rike på jorda. Denne tanken kommer fra "social gospel".

³⁸ "For All...A Non-Segregated Society", i *Papers IV*: 124.

³⁹ "Keep moving from this Mountain", i *Papers V*: 414.

⁴⁰ "The Negro and the American Dream", utdrag, i *Papers V*: 508.

bare at nå var det snakk om et "mentalt slaveri".⁴¹ Ovenfor så vi et annet eksempel hvor han betegna segregasjonen som en kreftsvulst i det politiske systemet, som behøvde helbredelse. I studietida var han kommet i berøring med social-gospel-teologien, og var seg tydelig bevisst at pastorens oppgave i tillegg til å jobbe for sjelenes frelse også var å jobbe for samfunnets forbedring. I et TV intervju med Martin Agronsky i april 1957 fortalte King: "*And this caused me to become concerned about finding a method whereby social evils could be removed from society.*"⁴²

Jeg vil nå gå over til å redegjøre for prosessen som førte fram til at han kunne hevde at ikkevoldelig motstand var den mest egnede strategien i kampen mot raseskillesystemet.

2.6 Behov for sterkere virkemidler

Både fra sin egen familie og fra studiestedene hadde King fått kjennskap til arbeidet for å styrke borgerrettighetene til den svarte befolkninga, og kirkesamfunnet *National Baptist Convention*, som de tilhørte, fungerte som en politisk press-organisasjon på dette området. Men i studietida hadde han ikke deltatt spesielt aktivt i denne typen arbeid.⁴³ Coretta hadde vært mer politisk engasjert enn sin tilkommende ektemann.⁴⁴ Da King returnerte til Sørstatene etter endt utdanning, kom han ikke som noen reddende Messias med en ferdig utvikla strategi i kofferten. Men vi kan lese ut av de forslagene han la fram for menigheten ved tiltrædelsen i Dexter, at han anså sosialt og politisk arbeid som en viktig del av menighetens program. Sjølv engasjerte han seg i flere lokale borgerrettighetsorganisasjoner og forventet at menighetsmedlemmene gjorde det samme, men fram til den 5. desember 1955 hadde han ikke deltatt i noen direkte aksjoner mot raseskillet.

Før jeg går videre til å beskrive de ulike leddene i Kings strategi vil jeg kort pense innom hvordan King begrunner behovet for direkte aksjoner.⁴⁵ Gjennom heile sin karriere var King en varm støttespiller for NAACP og andre borgerrettighetsorganisasjoner, som over

---

⁴¹ I henhold til en artikkel i Birmingham World hadde King under en tale til NAACP i jan.-55 uttalt at "*...segregation is a form of slavery*". "Apathy Among Church Leaders Hit in Talk by Rev. M. L. King", i *Papers II*: 330.

⁴² "Interview by Martin Agronsky for 'Look Here'", i *Papers IV*: 296.

⁴³ "Introduction", i *Papers II*: 20.

⁴⁴ "Introduction", i *Papers II*: 13.

⁴⁵ Jeg har ikke undersøkt opprinnelsen til begrepet "direct actions". Jeg tolker det som metoder hvor man bruker sin egen kropp i aksjonen, enten i form av demonstrasjoner, "sit-in"-aksjoner (forklares nedenfor) eller andre former for sivil ulydighet. Man måtte bære konsekvenser som fysisk motstand, eller juridiske konsekvenser som bot eller fengsel i tilfeller med sivil ulydighet. Også Gandhi brukte begrepet. "Interview with an African-American delegation" (21. feb.-36), i *King, Mary 1999*: 221

år hadde kjørt rettsaker mot konkrete tilfeller av segregasjon. Hensikten med slike rettsaker var å prøve den juridiske validiteten av raseskillelovene i henhold til grunnloven og å presse fram lovendringer. Noen forbedringer hadde det blitt, og det største gjennombruddet var Høyesterettsvedtaket den 17. mai 1954. Kjennelsen førte til en massiv motstand fra hvite tilhengere av segregasjon som satte i gang en kampanje for å få den omgjort. De føderale myndighetene gjorde ingen umiddelbare grep for å iverksette dette vedtaket. Høyesterett vedtok året etter å delegere ansvaret for integrasjonen til distriktsdomstolene, og uttalte at desegregering skulle foregå *"with all deliberate speed."*⁴⁶

Dermed trakk det ut før lokale myndigheter begynte å åpne de hvite skolene for svarte elever. I sørstatene oppsto det ekstreme konfrontasjoner på de stedene som var først ute, og enkelte plasser valgte myndighetene å stenge skolene i stedet for å desegregerere. Ved enkelte skoler hvor man gjennomførte integrasjon forsøkte det lokale politiet å hindre svarte familier å entre skoleområdet, og de risikerte å bli lynsja av den hvite mobben. Et illustrerende eksempel er guvernør O. Faubus i Arkansas, som høsten 1957 satte inn nasjonalgarden for å hindre ni svarte ungdommer som forsøkte å bli innskrevet i Litte Rock Central High School. President Eisenhower valgte 24. september å overta kommandoen for garden, og sendte i tillegg 1.200 føderale soldater for å bevokte skolen mot mobben, slik at de svarte ungdommene trygt kunne begynne på skolen.⁴⁷

Fra Kings synsvinkel var det som om *Ku Klux Klan* gjenoppsto i en mer sofistikert utgave da *White Citizen Councils* blei stifta i 1954. Organisasjonen fikk mange lokale grupper i sørstatene som jobba for å beholde raseskillelovene. King beskriver hvordan organisasjonen bidro til å forsure klimaet mellom folkegruppene. Han betegner dem som reaksjonære, og hevder at retorikken deres var medvirkende til at ekstreme krefter utsatte den svarte befolkninga for vold i en mye større skala enn det som hadde vært tilfelle de siste tiårene.⁴⁸ Det forverrede klimaet førte også til at de som deltok i protester mot segregasjon risikerte å

---

⁴⁶ Brown v. Board of Education 2016

⁴⁷ Redaksjonelt, i *Papers IV*: 278, samt note 1.

⁴⁸ "Desegregation", i *Papers III*: 475. En vanlig oppfatning er at (White) Citizen Council oppsto som en direkte reaksjon på høyesterettsvedtaket i saken mellom *Brown* og *Board of Education* i Topeka, Kansas. Citizens' Councils 2016

miste arbeidet, noe som for eksempel blei Rosa Parks' skjebne etter hennes "lille" protest på bussen.⁴⁹

King innså at de privilegerte gruppene kom ikke frivillig til å gi fra seg sine privilegier, slik at de er nødt til å ta i bruk mer drastiske metoder for å legge press på myndighetene for å få fortgang i arbeidet med å bedre de svartes vilkår.⁵⁰ Uenighet om hvilke metoder som var de beste kom til å bli et varig konfliktspørsmål mellom de mest betydningsfulle lederne i borgerrettighetsarbeidet. King meinte de måtte benytte et mangfold av metoder. Man skulle drive med undervisning og forkynnelse for å forme hjertene, men det var og nødvendig å revidere lovverket. Sjøl om målet var holdningsendringer, så ville lovene kontrollere menneskenes handlinger i den spente situasjonen med ulike holdninger til raseskille.⁵¹ I tillegg meinte King at det var nødvendig med direkte aksjoner og sivil ulydighet, fordi det var den eneste måten å få mediernes lys på undertrykkelsen av de svarte slik at motparten presses til forhandlingsbordet.⁵²

Jeg skal i neste avsnitt gjennomgå de ulike metodene King tok i bruk, men først vil jeg redegjøre for tilblivelsen av den organisasjonen som King kom til å operere ut fra.

Southern Christian Leadership Conference

Etter nyttår 1957 tok Rustin initiativ til at den positive massebevegelsen som oppsto i forbindelse med bussaksjonen i Montgomery, måtte kanaliseres inn i en storstilet bevegelse for å bekjempe raseskillet i sørstatene på et overordna plan. Etter å ha overvåka aksjonen i Montgomery fra sidelinja hadde han forstått at King kunne bli en nøkkelperson i en slik bevegelse. Under et planleggingsmøte i Ebenezer i Atlanta blei King valgt til leder i en ny organisasjon, som fikk navnet *Southern Christian Leadership Conference*. Organisasjonens profil var å initiere en ikkevoldelig massebevegelse av borgerrettighetsaktivister i sørstatene, som

---

⁴⁹ I rettssaken mot Parks argumenterte forsvaret at hun strengt tatt ikke hadde brutt loven, fordi hun bare var forplikta til å flytte seg så fremt det var flere ledige seter i avdelinga for svarte, noe det ikke hadde vært denne dagen. Garrow 2004: 21. Om Parks oppsigelse, se *Papers IV*: 144, note 3.

⁵⁰ "Non-Aggression Procedures to Interracial Harmony", i *Papers III*: 325.

⁵¹ King 1964b: 185

⁵² I et TV intervju i april-60 forklarte King behovet for direkte aksjoner. "Interview on 'Meet the Press'", i *Papers V*: 432.

skulle jobbe lokalt for å få de svarte til å la seg registrere som stemmeberettigede og øve press på myndighetene for å oppheve lokal segregering.⁵³

Mens NAACP først og fremst hadde jobba for å fjerne segregasjonslovene ved å prøve dem i rettssystemet, ville SCLC i tillegg forsøke å presse de hvite myndighetene til forhandlingsbordet gjennom ikkevoldelige masseaksjoner og boikotter. På den måten håpte SCLC å utfylle den jobben som NAACP allerede gjorde på det juridiske området. Men sentrale personer i NAACP så på den nye organisasjonen med mistenksomhet og opplevde den som en konkurrent.⁵⁴

I tillegg til hovedkontoret i Atlanta oppretta SCLC lokale underavdelinger, og Rustin sørget for at det oppsto ei avdeling av SCLC i New York City, som skulle fungere rådgivende og skaffe støttespillere blant liberale hvite amerikanere i nordstatene, samt drive lobbyvirksomhet i den amerikanske sentraladministrasjonen i Washington. Ved New York kontoret engasjerte den jødiske advokaten Stanley Levison seg tungt som frivillig i arbeidet med å samle inn penger, skaffe pressedekning og gi all form for praktisk hjelp til King og medarbeiderne i sør. Levison ser ut til å ha vært Kings nærmeste fortrolige fra den hvite befolkninga.⁵⁵ Fra 1964 hadde King månedlige møter med ei gruppe av disse rådgiverne i New York, som fikk benevnelsen "Research Committee".⁵⁶ Et konkret eksempel på innflytelsen fra pasifistene i New York er at Ella Baker i 1958 blei sendt derifra til Atlanta for å starte opp SCLCs hovedkontor.⁵⁷

Under bussaksjonen hadde administrasjonen i Washington forholdt seg nokså taus, både generelt om raseskillespørsmål og konkret om hendelsene i sørstatene. En av strategiene til SCLC var derfor å få regjeringa i tale, og King planla å oppsøke presidenten i Washing-

---

⁵³ Garrow 2004: 83ff. Redaksjonen av *Papers* skriver at Rustin hadde født ideen til SCLC sammen med Levison og Ella Baker. Levison tenkte i utgangspunktet SCLC som en lederstruktur for å organisere flere aksjoner mot de segregerte transportsystemene i sørstatene. Redaksjonelt, i *Papers III*: 491.

⁵⁴ Garrow 2004: 86

⁵⁵ I flg. Garrow tok ikke Levison betalt for oppdragene i SCLC, og King respekterte Levison fordi han var en av de som turte å kritisere ham direkte. King blei stadig advart av FBI mot å samarbeide med Levison fordi han hadde vært kommunist, og de mistenkte ham for å være Sovjetisk agent. Men King holdt kontakt med Levison gjennom heile sitt liv. Garrow 2004: 105, 117, 195, 275, 615.

⁵⁶ Levison var ikke en offisiell del av Research Committee, som følge av de konsekvensene hans kommunistbakgrunn ville medføre. Garrow 2004: 332 og 426.

⁵⁷ Ella Baker, som hadde samarbeidd nært med Rustin og Levison, forlot to lederstillinger i henholdsvis "In Friendship" og NAACP for å overta det daglige ansvaret i SCLC, inntil de fikk ansatt en daglig leder. Baker blei valgt i stedet for Rustin pga. hans rykte, og tittelen blei "associate director" fordi at man ikke vågde å la en kvinne versere som "executive". Baker var en av pådriverne for å starte *Student Nonviolent Coordinating Committee* (SNCC) to år etter at hun kom til sørstatene. "From Ella J. Baker", i *Papers III*: 139; Garrow 2004: 102-104, 131-133

ton dersom han ikke kom tydeligere på banen i borgerrettighetsspørsmål. Ironisk nok var Kings første møte med en regjerings-representant da han traff visepresident Nixon ved uavhengighetsmarkeringa i Ghana i mars 1957, som der og da inviterte King til Washington.⁵⁸

2.7 Beskrivelse av Kings Ikkevolds-Strategi

Jeg har tidligere referert til Kings Ikkevolds-Strategi, og i dette avsnittet skal jeg redegjøre nærmere for dette uttrykket. Det første jeg vil nevne, er at det handler ikke om én enkelt metode, men vi snakker om en strategi som inneholder flere ulike metoder. Oppsummert kan vi si at disse metodene måtte oppfylle følgende kriterier; de skulle være ikkevoldelige, de måtte være moralsk forsvarlige ut fra et kristent ståsted, og de kunne ikke være ulovlige i den forstand at de kom i konflikt med landets demokratiske prinsipper eller gikk på tvers av landets lover. Når King snakker om landets lover tenker han på grunnloven, samt den presidentens han meinte høyesterettsavgjørelsen i 1954 ga, når det gjaldt både nasjonale og lokale bestemmelser som henholdsvis godkjente eller kunne tolkes å gi åpning for rasediskriminering.⁵⁹ Men vi skal se at King underveis i større grad var tilbøyelig til å akseptere sivil ulydighet. Jeg vil komme tilbake til en forklaring om dette, samt en redegjørelse for hvordan han begrunner dette steget.⁶⁰

I Carsons redigerte sjølbioografi gjengis Kings dagboknotater fra fengselsoppholdet i Albany (1962), hvor han beskriver hvordan kampen skulle føres på fire fronter "... med en juridisk kamp i retten; med demonstrasjoner, bönevakor och protestsittningar (eg. "sit-ins"); med en økonomisk bojkott och slutligen med en intensiv kampanj för röstregistrering."⁶¹ På dette tidspunktet hadde han altså en sammensatt strategi som omfatta disse fire punktene. Jeg skal i det følgende gå i gjennom disse punktene, med kommentarer og eksempler.

Det første punktet i dagboka var å jobbe for juridiske endringer, og enkelte steder bemerker han hvor viktig det var å få på plass lovendringer fordi det ikke hadde vært gjort borgerrettslige endringer sia forrige århundre. I mange av talene sine nevner King dette punktet som et grunnleggende viktig steg i borgerrettighetsarbeidet, og vi får inntrykk av at det har vært en diskusjon mellom ulike grupper om fokuset skulle være på holdningsskapen-

---

⁵⁸ Garrow 2004: 91

⁵⁹ Om Kings tolkning av høyesterettsavgjørelsen, se *Papers III*, 323, note 5.

⁶⁰ Disse tre kriteriene er mi tolkning på bakgrunn av Kings begrunnelser. Colaiaco har i skrevet om hvordan King appellerer til "*the higher law of the nation*" når han skal rettferdiggjøre sivil ulydighet mot lokale segregasjonslover. J. A. Colaiaco (2007): 104

⁶¹ King i *Carson (Red.) 2013*: 183.

de arbeid eller lovgivning. Han er sjølsagt enig med de som hevder at målet er å forandre holdninger, og at man ikke kan lovregulere hjertene, som han sier. Men King innvender at lovene er nødvendig for å regulere handlingene hos de som kan bli frista til å la sin indre aggresjon få utløp. Juridisk arbeid var en virksomhet NAACP hadde drevet med gjennom de 50 årene organisasjonen hadde eksistert, og i heile sin karriere var King en varm støttespiller for NAACP.

Til en viss grad kan vi si at dette punktet ikke bare var et ledd i strategien, men det var den overgripende hensikten for borgerrettighetsarbeidet. Et viktig delmål i retning av et integrert samfunn var nettopp at landets lovgivere og rettsapparat skulle fjerne all form for diskriminering på det juridiske området. Aksjonenes hensikt var da også å få politikernes støtte til å iverksette de nødvendige lovendringene. King benytta seg etter hvert av den nøkkelrollen han fikk i det amerikanske samfunnet til å skaffe seg kontakter i de politiske organene, som kunne jobbe for deres sak i lovgivende forsamlinger både lokalt og sentralt. Flere ganger i løpet av sin karriere fikk han møte både presidenter og visepresidenter personlig.

Det andre punktet var ei opprømsing av ulike former for direkte aksjoner, og jeg vil her skille mellom de metodene som i utgangspunktet faller innafor lovens rammer og de som faller inn under sivil ulydighet. Muligheten til protestaksjoner var nedfelt som et tillegg i grunnloven, og under det første masse møtet i Holt Street Baptist Church 5. desember 1955 uttalte King om dette: *"And certainly, certainly, this is the glory of America, with all of its faults. This is the glory of our democracy."* Hvorpå han henviste til at denne retten hadde man for eksempel ikke i et kommunistland.⁶² Bønnevandringer og marsjer til Washington og andre steder, faller inn under denne metoden.

Som et ledd i denne metoden vil jeg kommentere masse møtemøtene, som blei brukt som informasjonskanal og rekrutteringsarena, samt til å oppildne engasjementet og formidle den ideologiske profilen. King var nøye med at verken demonstrasjoner eller masse møter fikk utarte seg til undergravende virksomhet, ved at de var åpne for alle og ved at lederne alltid formante til ikkevold.⁶³ Kirkene må ha spilt en ikke ubetydelig nøkkelrolle, fordi kirkegang var vanlig blant den afroamerikanske befolkninga i sørstatene, samt at menigheten utgjorde en viktig del av det sosiale nettverket til denne gruppa. Kirkene hadde plass til store

---

⁶² "MIA Mass Meeting at Holt Street", i *Papers III*: 71 og 73. Om Grunnlovens første tillegg, se United States Constitution 2016

⁶³ I masse møtet 5. des.-55 presiserte King at det blei gjort lydopptak for at ingen skulle kunne sette fram usanne påstander i etterkant.

folkemengder, og ved aksjoner som for eksempel bussboikotten i Montgomery kan det tenkes at flere enn vanlig søkte til kirkene under masse møtene, fordi de fungerte som informasjonskanal fra aksjonsledelsen.⁶⁴ Med tanke på den kristne diskursen som King virka innenfor, ga det bevegelsen ei moralsk forankring samt nødvendig tillit hos grasrota, at kirkene fungerte som forsamlingssted og pastorene som aksjonsledere.⁶⁵ Jeg vil komme tilbake til "sit-in"-aksjonene nedenfor.

Den tredje metoden som nevnes var økonomisk boikott. Da Rosa Parks nekta å reise seg for å gi plassen sin til en hvit passasjer, blei hun anklaga for å ha brutt den lokale segregasjonsloven i Alabama. Aksjonsformen som da blei valgt var ikke at de svarte skulle protestere ved å konsekvent begynne å bryte denne loven. I stedet valgte man å boikotte busselskapet inntil de oppheva segregasjonsbestemmelsen. På denne tida var afroamerikanerne i ferd med å bli en økonomisk maktfaktor, slik at boikotter av næringsliv og infrastruktur viste seg mange steder å være meget effektive.⁶⁶ Under Masse møtet i Holt Street den 5. desember 1955 argumenterte King for lovligheta av en boikott av busselskapet med å henvise til streikeretten.⁶⁷

Det var ikke King som hadde tatt initiativ til boikotten av busselskapet i Montgomery, og det var heller ikke han som var opphavet til "Sit-In"-aksjonene, som var en metode som blei tatt i bruk på 1960 av studenter i Atlanta for å protestere mot at svarte ikke fikk sitte sammen med hvite på serveringssteder. Det hadde tidligere vært sporadiske "sit-in"-aksjoner, men på dette tidspunktet spredte det seg nærmest som en farsott til en mengde plasser med segregerte serveringssteder, og metoden blei utvikla gjennom årene med forskjellige variasjoner.⁶⁸

---

⁶⁴ Det kan virke som King bl.a. henviser til masse møtene som en del av strategien, når han under i en pressekonferanse på besøk i India sier *"Our approach is through mass action as a majority of our people are affiliated with some church."* "Account by Lawrence Dunbar Reddick of Press Conference in New Delhi on 10 February 1959", i *Papers V*: 129. Drevvatne sier at også Gandhi brukte masse møter som en metode. Drevvatne 1982: 58

⁶⁵ Rustin bemerkta ved sitt besøk i Montgomery i feb.-56 hvor nyttig det var at kirkene med sine respektive pastorer sto i bresjen for aksjonene. *"The movement there ... has been built upon the most stable institution of the southern Negro Community – the Church."* Garrow 2004: 73.

⁶⁶ "Introduction", i *Papers III*: 22. I brev til W. Peters sier King at boikott ikke fungerer i fattige områder, men man risikerer i stedet at økonomien ødelegges. "To William Peters", i *Papers III*: 224. Se redaksjonelt og note 2 i *Papers IV*, s. 236f om en annen effektiv boikott.

⁶⁷ "MIA Mass Meeting at Holt Street", i *Papers III*: 73.

⁶⁸ De første "sit-in"-aksjonene blei gjennomført i Nashville i årene rett før 1960, av ungdommer som var opplært av metodistpastoren James Lawson fra FOR. Lawson var en pasifist fra Pennsylvania, som allerede på slutten av 40-tallet hadde organisert "sit-ins" mot segregerte etablissementer på sin heim plass, og som kom til sørstatene på oppfordring fra King. Han satt i fengsel for å nekte å delte i Koreakrigen, og etter løslatelsen i 1953 tilbragte han 3 år i India hvor han bl.a. studerte Gandhi. I Nashville trente han en håndfull ungdommer

King og familien flytta til Atlanta på nyåret i 1960, hvor han skulle jobbe som andre-pastor i Ebenezer sammen med faren. Slik kunne han få et sterkere fokus på arbeidet i SCLC enn han hadde hatt anledning til i Dexter. Det første halve året holdt han en lav profil i direkte aksjoner i Atlanta. Men etter press fra nystiftede *Student Nonviolent Coordinating Committee* (SNCC), som meinte King måtte gjøre mer enn bare å prate, valgte han om høsten å sette sin "jail-not-bail" parole ut i praksis, og deltok i en "sit-in"-aksjon. Den 19. oktober blei han og 51 demonstranter arrestert. Sammen med 35 ungdommer avsto han kausjon, og måtte tilbringe si første natt i fengsel. Aksjonen fikk nasjonal oppmerksomhet, og J. F. Kennedys valgkamp-rådgiver, Harris Wofford, involverte Kennedy-apparatet i saken. Wofford var en venn av King, og så en mulighet for å skaffe Kennedy noen ekstra poeng i valgkampen. I samarbeid med en moderat borgermester i Atlanta, kom det i gang en prosess som førte til at butikkene året etter måtte åpne for alle uansett hudfarge.⁶⁹

"Sit-in"-aksjonene spredte seg til flere hundre steder rundt om i landet, og redaksjonen av *Papers* slår fast at "The students had added an important weapon to the movement's arsenal...".⁷⁰ SNCC fikk større tillit til King etter at han konkret valgte å dele deres skjebne, ved at han både var direkte involvert i aksjonene, og gikk i fengsel sammen med de unge. King så nytten av å ha studentene som allierte i kampen, og ved å være tilstede på banen kunne han personlig ha kontroll med at aksjonene forblei ikkevoldelige.⁷¹

"Sit-in"-aksjonene, som King nevnte sammen med demonstrasjoner og bønnevandringer, skiller seg ut fra de metodene jeg har beskrevet så langt. Juridiske endringer, demonstrasjoner, bønnevandringer og boikott faller innenfor det spekteret som King vurderte som lovlige aksjoner i det demokratiske USA. Da King den 22. februar 1956 blei arrestert med begrunnelse i antiboikottloven i Alabama, var han ikke klar over at han hadde brutt noen lov. Men ved å delta i "sit-in"-aksjonene går han bevisst over ei grense, ved å utøve sivil ulydighet mot lokale segregasjonslover. Kings begrunnelse for å kunne gjøre dette, er at han meiner det i utgangspunktet er de segregerte fasilitetene som bryter de føderale lovene ved å

---

som fikk nøkkelroller i Bevegelsen, og i følge Mary King var Martin alltid på plass i god tid når Gandhi-kjenneren Lawson underviste om ikkevold under SCLCs konferanser. "From James M. Lawson", i *Papers IV*: 522-23, samt note 1; King, Mary 1999: 189-191; Garrow 2004: 127

⁶⁹ "Introduction", i *Papers V*: 36-39; Garrow 2004: 143-149, 152. Wofford er bl.a. nevnt i forordet til *Stride*, blant dem som King takker for hjelp med boka. Se for øvrig kap. 3.3.

⁷⁰ "Introduction", i *Papers V*: 41.

⁷¹ Garrow 2004: 171

ikke rette seg etter høyesterettsvedtaket fra 1954, og han anser dette som en godkjent form for sivil ulydighet.

I 1961 deltok King i "Freedom Riders"-aksjonene som blei leda av organisasjonen *Congress of Racial Equality* (CORE). Denne aksjonen kulminerte med at president Kennedy greip direkte inn med nasjonalgarden for å beskytte demonstrantene mot den voldelige mobben. Justisdepartementet påla i etterkant desegregering av busstasjonene for mellomstatlig offentlig kommunikasjon i sørstatene. Igjenom 1962 var King engasjert i aksjoner i Albany, Alabama, hvor han blei dømt til å sone 45 dager i fengsel.⁷² Da en føderal domstol utpå sommeren kjente aksjonene i Albany som ulovlige, valgte King å avlyse videre demonstrasjoner, inntil de hadde fått prøvd denne kjennelsen i en annen domstol. King ville ikke bryte føderale bestemmelser, og kritiserte at det var nettopp det politiet etter hans oppfatning gjorde, med sin brutale opptreden overfor ikkevoldelige demonstranter.⁷³

Under en ny aksjon Birmingham året etter ser vi ei utvikling i Kings holdning til sivil ulydighet, da han ikke vil føye seg etter en kjennelse fra en statlig domstol om at en planlagt demonstrasjon langfredag 1963 ikke kunne gjennomføres. Ifølge Garrow hadde King bestemt seg for at han denne gangen ikke kom til å rette seg etter et slikt vedtak, om det så hadde kommet fra en føderal domstol. I *Why We Can't Wait (Why)* begrunner King dette skrittet med at domstolene etter hans mening var partiske og misbrukte sin myndighet til å trenere demonstrasjoner som i henhold til grunnlovens første tillegg var lovlige. Langfredag marsjerte de to SCLC-lederne, Martin Luther King og Ralph Abernathy, i første rekke foran ei gruppe på 50 demonstranter, vel vitende om at de kunne havne i fengsel. De passerte ikke mange kvartalene før den beryktede politisjefen "Bull" Connors biler var på plass, og alle demonstrantene blei ført til arresten. Under dette fengselsoppholdet skreiv King et brev som fikk stor publisitet. Vi skal i neste kapittel se nærmere på dette brevet i forbindelse med at jeg skal undersøke Kings begrunnelse for sivil ulydighet.⁷⁴

Det fjerde punktet i Kings liste var registrering av stemmeberettigede. I flere av tale-
ne sine peker han på hvor nødvendig det var at afroamerikanerne benytta sin lovmessige
rett til å la seg registrere som stemmeberettigede. Slik ville flere liberale representanter,
som støtta borgerrettigheter, bli valgt inn i de lovgivende forsamlingene både lokalt og sen-

---

⁷² King blei riktignok løslatt etter tre dager fordi en ukjent mann betalte kausjon for at ikke fengselsoppholdet skulle trekke medias oppmerksomhet til byen. Garrow 2004: 203.

⁷³ Garrow 2004: 206; King 1968d: 15, 41ff

⁷⁴ King 1964c: 66; Garrow 2004: 241

tralt. Dette var den mest effektive måten å få til endringer i lovverket, meinte han. Systemet fungerte slik at hver enkelt borger måtte sjøl gå til kontoret for stemmerettsregistrering før man på legalt vis kunne delta i valg. I denne forbindelsen arbeidde King for at de sentrale myndighetene skulle vedta en lov som forbød hindringer, som enkelte stater hadde iverksatt for å gjøre det komplisert for afroamerikanerne å bli registrert som stemmeberettiget. Han ønska og å få oppnevnt en kommisjon som skulle overvåke at dette blei overholdt og at det skulle få konsekvenser for tjenstepersoner som ikke retta seg etter en slik bestemmelse.⁷⁵

Den neste store aksjonen etter Birmingham fant sted i Selma, Alabama. Målet var nettopp å få flere fargede til å la seg registrere som stemmeberettigede og presse myndighetene til å vedta en ny lov om stemmerett. Når King skal oppsummere denne kampanjen får vi et eksempel på det dynamiske trekket ved ikkevolds-strategien ved at han presenterer en ny punktvis strategi:

1. Ikkevoldelige gatedemonstrasjoner.
2. Rasistene yter motstand gjennom å slippe volden løs mot demonstrantene.
3. Samvittighetsfulle amerikanere krever føderalt inngrep og lovendringer.
4. Det Hvite Hus gir etter for massenes påtrykk og griper inn umiddelbart og følger opp med lovendringer.⁷⁶

Her kan vi notere oss to ting. For det første: hvert av de øvrige leddene jeg har nevnt; kampen for lovendringer gjennom demonstrasjoner, boikotter, "sit-in"-aksjoner og registrering av stemmeberettigede, hadde en funksjon i seg sjøl. Men de leder også fram til dette å skape så stor oppmerksomhet rundt saken at det fører til oppslag i nasjonale nyhetsmedier. Etter den noe resultatløse aksjonen i Albany lærte SCLC å vurdere suksessen av en kampanje i henhold til den mediedekninga den skapte. For det andre ser vi det paradoksale ved at indirekte vold, som en påfølgende effekt av aksjonene, blir inkludert som et ledd i ikkevolds-strategien.

Før Selma var det gjort nøye forberedelser på bakgrunn av lærdommen fra alle de foregående aksjonene, og nå visste arrangørene akkurat hvilke knapper de skulle trykke på for

---

⁷⁵ Eksempler på slike hindringer var at enkelte stater krevde ei avgift for å blir registrert, og noen gjennomførte en test i litterære ferdigheter. En lov som skulle forbedre disse forholdene kom på plass under president Johnson i 1965. Garrow 2004: 388, 423 og 436

⁷⁶ King i Carson (Red.) 2013: 300

å få de nasjonale mediens oppmerksomhet.⁷⁷ Aksjonen settes i gang 17. januar 1965, og allerede dagen etter greide demonstrantene å provosere den lett "antennelige" sheriffen, James G. Clark, til å ta i bruk politivold mot demonstrantene, og innen ei uke var om lag 1.500 personer satt i fengsel.⁷⁸ Å fylle fengslene med demonstranter som ellers var lovlidige, var et ledd i å trekke medias oppmerksomhet til aksjonene. King blei fengsla ei uke fra 1. februar, men han fortsatte å lede aksjonen fra fengselet. Notatene med han skreiv i fengselet viser hvor taktiske SCLC hadde blitt når det gjaldt å få opinionens oppmerksomhet. De neste dagene begynte demonstranter å strømme til fra heile landet, blant annet en delegasjon med sympatiserende kongressmenn.⁷⁹

Aksjonen fortsatte utover vinteren, og her blei tre mennesker drept i kjølevannet av begivenhetene, hvilket var første gang menneskeliv gikk tapt i forbindelse med en aksjon hvor King var direkte involvert. De voldelige tendensene førte til at president Johnson sendte inn flere tusen føderale styrker for å håndtere situasjonen.⁸⁰ King meinte etterpå å kunne se en klar sammenheng mellom aksjonen i Selma og kongressens vedtak om en ny borgerrettighetslov, og han fikk være til stede da president Johnson undertegna *The Voting Right Act* den 6. august 1965.⁸¹

Jeg innleda dette avsnittet med at det lå noen kriterier til grunn for de metodene King valgte å benytte i kampen mot segregasjonssystemet, og det ene var at de måtte være ikkevoldelige. Temaet for denne oppgaven er Kings ikkevolds-strategi, og jeg vil derfor avslutte kapitlet med å nevne at ikkevold var mer enn en merkelapp for strategien, det var ei grunnleggende verdiforankring som skulle gjennomsyre heile strategien. Allerede under det første massemøtet ved oppstarten av bussboikotten i Montgomery forklarte King nødvendigheta av å opptre med kristen verdighet ved å ikke benytte voldelige midler og ikke ta igjen dersom man opplevde fysisk trakassering. Jeg anser det som noe oppsiktsvekkende at i det store og heile greide apparatet rundt aksjonene som King var involvert i å forholde seg tro

---

⁷⁷ Garrow 2004: 369f

⁷⁸ Garrow skriver en del om hvordan ulike moderate nøkkelpersoner gjorde grundige forberedelser til aksjonen for å unngå voldelige konfrontasjoner. Han antyder at SNCC hadde en rolle når det gjaldt å provosere politiet, men ikke noe tyder på at King forsøkte å hindre det. Garrow 2004: 371ff

⁷⁹ Ei liste med på 13 punkter som King instruerte fra fengselet er gjengitt i Carson (Red.) 2013: 296f.

⁸⁰ Drapene var ikke var direkte knytta til demonstrasjonene. Garrow 2004: 391, 395, 405f, 410, 413; King i Carson (Red.) 2013: 305; Selma to Montgomery Marches 2016

⁸¹ Garrow 2004: 436. Han hadde også vært til stede ved signeringa av en annen borgerrettighetslov i 1964. Garrow 2004: 338

mot dette prinsippet. I de få tilfellene hvor demonstrasjonene utvikla seg til voldelige opp-
tøyer kan det virke som det hadde sin bakgrunn i innblanding fra utenforstående grupper.

Heilt konkret foregikk det opplæring av aksjonistene, både om hvordan de skulle av-
stå fra å sette fram sine krav med voldelige trusler eller handlinger, og hvordan de skulle
opptre i møtet med voldelige motstandere. Opplæringsprogrammet vokste fram under buss-
streiken i Montgomery, og det var et tema som gikk igjen i massemøtene i løpet av bussak-
sjonen. I forbindelse med at segregeringa på bussene skulle oppheves arrangerte MIA "Insti-
tute of Nonviolence and Social Change". King var forberedt på at det uunngåelig ville komme
til konfrontasjoner mellom svarte og hvite busspassasjerer, og at trakassering fra hvite
ekstremister ville kunne eskalere i kjølvannet. Ikkevoldskurset var såpass konkret at de, for-
uten å undervise ikkevolds-teori, gjennomførte dramatiseringer av tenkte konfrontasjoner
hvor deltakerne skulle innta ulike roller i en slik situasjon. Slik fikk de trent på praktiske øvel-
ser i hvordan de kunne holde tilbake eventuelle tilbøyeligheter til å ta igjen. De svarte blei
formant om ikke å blamere seieren for å unngå å irritere hvite medpassasjerer.⁸²

Dette kurset blei hvert år gjentatt ved års-markeringene av oppstarten til bussaksjo-
nen, og allerede fra første gang kom tilreisende deltakere fra byene i sørstatene. Lokale ik-
kevolds-klinikker, hvor man trente ikkevoldelige aksjonister, blei en viktig del av SCLCs arbeid
på de stedene man oppretta avdelinger. Denne typen ikkevolds-kurs, samt opplæring av
aktivister, var en strategi som også blei tatt i bruk av andre organisasjoner.⁸³ Jeg skal i neste
kapittel se nærmere på hvordan King utvikler sin ikkevoldelige filosofi og hva som er hans
begrunnelse for denne taktikken.

---

⁸² King 1964b: 150f. King beklagde at ikke de hvite hadde gjort lignende forberedelser. King i *Carson (Red.)* 2013: 114

⁸³ "Revolt Without Violence – The Negroes' New Strategy", intervju med U.S. News & World Report, i *Papers V*: 395.

3 UNDERSØKELSE AV KINGS TEORETISKE BEGRUNNELSER FOR IKKEVOLDS- STRATEGIEN OG HVILKE KILDER SOM LIGGER TIL GRUNN

3.1 Innledning

En avskyelig fred

If peace means accepting second-class citizenship,
I don't want it.
If peace means keeping my mouth shut in the midst of injustice and evil,
I don't want it.
If peace means being complacently adjusted to a deadening status quo,
I don't want peace.
If peace means a willingness to be exploited economically,
dominated politically, humiliated and segregated,
I don't want peace.
So in a passive, non-violent manner, we must revolt against this peace.¹

M. L. King, 18. mars 1956

Igjennom hele sin karriere blei King kritisert fordi det så ofte var uro rundt ham. FBI og konservative politikere vurderte ham som en trussel mot stabiliteten i det amerikanske samfunnet, og mistenkte at han sto i forbindelse med undergravende og påståtte "uamerikanske" krefter. Også moderate ledere i amerikansk samfunnsliv beskyldte King for å være for utålmodig, og meinte at man ikke måtte gå for fort fram i kampen mot segregasjon, fordi en aggressiv motstandskamp kunne føre til så store konfrontasjoner at det kunne utarte seg til revolusjonære tilstander.

King svarte på kritikken med at den uroa som oppsto rundt aksjonene var ei uro som allerede var skjult til stede i samfunnet, men som kom til overflata ved at aksjonistene begynte å pirke i det urettferdige systemet som segregasjonen hadde skapt.² I en søndagspreken i mars 1956 til menigheten i Dexter, brukte han begrepet "negativ fred" for å betegne en

---

¹ "When Peace Becomes Obnoxious", i *Papers VI*: 258f.

² "Our Struggle", i *Papers III*: 236-241. I artikkelen tok King til motmæle mot den angivelig liberale nobelprisvinnende forfatteren William Faulkner, som hadde oppfordra NAACP "...to stop for a while.". King innvendte: "That is to say, he encouraged Negroes to accept injustice, exploitation and indignity for a while longer. It is hardly a moral act to encourage other patiently to accept injustice which he himself does not endure." *Papers III*: 241. Artikkelen sto i *Liberation* apr.- 56. Den var i sin heilhet forfatta av Rustin, men utgitt i Kings navn, og det vites ikke om King gjorde noen korrigeringer. Se redaksjonelt, i *Papers III*: 236. Se også "From Bayard Rustin", i *Papers III*: 163f.

situasjon hvor det eksisterer urettferdighet i et samfunn, men hvor man ikke vil konfrontere det urettferdige systemet i den hensikt å bevare en tilsynelatende fredelig tilstand. Denne typen "fred" er avskyelig "...and stinks in the nostrils of the almighty God." Litt lenger ut i talen sier han "If peace means this, I don't want peace." Målet må være en "positiv fred", hvor innbyggerne i et samfunn lever i en fredelig sameksistens av gjensidig forståelse.³

I starten av busstreiken i Montgomery hadde King forestilt seg at alle gode krefter ville samle seg for å støtte de svarte i sitt rimelige krav om opphevelse av segregasjonen, men etter som forhandlingene ikke førte fram måtte han sørgmodig erkjenne at de privilegerte gruppene ikke frivillig kom til å gi i fra seg sine privilegier.⁴ De konfrontasjonene som måtte komme som følge av aksjoner for å bekjempe det urettferdige systemet, var derfor en nødvendig pris for å oppnå en "positiv fred", en tilstand som King ynder å betegne Det Kjærlige Samfunnet ("The Beloved Community").⁵

I forrige kapittel så vi at King søkte etter å finne en strategi for å kjempe mot segregasjonens urettferdige system, som var forenlig med hans moralske prinsipper. I dette kapitlet skal vi gå nærmere inn på hvordan King kom fram til sitt valg av strategi, samt undersøke hvordan han begrunner denne strategien og hvilke teoretiske kilder som ligger til grunn. Her vil jeg drøfte ulike syn på hva som var Kings inspirasjonskilder.

Men Kings strategi var ingen statisk størrelse som på ett tidspunkt hadde fått sin endelige form, fordi han måtte forholde seg til ei virkelighet som kontinuerlig var i endring. Derfor utvikles strategien underveis med nye metoder som krever nye begrunnelser. Den neste delen av kapitlet vil handle om dette dynamiske trekket ved ikkevoldsstrategien. Til slutt vil jeg redegjøre for Kings forhold til kommunismen.

3.2 Utdanningas betydning

Betydninga av Kings utdanning som kilde til hans ikkevolds-filosofi er et stort emne i litteraturen om King, som jeg nå skal drøfte.

---

³ King holdt denne talen 18. mars-56, dagen før han skulle i retten fordi han var anklagd for å ha brutt antiboikottloven i Alabama. "When Peace Becomes Obnoxious", i *Papers VI*: 257-259. Drevvatne nevner at temaet for talen har likheter med Rauschenbusch. Han brukte også begrepet "falsk fred", og Kings utlegning av bibelverset Mt. 10:34 er den samme som hos Rauschenbusch. Drevvatne 1982: 41, 46

⁴ King 1964b: 91. I følge Drevvatne kan denne uttrykksmåten være henta fra Niebuhr. Drevvatne 1982: 82.

⁵ Se kap. 3.3.1, samt note 75.

3.2.1 Pilgrimage to Nonviolence

Ved utdanningsinstitusjonene møtte King en liberal utgave av protestantisk teologi, her fikk han en introduksjon til den vestlige filosofiske tradisjonen, og Gandhi blei framholdt som idealet på en samfunnsforvandlende aktør. I kapittelet "Pilgrimage to Nonviolence" (*Pilgrimage*) fra si første bok *Stride Toward Freedom (Stride)*, forklarer King hvordan hans intellektuelle utvikling i studietida var som ei pilgrimsvandring til ikkevolds-filosofien. Dette er et viktig og mye omtalt essay som består av to hoveddeler, henholdsvis ei biografisk framstilling av utdanningsforløpet hvor han kommenterer møtet med noen utvalgte teoretikere, samt en punktvis beskrivelse av hans ikkevolds-filosofi.⁶ De komplikasjonene som hefter ved flere av Kings tekster, som jeg redegjorde for i innledninga, er tydelig tilstede i denne boka. Nedenfor skal vi se ulike eksempler på dette.

Det fins flere utgaver av *Pilgrimage*, blant annet fire nedkorta utgaver. Andre del av dette essayet blei trykt i *Jubilee* i forbindelse med bokutgivelsen i september 1958.⁷ Samtidig blei første delen av *Pilgrimage* trykt i FORs tidsskrift *Fellowship*,⁸ og seinere i *Christian Century* i april 1960.⁹ En tredje versjon er gjengitt som siste kapittel i prekensamlinga *Strength to Love*.¹⁰ De to siste versjonene skiller seg fra den første, ved at de er en god del omarbeidd og inneholder nye elementer, men de har mange tekstbrokker som er identiske med versjonen i *Stride*. Med bakgrunn i Bryants teori om at vi må anse tekster med en slik genealogisk forbindelse som ulike versjoner av samme verk, vil jeg forholde meg slik til disse tekstene.¹¹

Jeg kommer her til å ta utgangspunkt i *Pilgrimage* slik den framkommer i *Stride*, fordi dette er den tidligste og mest omfattende versjonen, og som jeg tidligere har nevnt er jeg først og fremst opptatt av de tidligste tekstene for å finne sporene etter tilblivelsen av ikkevolds-strategien. Teksten fungerer som et interludium i bokas handling, hvor King gjør en pause for å forklare ikkevolds-strategien, samt den tankemessige prosessen omkring dannelsen av filosofien som ligger til grunn.

Kings beretning om hvordan utdanninga forma tankene hans, starer ved Morehouse College. Han beskriver hvorledes møtet med Thoreaus "Essay on Civil Disobedience" gjorde

---

⁶ King 1964d: 72-88

⁷ "An Experiment in Love", i *Washington 1991*: 16-20.

⁸ "My Pilgrimage to Nonviolence", i *Papers IV*: 473-481.

⁹ "Pilgrimage to Nonviolence", i *Washington 1991*: 35-40.

¹⁰ "Pilgrimsferd for ikke-vold", i *King 1964c*: 152-159.

¹¹ Også Sunnemark omtaler denne tekstgruppa som ulike versjoner av *Pilgrimage*. Sunnemark 2001: 200. Se også Bryant 2002: 85 om slektskap mellom versjoner.

et uutslettelig inntrykk på ham. Idéen om at det var umoralsk å samarbeide med et ondt system og at man i stedet burde boikotte det, var så fascinerende at King leste teksten flere ganger. Han sier at dette var hans første kontakt med teorien "motstand uten vold".¹²

Deretter går han videre med å si at det var først ved Crozer han for alvor begynte å søke etter noe som kunne avskaffe sosial urettferdighet. Han lister opp en rekke vestlige filosofer uten å redegjøre for noen av dem, og stopper litt ved Rauschenbush. Dette var en baptistpredikant og -teolog som regnes som opphavsmannen til Sosial Gospel-teologien. Ved overgangen til 1900-tallet var det et betydelig antall protestantiske predikanter, som sammen med Rauschenbush responderte på den økende slummen i de amerikanske storbyene. Rauschenbush forkynte at den kristne kirke, i tillegg til å formidle frelse for sjelen, også måtte ivareta menneskenes sosiale behov. Både Kings svarte kirkebakgrunn og utdanningsinstitusjonene som han valgte, var influert av denne bevegelsen.¹³

Han vier så et lengre avsnitt til Marx som han konkluderer med at: "*My reading of Marx also convinced me that truth is found neither in Marxism nor in traditional capitalism. Each represents a partial truth.*"¹⁴ Vi skal komme tilbake til Kings forhold til kommunismen, men jeg vil her trekke fram en sak som er verdt å merke seg. Dette sitatet illustrerer nemlig den dialektiske metoden, som han litt seinere i essayet forteller at han lærte i Boston. Der studerte han Hegel, og om dette kommenterer han følgende: «*His (Hegels) contention that "truth is the whole" led me to a philosophical method of rational coherence.*»¹⁵ Sunnemark hevder at hegeliansk dialektikk var et trekk ved Kings måte å ordlegge seg. Han tok det beste fra ideer han blei presentert for, og satte det sammen til ei syntese.¹⁶

La oss gå tilbake til avsnittet om Marx, hvor han fortsette med å si at verken kapitalismen eller kommunismen hadde den fulle sannheten. "*The Kingdom of God is neither the thesis of individual enterprise nor the antithesis of collective enterprise, but a synthesis which reconciles the truths of both.*"¹⁷ Denne dialektiske metoden til å arbeide med tanker han

---

¹² I Stride henviser han til Thoreau med et sitat fra "Civil Disobedience". King 1964d: 194; Thoreau 2011: 31

¹³ "Introduction", i *Papers VI*: 2, note 6.

¹⁴ King 1964d: 77. Miller nevner Kings ordbruk om kapitalismen som eksempel på et av de avsnittene som blei moderert av forlagets redaktør. Han sier og at avsnittet om marxisme har store likheter med en tale av McCracken. Miller 1998: 101, 103. Redaktøren av *Papers IV* antyder at forlaget var engstelig for at leserne skulle tro at King var kommunist. *Papers IV*: 404. A. Fairclough hevder i artikkelen "Was Martin Luther King a Marxist?", at King ikke ga etter fra forlagets ønske om å tone ned sin kritikk av amerikansk kapitalisme. Fairclough 2007: 185, note 4.

¹⁵ King 1964d: 82

¹⁶ Sunnemark 2001: 219

¹⁷ King 1964d: 77

møtte, er underliggende i mange av tekstene hans. Der viser han en evne til å styre unna ytterlighetene, og streber i stedet etter å bygge bru mellom de ulike posisjonene, i den hensikt å oppnå forståelse mellom partene i borgerrettighets spørsmål.

King valgte å ta sin doktorgrad ved Boston University fordi han kjente til at den teologiske retninga "personalisme" sto sterkt ved dette universitetet. Personalismens tanke er at det mest grunnleggende i tilværelsen, altså Gud, er en personlighet. Gud forklares som en elskende far, og ikke bare en abstrakt ide eller upersonlig kraft. Fra dette gudsbildet utleder man at den menneskelige essens ligger i hennes personlighet, som derved får en opphøyd verdi.¹⁸ Denne tanken befesta Kings tro på at menneskene, ved Guds hjelp, kan bekjempe urettferdige systemer som fører til raseskille og fattigdom, to grunnleggende onder som han i begynnelsen av *Pilgrimage* betegner som uatskillelige tvillinger. Igjennom hans forfatterskap kan vi legge merke til denne ubøyelige troa på at kampen mot urettferdighet hadde en hensikt, det måtte gå i retning av mer rettferdighet og forbedrede forhold mellom folkegruppene, fordi "*the universe is on the side of justice*".¹⁹ Denne tanken om at det fins ei personlig kraft i universet som trakk tilværelsen i retning av mer rettferdige forhold, hadde han riktignok med seg fra sin barndomsmenighet. Men i *Pilgrimage* viser han at den teologiske utdanninga har gjort ham i stand til å gi en faglig begrunnelse for at "*in his struggle for justice he has cosmic companionship*"²⁰.

Synet på Gud hadde vært emnet for hans doktorgradsavhandling, og interessant nok nevnes dette bare i ei bisetning i denne versjonen av *Pilgrimage*, men i de seinere versjonene beskriver han innflytelsen fra eksistensialismen som han møtte da han skreiv avhandlinga. Men i stedet for å presisere at det var ved Boston han studerte eksistensialistiske filosofer, gir han inntrykk av at dette var noe han hadde gjort etter at han var ferdig med utdanninga, og slik framstår han som en lærd predikant som stadig oppdaterer seg.²¹

Da King starta sin teologiutdannelse ved Crozer blei han straks begeistra for den liberale teologiske profilen dette studiestedet representerte. Men under et avsnitt om Niebuhr forteller han hvordan han, gjennom lesing av denne neo-ortodokse teologen, fikk justert det

---

¹⁸ Sunnemark 2001: 96f, redegjør for personalismen.

¹⁹ King 1964d: 88. Dette sitatet og det følgende, er fra den siste delen av *Pilgrimage*, som jeg skal gjennomgå grundigere nedenfor.

²⁰ King 1964d: 88. Drevvatne meiner at det var George W. Davis, Kings lærer ved Crozer, som ga ham denne tanken. Drevvatne 1982:31

²¹ Washington 1991: 36. Jesse Jackson, en av Kings medarbeidere i Chicago, kommenterte etter ei flyreise med King, at han var imponert over at "Doc" (Kings kallenavn) under flyturen satt fordypa i sine bøker. Frady 1996

han beskriver som liberalteologiens "...illusions of a superficial optimism concerning human nature."²² Her vi får et annet eksempel på Kings dialektikk, ved at han samtidig avviser det han opplevde som neoortodoksiens ekstreme pessimisme, og tanken om menneskets totale fordervelse: "It was at Boston University that I came to see that Niebuhr had overemphasized the corruption of human nature. His pessimism concerning human nature was not balanced by an optimism concerning divine nature. He was so involved in diagnosing man's sickness of sin that he overlooked the cure of grace."²³ Her ser vi hvordan King søker etter en middelvei mellom ulike teologiske retningers menneskesyn, noe han opplevde å få hjelp til hos teologene ved Boston, som "...had a passion for social justice that stemmed, not from a superficial optimism, but from a deep faith in the possibilities of human beings when they allowed themselves to become co-workers with God."²⁴

Så langt kan det se ut som *Pilgrimage* like mye er en gjennomgang av Kings filosofiske bakgrunn som det er ei forklaring for hvordan han kom fram til sin ikkevoldelige overbevisning. Men essayet inneholder også et avsnitt hvor han forteller hvordan han ved Crozer fikk sitt første møte med en pasifistisk filosofi, under ei forelesning av A. J. Muste fra FOR. King kommenterer at han ikke lot seg overbevise hvorvidt dette var en praktisk gjennomførbar filosofi. Noe seinere dro han til ei kirke i Philadelphia for å høre et foredrag av M. Johnson om Gandhis metode "Satyagraha".²⁵ King skriver at han blei så inspirert av dette, at da han forlot møtet dro han og kjøpte et halvt dusin bøker om Gandhi.²⁶

Mens han leste disse forsto han at "Gandhi was probably the first person in history to lift the love ethic of Jesus above mere interaction between individuals to a powerful and effective social force on a large scale... It was in this Gandhian emphasis on love and nonviolence that I discovered the method for social reform that I had been seeking for so many months."²⁷ I avsnittet om Niebuhr (som i *Pilgrimage* kommer etter delen som handler om Gandhi) forklarer han at, etter å ha lært om Gandhi kunne han ikke akseptere Nieburs kritikk

---

²² I *Pilgrimage* får man inntrykk av at King studerte Niebuhr ved Crozer, men *Papers* viser at avsnittet om Niebuhr samsvarer bedre med kursene han tok ved Boston. "Introduction", i *Papers I*: 55. King skreiv bl.a. to essays ved Boston om Niebuhr, se *Papers II*: 141ff, 270ff.

²³ King 1964d: 82

²⁴ King 1964d: 81f

²⁵ Satyagraha er et indisk ord som Mary King forklarer med "the power of truth". Gandhi bruker det om ikkevoldelig kamp for sannheten, og sa i 1930: "Satyagraha literally means insistence on truth." King, Mary 1999: 264

²⁶ King hadde allerede lært om Gandhi ved Morehouse, slik Mary King skriver. Professor B. Mays hadde vært i India og besøkt Gandhi i 1936/ 37, noe han ofte fortalte om til elevene. King, Mary 1999: 93

²⁷ King 1964d: 78f

av pasifisme eller hans godkjenning av våpenmakt. Pasifisme trengte ikke å bety at man passivt underlegger seg et ondt styre, for Gandhi overbeviste ham at *"true pacifism is not non-resistance to evil, but nonviolent resistance to evil."*²⁸

Siste delen av *Pilgrimage* er en systematisk gjennomgang i 6 punkter av ikkevoldsfilosofien som pilgrimsferden leda fram til, og vi skal nedenfor komme tilbake til denne delen fra ulike innfallsvinkler. Først skal jeg redegjøre for den forskninga som har vært gjort rundt denne teksten de siste tiårene.

3.2.2 En kritisk lesning av *Pilgrimage*

I den første perioden etter mordet på King var det vanlig å forstå *Pilgrimage* slik den framstår, ved at man har tilla Kings utdanning en avgjørende betydning for tilblivelsen av hans filosofi.²⁹ Men da man på 1980-tallet begynte å vurdere King med et mer kritisk blikk, antyde enkelte forskere at teksten ikke bare var konstruert med tanke på å forklare og rettferdiggjøre ikkevoldsstrategien. Den også skulle tegne et bilde av King som en reflektert og velutdanna borgerrettighetsleder med god innsikt i den vestlige filosofien som den amerikanske kulturen var grunnlagt på. I *Papers IV* redegjøres det for prosessen rundt tilblivelsen av *Stride*.³⁰ King hadde over en lang periode hatt planer om å skrive om sine erfaringer fra bussboikotten i Montgomery, men etter som tida ikke strakk til fikk han hjelp til skrivinga av Rustin og Levison i New York, m.fl. Forlaget hyrte Hermine I. Popper som redaksjonell assistent for å hjelpe ham *"...to convert, as it were an expert orator's style into a writer's style"*.³¹ I forordet takker King Popper og flere andre som bidro med innspill og hjalp ham med å lese igjennom tekstene.

---

²⁸ King 1964d: 80

²⁹ Miller 1998: 7, omtaler dette som ei slagside i den tidlige litteraturen om King, og i note 29 lister han opp representanter som tillegger Kings utdanning stor vekt, for eksempel John Ansbro, Kenneth Smith og Ira Zepp. Også Garrow kommenterer dette. Se Garrow 2007a. Drevvatne bruker mesteparten av si avhandling til å redegjøre for hvordan utdanninga influerte Kings tankegodt. Men i innledninga vedgår hun at *"In my opinion King's Christian home and his black background were in many ways equally important in the forming of his thoughts and attitudes as was his philosophical and theological training."* Drevvatne 1982: 4. Se kapittel 1.3.3 om hvordan jeg anvender begrepet "filosofi".

³⁰ "Introduction", i *Papers IV*: 29-33. Hensikten med boka var todelt: King ville fortelle om Montgomeryhendelsene til et videre publikum, og da særlig for å samle støtte hos hvite liberale amerikanere i nordstatene til borgerrettighetssaken, og for det andre skulle inntektene gå til å styrke økonomien i SCLC.

³¹ "From Hermine I. Popper", i *Papers IV*: 386. Sunnemark 201: 202, note 6, gjengir andre merknader fra Popper. Garrow har undersøkt FBIs opptak av en telefonsamtale mellom Rustin og Levison, hvor de omtaler seg sjøl som skyggeforfattere. Garrow 2004: 106, note 22.

Garrow redegjør i *Bearing* for Ira G. Zepps doktoravhandling fra 1971, hvor Zepp hevder å ha funnet ut at store deler av *Stride* er satt sammen av plagiat eller parafraaser fra ulike forfattere. I tillegg til de som jeg har nevnt skal King ha lånt fra tekster av Paul Ramsey og Anders Nygren uten å oppgi kilder.³² I *Papers IV* er det gjengitt en korrespondanse mellom King og hans tidligere lærer ved Morehouse, George D. Kelsey, som er en av de som nevnes i forordet. Muligens illustrerer dette arbeidsmåten rundt tilblivelsen av *Stride*. I brevet ba King om tilbakemelding på et av kapitlene, hvorpå Kelsey repliserte at King burde vektlegge det kristne grunnlaget for ikkevolds-strategien, og han konstruerte en frase som King etterpå har brukt i flere av tekstene sine: "Christ furnished the spirit and motivation, while Gandhi furnished the method."³³ I kapittel 3.3 skal jeg redegjøre for flere andre kilder som King brukte.

Sunnemark hevder i *Inescapable Network at Pilgrimage* er en tekst som reflekterer 1950-tallets intellektuelle klima i USA like mye som det er en korrekt beskrivelse av Kings utdanningsløp, som vi nå har fått innblikk i etter publiseringa av hans skolepapirer i *Papers*, og som gir oss ei anna framstilling av Kings intellektuelle prosess enn den som framkommer i *Pilgrimage*. (Vi har allerede sett noen slike uoverensstemmelser.)³⁴ Men teksten blir ikke mindre viktig av den grunn, både fordi den har vært gjenstand for mye forskning og fordi vi får et innblikk i hva slags bilde King ønska å tegne av seg sjøl samt hvilken identitet han ville gi borgerrettighetsbevegelsen, ved at han trekker inn filosofihistorien som et legitimerende element.

Sunnemark bygger blant annet på K. D. Millers *Voice of Deliverence (Voice)*, som hevder at man tidligere har lagt for stor vekt på Kings egen beskrivelse av sin intellektuelle utvikling, som var meint for hvite liberale amerikanere. En gjennomgang av hans upubliserte tekster viser hvor avhengig han i realiteten var av sin egen afroamerikanske forkynnertradisjon. Miller hevder sågar at grunntrekkene i Kings ikkevolds-filosofi allerede var på plass før han begynte på si utdanning.³⁵

Jeg vil nå redegjøre for Millers teori om at *Pilgrimage* har mer form av et propagandaskrift for å etablere Kings image, enn å være korrekt biografisk beskrivelse av Kings intel-

---

³² Garrow 2004: 111f, samt note 28. Zepps avhandling: "The Intellectual Sources of the Ethical Thought of Martin Luther King, Jr., As Traced in His Writings with Special Reference to the Beloved Community."

³³ "To George D. Kelsey", i *Papers IV*: 391f; "From George D. Kelsey", i *Papers IV*: 394f. Denne frasen framkom i King 1964d: 67.

³⁴ Sunnemark nevner bl.a. de problemene King hadde med å forholde seg til skoleverkets formelle krav f.eks. når det gjaldt plagiering, og at man kan se en tendens hos ham til å skrive akkurat det han trodde lærerne ville lese. Sunnemark 2001: 201, 211-213

³⁵ Miller 1998: 93, 99

lektuelle dannelse. Han hevder at store deler av det tankemessige grunnlaget for ikkevoldsstrategien, som King sier han fikk gjennom studiene, var noe han hadde tilegna seg på et tidligere i stadium. Da tenker Miller på all bagasjen han hadde med seg fra oppveksten i en afroamerikansk baptist-tradisjon. Hans tankeverden begynte å formes allerede på søndagsskolen i Ebenezer, og prosessen fortsette under farens prekestol, eller mens han å lytta til radioprekener og leste prekensamlinger.³⁶ Videre sier Miller at King ikke først og fremst ønska å bli teolog, men predikant, og at det derfor er sannsynlig at han brukte mer energi i studietida på å lese prekensamlinger enn å granske filosofer og fagteologer.³⁷ Miller henter støtte for denne teorien ved å vise hvordan *Pilgrimage* og mange av Kings øvrige tekster er bygd opp av sitater fra ulike prekensamlinger og andre tekster fra hans samtid, og jeg skal her gjennomgå noen av funnene hans angående *Pilgrimage*.

En av Kings favoritt-predikanter var den hvite "social-gospel"-predikanten Harry E. Fosdick fra New York. Miller illustrerer hvordan for eksempel avsnittet om Rauschenbusch er bygd opp av tekstutdrag fra en av Fosdicks prekener, som King antakelig hadde lest allerede før han begynte å studere. Men Kings hovedkilde til "the social gospel" var, i følge Miller, verken Rauschenbusch eller Fosdick, men hans egen far, som fra talerstolen i Ebenezer hadde brukt Jesu ord til å angripe menneskelig urettferdighet i samfunnet.³⁸ Om avsnittet hvor King skriver at han opplevde Niebuhrs påpekning av "*the glaring reality of collective evil*" som et nyttig korrektiv til den liberale teologiens overoptimistiske menneskesyn, sier Miller at dette var en overflødig kommentar. "*a well-ingrained sense of sin as a deep, pervasive reality*" var ei kjensgjerning som han både hadde lært fra sin far, og noe hans folk daglig erfarte i de segregerte sørstatene.³⁹

Miller sier videre at det ikke var så merkelig at King ved Boston omfavna personalismens syn på Gud, fordi dette gudsbildet bekrefta den oppfatninga han hadde fått gjennom taler, bønner og hymner i Ebenezer. Ved Boston kunne han bare konkludere at de store euro-amerikanske teologene ga ham en faglig begrunnelse for den teologien han hadde lært fra afroamerikanernes kristendom. Det var heller ikke nødvendig for King å lese Hegel for å forstå at "*vekst kommer gjennom kamp*". Det var en kunnskap Kings far hadde lært fra sin

---

³⁶ Miller 1998: 55

³⁷ Miller 1998: 45

³⁸ Miller 1998: 56, 58. Fosdick var en liberal baptistpredikant, som i Rauschenbusch's ånd krevde at Riverside Church i New York måtte flytte sin virksomhet til et fattig strøk av byen, dersom han skulle være villig til å ta i mot menighetens kall i 1925. Branch 1989: 39

³⁹ Miller 1998: 59

sosialt engasjerte svigerfar Adam D. Williams, som han arva prekestolen i Ebenezer fra. Og om ikke King senior han hadde greid å formidle denne kunnskapen videre til sin sønn, så var det allikevel en lærdom som kunne "leses" overalt i det afroamerikanske samfunnet i sørstatene.⁴⁰

Miller oppsummerer at det er King Sr., og ikke de store teologene og filosofene, som er hovedkilden til Kings verdensanskuelse, og som burde vært lista opp blant hans inspirasjonskilder.⁴¹ Men å liste opp sin far, tradisjonen fra de folkelige svarte pastorene og navnene til kjente hvite predikanter, ville ikke gitt King den nødvendige tyngden for å få gjennomslag hos den hvite liberale delen av den amerikanske befolkninga. I stedet tegner han et bilde av seg sjøl som en intellektuell velutdanna Dr. Teol. med en fin bakgrunn fra velrenomerte studiesteder i nord, en som hadde brukt år på å grunne over den opphøyde tradisjonen fra euro-amerikanske tankeliv. Miller må erkjenne at sjøl om King ikke henta grunnlaget til sin ikkevoldelige filosofi fra denne tradisjonen, så ga den ham en nødvendig autoritet, og han mestrer å overbevise hvite liberalere om at både vestlige filosofer, de amerikanske grunnlagsdokumentene og Den Hellige Skrift var mot segregasjon.⁴²

3.2.3 "Rediscovering Lost Values"

Det er korrekt at vi ikke finner noen henvisning i *Pilgrimage* til hvilken rolle Kings bakgrunn som sønn av en svart baptistpastor betydde for utviklinga av hans filosofi. Og jeg er enig med Miller, at i så henseende er ikke *Pilgrimage* en fullstendig redegjørelse for dannelsen av Kings tankeverden. I andre tekster får vi inntrykk av at King i starten av studietida til en viss grad hadde et ønske om å frigjøre seg noe fra sin bakgrunn, som han innimellom omtaler i kritiske ordelag.⁴³ På den annen side ser vi at igjennom studietida kommer han i større grad til å oppskatte sin bakgrunn, og nærmer seg igjen den kristendomsformen som han hadde lært fra sin oppvekst i et afroamerikansk miljø, noe han også gir uttrykk for i en skoleoppgave mot slutten av studiet ved Crozer.⁴⁴ I dette dokumentet forteller han blant annet hvordan

---

⁴⁰ Miller 1998: 63f

⁴¹ Miller 1998: 64

⁴² Miller 1998: 65f. Sunnemark skriver også om dette: "And if he and the movement are able to fixate himself/itself in this position they have won dominion over a crucial naming process. King's representation and reproduction of his education, under the guise of an almost deterministic journey to the theory and method of nonviolence, is therefore an important element in the construction of the public figure of Martin Luther King, Jr. as well as our understanding of this figure." Sunnemark 2001: 212

⁴³ King i Carson (Red.). (2013): 31f

⁴⁴ "An Autobiography of Religious Development", i *Papers I*: 359-363.

faren og den gode oppveksten var med til å forme både hans menneskesyn, samt hans positive gudsbilde og livsanskuelse, synspunkter som han åtte år seinere i *Pilgrimage* skriver blei danna i studietida. "In 1954 I ended my formal training with all of these relatively divergent intellectual forces converging into a positive social philosophy."⁴⁵

En annen tekst som bekrefter denne utviklinga er en tale han holdt siste halvåret i Boston. King pleide ikke å bare sitte og grave seg ned i de store filosofenes funderinger, og var i helgene stadig på prekenoppdrag i ulike sammenhenger. Den 24. februar 1954 talte han i 2. Baptistkirke i Detroit, hvor onkelen var pastor. Temaet var "Rediscovering Lost Values", og han tok utgangspunkt i fortellinga i Lk. 2:41-52, om da Jesu foreldre måtte dra tilbake til Jerusalem for å lete etter sønnen som hadde blitt borte på veien. Dette overførte han til sin egen tid, hvor han så at det var nødvendig for det moderne mennesket å finne igjen de viktige verdiene som var i ferd med å gå tapt i en verden som var i teknologisk eksplosiv utvikling. Denne teksten blir av forskere tatt til inntekt for det synet at King i løpet av studietida ikke bare fikk innpoda nye tanker, men også gjenoppdaga mye av det tankegodset han hadde med seg heimefra, og som kom til å ha betydning for utvikling av den ikkevoldelige strategien.⁴⁶

Vi ser altså at Millers teori har en del for seg, ved at representanter for den tidligere forskninga ikke tilstrekkelig har lagt vekt på hva slags type tekst *Pilgrimage* er. De har noe ukritisk tatt Kings ord om sin intellektuelle utvikling ved studiestedene for god fisk.⁴⁷ Når vi ser videre på hans forfatterskap ser vi at King ikke har kasta vrak på sin bakgrunn, men ved studiestedene i nord fikk han en distanse hvor han var i stand til å reflektere over sin historie. Han la bort det han opplevde som negativt, og foredla og videreførte det han anså som verdifullt fra sin egen kultur. Når man leser igjennom tekstene han skreiv etter han var ferdig med sin utdanning, er det faktisk bemerkelsesverdig hvor sjelden han henviser til sin formelle teologiske og filosofiske bakgrunn.⁴⁸

Imidlertid opplever jeg at Miller går for langt i å underkjenne den verdien som utdanninga faktisk hadde. Sjøøl om alle mennesker i stor grad formes av den bakgrunnen de har

---

⁴⁵ King 1964d: 82

⁴⁶ Introduction, i *Papers II*: 22, 27; "Rediscovering Lost Values", i *Papers II*: 248-255. I en annen versjon av denne talen, som han holdt i Dexter 5 uker seinere, brukte han følgende sitat av Thoreau: "Improved means to an unimproved end". "Going Forward by Going Backward", i *Papers VI*: 160.

⁴⁷ Sunnemark er spesielt kritisk til Ansboro, fordi "he almost completely refrains from discussing King's African-American heritage." Sunnemark 2001: 91, note 41.

⁴⁸ Det påfallende fraværet av teologi og filosofi i talene er noe også Miller har bemerket. Se Miller 1998: 70, samt note 10.

med seg, så lar det seg ikke gjøre å passere upåvirkta igjennom en tiårig akademisk utdanning, slik man etter Millers framstilling nesten får inntrykk av at King gjorde. Jeg opplever at R. Lischer, som også er blant de som tillegger Kings svarte bakgrunn stor betydning, har en mer balansert forståelse av hvilken rolle Kings utdanning faktisk spilte. I boka *The Preacher King* har Lischer spesielt undersøkt Kings prekener og hans rolle som forkynner. Her hevder han at *"King's immersion in academic theology was real and significant for his development as a preacher...the influence of his theological education upon his mode of expression should not be underestimated."*⁴⁹ Og i større grad enn Miller vektlegger Lischer den avgjørende betydninga de 9 homiletikk-kursene King fulgte ved Crozer, hadde for utviklinga av hans retoriske kvaliteter.⁵⁰

Det virker for så vidt som Lischer er enig med Miller om hvor Kings fokus var i studietida. For eksempel trekker fram, at i stedet for å ta notater fra ei forelesning i systematisk teologi i Boston, hadde Martin sittet og konstruert klingende formuleringer, som seinere dukka opp i hans prekener.⁵¹ De er også enige om at prekenene hans er bygd på en lest han hadde med seg fra den svarte kirketradisjonen, og at han utformer innholdet ved å ta utgangspunkt i prekener fra kjente predikanter. Men Lischer meiner at han ga sluttresultatet sitt eget preg, ved å tilpasse prekenene til hans egen kontekst i det han angriper raseproblemet, noe de meste liberale forbildene hans knapt gjorde.⁵²

Så langt vil jeg oppsummere at jeg er enig med Miller og Sunnemark i at King aldri ville fått et slikt gjennomslag som han gjorde hos hvite liberale nordamerikanere, uten at han hadde fått sin opplæring i deres miljø. Slik sett spilte utdannelsen en viktig legitimerende rolle. Men jeg er også enig med Lischer at de formelle ferdighetene som King fikk igjennom sin utdanning var avgjørende for utviklinga av hans formidable evner til å argumentere rasjonelt for sine synspunkter. Vi må heller ikke underkjenne det nettverket av betydningsfulle nøkkelpersoner både innenfor det intellektuelle miljøet og i det kirkelige landskapet som han i denne perioden blei satt i forbindelse med.

---

⁴⁹ Lischer 1995: 63f

⁵⁰ Lischer 1995: 64

⁵¹ Lischer 1995: 69

⁵² Lischer 1995: 94f. Miller understreker at å låne fra andres prekener var noe han absolutt ikke hadde lært fra homiletikk-læreren, men var en vanlig tradisjon i den svarte kirka. Han legger til at også hvite predikanter lånte hos hverandre. Miller 1998: 122ff

Jeg har nå gått igjennom hvilken rolle utdannelsen spilte for tilblivelsen av Kings tankegods, og spørsmålet som jeg vil ha svar på er hvilken betydning denne ballasten fikk for utviklinga av den ikkevoldelige strategien. King konkluderer sjøl denne første delen av beretninga om sin "pilgrimsvandring til ikkevold" med at en av grunnpilarene i den filosofien han hadde med seg fra pilgrimsferden "*was the conviction that nonviolent resistance was the most potent weapon available to oppressed people in their quest for social justice.*"⁵³ Vi har riktignok sett at King fikk berøring med en ikkevoldelig filosofi, men dette noe han mest sannsynlig påstår i det han ser inn i bakspeilet fra 1958. Sjøl om utdanninga på de nevnte områdene hadde betydning for Kings rolle i borgerrettighetsbevegelsen, så har vi fått gode grunner til å være kritisk til Kings framstilling når vi nedenfor skal undersøke den siste delen av *Pilgrimage*, som er en punktvis gjennomgang av den ikkevoldelige filosofien.

Før vi går løs på denne teksten ønsker jeg å gjøre et hopp tilbake for å for å vise hvordan Kings ordbruk om ikkevold utvikla seg fra starten av bussaksjonen og fram til han tre år seinere i *Pilgrimage* kunne presentere en heilhetlig ikkevolds-filosofi. Det tenker jeg å gjøre ved å gjennomgå de sentrale tekstene fra den perioden bussaksjonen varte som omhandler ikkevolds-strategien

3.3 Utviklinga av en ikkevoldelig strategi

Som vi har sett er Millers teori at King hadde med seg en ikkevoldelig tankegang heimefra, hvilket han hadde lært hos sin far, og som faren hadde lært hos sin svigerfar. De afroamerikanske kirkene var ingen voldelig gruppering, og det hadde verken i slaveperioden eller etterpå vært noen stor voldelig oppstand blant den svarte befolkninga.⁵⁴ De hadde lært seg andre måter å protestere på som hadde et fredelig utgangspunkt, og negro spirituals som "Down by the Riverside" uttrykker denne tradisjonen på en tydelig måte. Oppveksten i dette miljøet, med fredsommelige forbilder som søndagsskolelæreren og hans mor, var den første kilden til hans ikkevoldelige strategi.⁵⁵ Vi må huske at det allerede eksisterte en ikkevoldelig borgerrettighetsbevegelse, og det er denne King kobler seg på.

---

⁵³ King 1964d: 83

⁵⁴ De to største slaveopprørene er Denmark Veseys forsøk i 1822 og Nat Turners i 1831. Sunnemark 2001: 82, samt note 25.

⁵⁵ Miller påstår endog at protestformen som både Kings far og morfar benyttta ligna på Gandhis strategi uten at hans navn blei nevnt. Miller 1998: 93 og 99

I studietida fikk King kjennskap til Gandhis ideer, og han møtte representanter for den pasifistiske bevegelsen i Nord-Amerika som bidro til å forme hans tanker videre. Men da han blei talsmann for bussaksjonen i Montgomery hadde han ingen ferdig utvikla ikkevoldsstrategi for hånda. I talen til masse møtet i Holt Street den 5. desember 1955 ser vi allikevel at han insisterer på at dette ikke er noen voldelig aksjon. Han argumenterer med at de er et kristent folk som tror på Jesu undervisning, og deres eneste våpen er protest. Begrunnelsen er altså ei henvisning til det afroamerikanske folkets historie og deres felles kristne tradisjon, og Gandhi nevnes ikke.⁵⁶ I *Stride* skreiv han: *"It was the Sermon on the Mount, rather than the doctrine of passive resistance, that initially inspired the Negroes of Montgomery to dignified social action. It was Jesus of Nazareth that stirred the Negro to protest with the creative weapon of love."*⁵⁷

I masse møtet i Holt Street den 22. mars 1956 ser vi at retorikken er i ferd med å endres, ved at han for eksempel tar i bruk begrepene "nonviolence" og "passiv resistance".⁵⁸ Etter at nasjonale medier begynte å fatte interesse for aksjonen i Montgomery, fikk samtidig nøkkelpersoner innenfor den pasifistiske bevegelsen øynene opp for Kings ikkevoldelige profil, og de kom i tur og orden til Montgomery for å veilede ham. De samtalte personlig med King, korresponderte med ham og sendte ham litteratur. I følge Garrow var dette en avgjørende fase, hvor Kings ikkevoldsstrategi utmeisles ved hjelp av utenforstående premissleverandører. Et eksempel på denne påvirkninga utenfra er at King på oppfordring fra Rustin etter hvert går over fra å snakke om "passive resistance" til "nonviolent resistance", som var pasifistbevegelsens term.⁵⁹

En måned tidligere, den 28. februar, hadde King hatt besøk av Glenn Smiley fra FOR, som gjorde et intervju. I mai blei dette publisert som en artikkel i tidsskriftet *Fellowship*, med tittelen "Walk for Freedom" ("Walk"). Møtet med Smiley ser ut til å være Kings første kontakt med denne kristne pasifistorganisasjonen, som han etter hvert skulle komme til å samarbeide mye med gjennom SCLC. I artikkelen bruker King "nonviolence" og "passive resistance" og han begrunner hvorfor ikkevoldsstrategien er den beste metoden for å kjempe for de svartes rettigheter. Han starter med å slå fast at *"...the great instrument is the instru-*

---

⁵⁶ "MIA Mass Meeting at Holt Street Baptist Church", i *Papers III*: 72.

⁵⁷ King 1964d: 66. Det var dette avsnittet G. Kelsey hadde hjulpet King med. Redaksjonelt, i *Papers IV*, s. 394.

⁵⁸ "Address to MIA Mass Meeting at Holt Street Baptist Church", i *Papers III*: 200.

⁵⁹ Garrow 2004: 66 og 73; "Introduction", i *Papers III*: 20.

*ment of love. We feel that this is our chief weapon.*⁶⁰ Og han fortsetter med et sitat som han i *Pilgrimage* tilegner Booker T. Washington: *“...no matter what sacrifices we have to make, we will not let anybody drag us so low as to hate them.”*⁶¹

King argumenterer i “Walk”, at å ty til vold vil ødelegge aksjonens hensikt, og det vil både være upraktisk og umoralsk. Upraktisk fordi afrikanerne er i et mindretall, og ville uansett tape en voldelig kamp med den hvite overmakta. Umoralsk fordi voldelig gjengjeldelse bare bidrar til å forøke ondskap og hat i universet. I denne artikkelen kommer han med ei oppfordring som han har blitt mye sitert for: *“Along the way of life, someone must have sense enough and morality enough to cut off the chain of hate and evil.”*⁶² Måten å bryte denne ondskapens kjede på er gjennom kjærlighet, som er ei forvandlende kraft som kan løfte heile samfunn til nye horisonter. Allerede på dette tidspunktet utviser King en reflektert tanke om voldens spiraliserende effekt, og ikkevoldens evne til å bryte hatets kjede. Med tanke på at Smiley redigerte intervjuet blir det sjølsagt en spekulasjon hvorvidt han la noen av sine egne tanker i Kings munn. King hadde på dette tidspunktet ikke rukket å lese litteraturen Smiley bragte ham. (Legg også merke til at det var Rustin, som i Kings navn, skreiv den første artikkelen som blei publisert om Montgomery-aksjonen. Se note 2.)

I “Walk” er det flere formuleringer som vi kan finne igjen i den siste delen av *Pilgrimage*. Men jeg vil ikke stoppe her for å gjøre noen sammenligning. I stedet skal jeg sammenligne *Pilgrimage* med et foredrag som King holdt den 23. juli på konferansen til *Home Mission Societies of Christian Friends*. Tittelen var “Non-Aggression Procedures to Interracial Harmony” (“Harmony”), som er en av de tidligste tekstene hvor vi tydelig ser konturene av Kings ikkevolds-strategi.⁶³ Med utgangspunkt i Bryants ide om genealogiske forbindelser mellom tekster, vil jeg påstå at “Harmony” er en av “forfedrene” til siste del av *Pilgrimage*. Derfor vil jeg forsøke å følge Bryants anbefaling om å lese “Harmony” synoptisk med *Pilgrimage* i en parallell kolonne for å kunne sammenligne ordlyden. I tillegg har jeg en tredje kolonne med kildetekstene som King låner tekst fra, for tydeligere å se hvordan han bruker kildene (Se tabellen nedenfor).

---

⁶⁰ *“The sword of the Satyagrahi is love...”*. Gandhi sitert i *Jones 1948*: 130.

⁶¹ “Walk for Freedom”, i *Papers III*: 278; King 1964d: 87. Booker T. Washington, som var en av de første svarte skolelederne i USA på slutten av 1800-tallet, skal ha sagt: *“I let no man drag me down so low as to make me hate him.”* Booker T. Washington 2016

⁶² “Walk”, i *Papers III*: 278.

⁶³ “Non-Aggression Procedures to Interracial Harmony”, i *Papers III*: 321-328.

I "Harmony" hevder King at vi har to ulike måter å kjempe mot undertrykkelse. Den konvensjonelle er med vold og hat, en metode som skaper flere problemer enn den løser, fordi etterdønningene er en bitterhet som vil vare i generasjoner. King gir sin vanlige bibelske begrunnelse mot vold ut fra Jesu ord i Mat. 26:52, om at "... *alle som griper til sverd, skal falle for sverd.*" Han kaller denne metoden både upraktisk og umoralsk.

Den alternative metoden betegner King som "ikkevoldelig motstand".⁶⁴ Han avviser misforståelser om at ikkevold er likegodt med å overgi seg til undertrykkerne. De ikkevoldelige aktivistene er like sterke opponenter til ondskap som de voldelige. I motsetning til de voldelige er de imidlertid ikke fysisk aggressive, men passive. Dog er de både aggressive og aktive åndelig. Målet med ikkevoldelig motstand er å overbevise motparten og forsøke å forandre de urettferdige forholdene. I *Stride* forklarer han ikkevold som en syntese mellom passiv tilpasning til det onde systemet og voldelig motstand.⁶⁵

3.3.1 En undersøkelse av kildene til andre del av *Pilgrimage*

Jeg vil her gå over til å følge den punktvis framstillinga fra *Pilgrimage* mens jeg sammenligner med "Harmony", og viser hvilke kilder King benytter. Før vi går punktvis til verks vil jeg nevne at i "Harmony" er Gandhi nevnt bare én gang, i nestsiste avsnitt, etter at King er ferdig med å gjennomgå den ikkevoldelige strategien. Jesus blir løfta fram som hovedkilden, men for å vise at den konkrete strategien har forløpere nevnes Gandhi.⁶⁶

Punkt 1 i *Pilgrimage* er at "*nonviolent resistance is not a method for cowards*". Gandhi trekkes med en gang inn som inspirasjonskilden til dette punktet. I en samtale med B. Mays i 1937 hadde Gandhi sagt "*...it would be wholly wrong therefore to say that non-violence is a weapon of the weak. The use of non-violence requires greater bravery than that of violence.*"⁶⁷ King kritiserer sin egen term "passive resistance" som han hadde brukt i "Harmony", og forklarer at det kan føre til en misforståelse om at dette er en strategi hvor man trekker seg unna konflikten. Tvert i mot er det en høyst aktiv strategi, hvor man kjemper aktivt mot ondskap, men dog uten å bruke vold. Mary King hevder i boka *Mahatma*

---

⁶⁴ King har nå tatt i bruk termen "nonviolent resistance". "Harmony": 325

⁶⁵ King 1964d: 189f

⁶⁶ King betegner Gandhis strategi "*soul force*". Dette uttrykket benyttes både av Gregg og Jones, som vi nedenfor skal se var to av kildene til *Pilgrimage*. Gregg 1935: 187; Jones 1948: 116.

⁶⁷ Gandhi i King, Mary 1999: 225. Samtalen blei nedtegna av Gandhis sekretær.

*Gandhi and Martin Luther King Jr. at også "Gandhi was eager to escape from the inaccurate and misleading connotations of the term passive resistance."*⁶⁸

Og så kommer en del som har så store likheter med "Harmony" at jeg mistenker at det er en direkte forbindelse mellom disse to tekstene. I tillegg fins det et tydelig sammenfall mellom disse tekstene og ordbruken i Richard B. Greggs bok *The Power of Non-Violence*.⁶⁹ I figuren nedenfor viser jeg de tre tekstene parallelt som et eksempel:

Non-Aggression Procedures to Interracial Harmony (King 1956)	Pilgrimage to Nonviolence (King 1958)	The Power of Non-Violence (Gregg 1935)
And there are those who would argue that this method leads to stagnant complacency and deadening passivity, and so it is not a proper method to use. But that is not true of the nonviolent method. The nonviolent resister is just as opposed to the evil that he is protesting against as a violent resister. Now it is true that this method is nonaggressive and passive in the sense that the nonviolent resister does not use physical aggression against his opponent. But at the same time	It is not the method of stagnant passivity. The phrase "passive resistance" often gives the false impression that this is a sort of "do-nothing method" in which the resister quietly and passive accepts evil. But nothing is further from the truth. For while the non-violent resister is passive in the sense that he is not physically aggressive toward his opponent,	But someone may object that non-violent resistance is so largely defensive, so passive, that it would be fully as hard on the morale of those using it as on that of the soldiers opposing them. Not so. The conduct of the non-violent resister is not one of mere passive waiting or endurance. Toward his opponent he is not aggressive physically, but

⁶⁸ King, Mary 1999: 351. I den nevnte samtalen med Mays sa Gandhi: "Passive resistance is a misnomer for non-violent resistance. It is much more active than violent resistance." Gandhi i King, Mary 1999: 223. Se også Nelson 1957: 17.

⁶⁹ Dette var ei av bøkene som King fikk av Smiley. Som en av de første amerikanske pasifistene tilbragte Gregg fire år i India fra 1925, for å jobbe sammen med Gandhi. King har skrevet forordet til den andre utgivelsen av denne boka i 1959. *Papers III*: 211, note 1.

the mind and the emotions are active, actively trying to persuade the opponent to change his ways and to convince him that he is mistaken and to lift him to a higher level of existence. This method is nonaggressive physically, but it is aggressive spiritually. It is passive physically, but it is active mentally and spiritually. So that the <i>first thing</i> (mi utheving) about the method of passive resistance, or the method of nonviolent resistance, is that it is not a method of surrender, or a weapon, or a method of submission, but it is a method that is <i>very</i> active in seeking to change conditions, and even though it is passive it is still resisting.⁷⁰	his mind and emotions are always active, constantly seeking to persuade his opponent that he is wrong. The method is passive physically, but strongly active spiritually. It is not passive nonresistance to evil, it is active nonviolent resistance to evil.⁷¹	his mind and emotions are active, wrestling constantly with the problem of persuading the latter that he is mistaken, seeking proposals as to a better way out...⁷²

Jeg har utheva med feit skrift den delen hvor det nærmest er en sammenfallende likhet mellom de tre tekstene.

Punkt 2: *"nonviolence...does not seek to defeat or humiliate the opponent, but to win his friendship and understanding.* Gregg skreiv at *"the non-violent resisters are not seeking to humiliate their opponents, and thus pave the way for the conversion of the opponents.* I den indiske avisa *Harijan* hadde Gandhi i 1940 skrevet: *"The end of non-violent 'war' is always an agreement, never dictation, much less humiliation."*⁷³ I forhold til "Harmony" legger King til i *Pilgrimage* at en boikott ikke er et mål i seg sjøl, men et middel til å vekke skamfølelse hos

⁷⁰ "Harmony", i *Papers III*: 325 .

⁷¹ King 1964d: 84

⁷² Gregg 1935: 72

⁷³ Gandhi i King, *Mary* 1999: 282

motstanderen, i den hensikt å få til ei forsoning. I et annet foredrag den 3. desember 1956 kobler King dette med å vekke skamfølelse hos motstanderen, til å være villig til å utholde de lidelsene de blir påført. King sier her *"this willingness to suffer, and this refusal to hit back will soon cause the oppressor to become ashamed of his own methods. He will be forced to stand before the world and his God splattered with the blood and reeking with the stench of his Negro brother."*⁷⁴ Det er sannsynlig at Gandhi er kilden til dette punktet, men jeg vil si at den tolkninga av skamfølelse som King her gir, representerer en bevegelse vekk fra målet om ikke å ydmyke motstanderen. Dette er eksempel på et trekk ved Kings strategi, som vi skal komme tilbake til, at når det kan tjene hans sak, er han i visse henseender villig til å avvike en smule fra det som var filosofiens utgangspunkt.

I *Pilgrimage* avslutter King dette punktet med at ettervirkninga av ikkevoldsstrategien er *"The Beloved Community"*, i motsetning til den tragiske bitterheta som kommer i kjølvannet av vold. Dette er ei formulering som King i følge Sunnemark har lånt hos den tidligere Harvard-professoren Josiah Royce, og som han antakelig blei introdusert til i Boston.⁷⁵

Punkt 3: *"the attack is directed against forces of evil rather than against persons who happen to be doing the evil."* Konflikten handler i bunn og grunn ikke om en motsetninger mellom svarte og hvite mennesker, men om motsetning mellom rett og urett, mellom lysets og mørkets makter. Og om de vinner fram med denne kampen, så er det ikke en seier for det afroamerikanske folket, men det er rettferdighetens og lysets makter som seirer. I *fordraget* legger han til at det også ville bli en seier for demokratiet. Dette punktet har likheter med William S. Nelsons *"Satyagraha: Ghandhian Principle of Non-Violence Non-Cooperation"*⁷⁶. Jeg vil under punkt 5 kommentere sammenfall mellom *Pilgrimage* og Nelsons essay.

Punkt 4: *"a willingness to accept suffering without retaliation"*. I "Harmony" kommer ikke dette i rekka sammen med de andre punktene, men nevnes mot slutten. I *Pilgrimage* henviser han til Gandhi med følgende sitat: *"Rivers of blood may have to flow before we gain our freedom, but it must be our blood."*⁷⁷ Miller viser at sitatet, samt resten av dette punktet

---

⁷⁴ "Facing the Challenge of a New Age", i *Papers III*: 462.

⁷⁵ Sunnemark 2001: 95, note 50.

⁷⁶ Nelson: 1957: 18. Baptistteologen Nelson underviste bl.a. om ikkevoldsfilosofi mens han var ved Howard University (1940-48). I 1946 var han sammen med Gandhi i India som representant for *American Friends Service Committee*. *Papers III*: 182, note 1.

⁷⁷ King 1964d: 85

er nesten et ordrett plagiat fra H. Woffords foredrag "Non-Violence and the Law: The Law Needs Help" fra 1957.⁷⁸

Punkt 5: "*it avoids not only external physical violence but also internal violence of spirit.*" Miller hevder at King har lånt dette punktet fra det nevnte essayet av Nelson fra 1957. Ordlyden fra Nelson skiller seg noe fra King: "*Repeatedly, Gandhi made it clear that non-violence is not to be confined to physical action but that it involves also words and even thoughts.*"⁷⁹ Miller begrunner sin påstand med at i margin på sin kopi av Nelsons tale har King skrevet den setninga som gjengis i *Pilgrimage*. Men det virker som Miller har oversatt at ordlyden i *Pilgrimage* samsvarer nesten ordrett med "Harmony", som var skrevet før Nelsons essay blei publisert. Dermed kan det heller se ut som King låner fra seg sjøl, eller at de begge har lånt fra en ukjent kilde.⁸⁰

I forlengelsen av det femte punktet stanser King for å forklare kjærlighetens betydning i ikkevolds-filosofien, slik han også gjorde i "Harmony". Her gjennomgår han de ulike greske ordene for kjærlighet, og henviser til Platon for ei forklaring av de greske ordene *eros* og *filia*, mens han går til Bibelen for en utlegning av ordet *agape*. De to første greske ordene rommer ikke den ytterste formen for kjærlighet som han meiner ligger i det greske ordet *agape*, som i Bibelen henspiller på Guds kjærlighet. Agape betegner en uselvisk kjærlighet som ikke søker sitt eget, men sin nestes beste, og den skjelner ikke mellom verdige og uverdige mennesker. Det betegner en kjærlighet som forsøker å skape og bevare fellesskapet, sjøl om en annen forsøker å bryte det. Agape har viljen til å tilgi, ikke sju ganger, men sytti ganger sju, for å kunne gjenopprette en brutt forbindelse. Korset er det evige uttrykket for hvor langt Gud vil gå for å gjenopprette den avbrutte forbindelsen til menneskene.⁸¹

Miller sier at en vanlig tanke har vært at King her lente seg på A. Nygrens utlegning om agape. King hadde riktignok skrevet en oppgave om agape ved Crozer, hvor han uten henvisning siterte W. M. Hortons *Contemporary Continental Theology* om Nygrens utlegning

---

⁷⁸ Miller 1998: 89. Wofford 1969: 67, 70. I forordet til *Stride* nevnes riktignok Wofford blant dem som King takker for hjelp med boka. King 1964b: 9. Juristen Wofford, som en periode var tilknyttet Kennedy-administrasjonen, var den første hvite som studerte ved Howard University. Han besøkte India i 1949, og hjalp bl.a. King med å få sponsorer til hans India-reise i 1959. Redaksjonelt, i *Papers III*: 225, samt note 1; 491f.

⁷⁹ Nelson 1957: 17

⁸⁰ I "Harmony" sier King: "*nonviolent resistance...does not seek merely to avoid external physical violence, but it seeks to avoid internal violence of spirit.*" "Harmony", i *Papers III*: 321-328. Etter som Nelson legger disse ordene i munnen på Gandhi, kan det tyde på at det ikke er Kings egen formulering.

⁸¹ Også Gregg brukte eksempelet om å tilgi sytti ganger sju, for å illustrere at gjentatte stimuli av godhet fører til en positiv vekst, og derfor kreves det tålmodighet i ikkevoldelig motstand. Gregg 1935: 67

av de greske ordene for kjærlighet.⁸² Andre steder i *Stride* siterer King fra sin tidligere lærer Kelseys bok, *Christian Way*, som også inkluderer avsnitt fra Nygren. Videre sier Miller at disse tankene omkring kjærlighetsbegrepet var et ynda emne for predikantene som King henta mye av sin inspirasjon fra. Han ser blant annet store likheter mellom *Pilgrimage* og Fosdicks "On Being Fit to Love With". Dermed konkluderer Miller at det er lite trolig at King direkte har hatt Nygren som kilde, men legger til at strengt tatt var det hos sine foreldre og på søndagsskolen i Ebenezer han hadde lært å elske sine fiender.⁸³

Punkt 6: "*the universe is on the side of justice...For he knows that in his struggle for justice he has cosmic companionship*". Dette har jeg vært innom i avsnittet om utdannelsen.⁸⁴ Jeg kan her legge til at ordlyden ligner på utdrag i E. Stanley Jones' bok *Mahatma Gandhi: An Interpretation*, som King siterer fra også andre steder i *Stride*. Jones skreiv: "*The Mahatma believed that if you always did the true thing, you would have the backing of the moral universe*". Og "*...he went forth believing that he had cosmic backing for what he was doing*."⁸⁵ "Harmony" legger han til at dette er en tanke som kommer ned til oss fra den kristne tros lange tradisjon, og gir han ikkevolds-strategien en kristen forankring.

Her ser vi et eksempel på Kings anstrengelser for å definere kampens virkelighet, slik vi var inne på i forrige kapittel 2.4. De som kjemper ikkevoldelig benytter seg av moralske midler, de kjemper for en rettferdig sak og de har Gud på sin side. Allerede i den spontane talen han holdt under bussaksjonen 5. desember 1955, klarte han på en fyndig måte å understreke dette poenget med ordene:

"And we are not wrong, we are not wrong in what we are doing. If we are wrong, the Supreme Court of this nation is wrong. If we are wrong, the Constitution of the United States is wrong. If we are wrong, God Almighty is wrong. If we are wrong, Jesus of Nazareth was merely a utopian dreamer that never came down to earth. If we are wrong, justice is a lie. Love has no meaning."⁸⁶

---

⁸² "Contemporary Continental Theology", i *Papers II*: 124-128.

⁸³ Miller 1998: 59f. Se også diskusjonen i note 71. Likheten med Fosdick er tydeligere her enn i avsnittet om Rauschenbusch. Drevvatne kommenterer at tanken om å avstå fra å hate sine fiender har en forankring i personalismen. Drevvatne 1982: 112.

⁸⁴ Se kap. 3.2.1.

⁸⁵ Jones 1948: 112f. King siterte et lengre avsnitt som han dedikerte Gandhi, men oppga ikke at kilden var Jones 1948: 116. King 1964d: 194. Fra 1907 var Jones misjonær for metodistene i India i flere perioder, hvor han fikk et vennsforhold til Gandhi. Jones blei nominert til Nobels Fredspris to ganger. E. Stanley Jones Foundation 2016.

⁸⁶ "MIA Mass Meeting at Holt Street Baptist Church", i *Papers III*: 73. King forteller i *Stride*: "*I had only twenty minutes to prepare the most decisive speech of my life*." King 1964d: 45

I *Pilgrimage* avslutter han dette punktet med ei universalistisk betraktning. I stedet for å henvise til kristendommens grunnlegger inkluderer han alle ulike gudsbilder, og inkluderer at uansett hvilket gudsbilde man opererer med, så har man ei felles overbevisning om at universets grunnleggende makt er på rettens side.

3.3.2 Oppsummering om *Pilgrimage*

Som vi ser er det store likheter mellom den siste delen av *Pilgrimage* og "Harmony", og kanskje hovedforskjellen er at Gandhi har blitt mer framtrædende i *Pilgrimage*. En annen forskjell er at i *Pilgrimage* kunne han låne tekst fra Woffords foredrag, som ikke var tilgjengelig da han skreiv "Harmony". Vi ser at grunnpilaren i ikkevolds-filosofien er den kristne tradisjonen han hadde med seg heimefra, og dersom Miller har rett i at forklaringene om agape er noe han har lånt fra predikant-kolleger, er det forsvinnende lite fra hans teologiske utdanning som direkte ligger til grunn for denne framstillinga av ikkevolds-filosofien.

Garrow hevder at King ikke hadde et avgjort ikkevoldelig ståsted i starten av bussaksjonen, hvilket illustreres ved at han søkte om å ha våpen i bilen fordi han begynte å motta drapstrusler. Så seint som i februar 1956 skal Rustin ha konfrontert ham med at han hadde en pistol synlig i huset, hvorpå King repliserte at "*the movement intended to harm no one unless violently attacked.*"⁸⁷ Garrows teori er at det var de pasifistiske nøkkelpersonene som kom til Montgomery under busstreiken som lærte King om Gandhi, og blant disse var det flere med tidligere erfaring fra politiske aksjoner som kunne veilede King og MIA.⁸⁸ Greggs *The Power of Nonviolence*, som Smiley brakte King da han besøkte ham, er nærmest en manual for en ikkevoldelig aksjonsform som blant annet vektlegger behovet av å trene ikkevolds-aktivister på samme måte som man trener en militær styrke. Og jeg meiner man kan se likheter mellom de ideene som settes fram i denne boka og den bevegelsen som King var med på å starte i Montgomery.⁸⁹ Det er altså mye som tyder på at kontakten mellom King og den pasifistiske bevegelsen som oppsto vinteren 1956 har vært avgjørende både for ut-

---

⁸⁷ Garrow 2007a: 46. I *Stride* sier King at han og kona, flere uker før han møtte Rustin første gang, hadde tatt ei beslutning om verken å ha våpen i huset eller bevæpnede vakter. King 1964b: 127

⁸⁸ Garrow er kritisk til hvordan King framstiller sitt møte med Gandhis ideer i studietida. I "The Intellectual Development of Martin Luther King" sier Garrow at Gandhi nevnes knapt i Kings studentpapirer, og i et intervju hevda Glenn Smiley at da han i feb.-56 besøkte Montgomery, erkjente King at han ikke hadde noe inngående kjennskap til Gandhi. Garrow 2007a: 45f

⁸⁹ Korrespondanse mellom Gregg og King fra 1956 er gjengitt i *Papers III*: 211f, 244f, 267f.

viklinga av Kings ikkevoldelige filosofi og den praktiske strategien, som fikk si konkrete utforming i løpet av denne perioden.

Etter denne gjennomgangen av det filosofiske grunnlaget for ikkevolds-strategien skal jeg nå fortsette med å undersøke hvordan strategien må utvides for å inkludere de nye situasjonene som oppstår etter hvert som kampen mot segregasjon skrider fram, og hvordan King forklarer dette. Vi gjør herved et sprang til året 1963, når vi i neste avsnitt skal behandle Kings begrunnelse for sivil ulydighet.

3.4 Sivil ulydighet

Da aksjonen i Birmingham brøyt ut våren 1963, en aksjon som King i boka *Why We Can't Wait (Why)* betegner som "The Negro Revolution", var det 7 ½ år sia forrige store aksjon i Montgomery tok til. SCLC hadde fra sin begynnelse vært på leiting etter ei anledning til å anskueliggjøre rasemotsetningene, slik man hadde greid i Montgomery, og i etterkant av SCLCs årskongress i Birmingham inngikk de et samarbeid med den lokale avdelinga til *Alabama Christian Movement for Human Rights* om å forberede en storstilet kampanje i denne byen, som King beskriver som den mest segregerte byen i USA.⁹⁰

Som jeg redegjorde for i kapittel 2 blei King fengsla på langfredag under denne aksjonen, og mens han satt inne benytta han tida til å skrive en tekst som fikk navnet "Letter From Birmingham Jail" (*Letter*), hvor han redegjør for si holdning til sivil ulydighet.⁹¹ Foranledninga til brevet var et avisinnlegg fra åtte pastorer som kom med en kritisk uttalelse mot aksjonen som pågikk. De meinte at det var galt av King å komme som utenforstående og blande seg inn i deres anliggender. Deres påstand er at aksjonsformen framprovoserte vold, og de anbefalte at man måtte vise tålmodighet i spørsmålet om raserelasjoner og heller søke forhandlinger. Om ikke forhandlingene førte fram burde saken bringes for retten.⁹²

Letter from Birmingham Jail

King begynte å notere teksten til *Letter* i marginen på avisa med innlegget fra de åtte pastorene, men han fikk etter hvert tak i noe skrivepapir. Den ferdige teksten blei først publisert i *Christian Century*, og deretter blei den gjengitt i utallige magasiner og tidsskrifter i løpet av

---

⁹⁰ King 1964c: 74

⁹¹ *Letter* er gjengitt i King 1964c: 72-90

⁹² Carpenter et al. (1963)

våren. Det er bare kosmetiske forskjeller mellom de ulike versjonene, og jeg vil ta utgangspunkt i den versjonen som sto på trykk i *Why*. Det interessante med dette brevet er at han ikke hadde andre hjelpemidler enn penn og papir, slik at det gir et viktig innblikk i Kings evne til å komponere sin argumentasjon uten mulighet for å sitere direkte fra andre kilder.

Han begynner sin argumentasjon med at de hadde forsøkt å få til dialog i Birmingham uten at motparten var villig til å sette seg ved forhandlingsbordet sammen med dem. Og med tanke på de langdryge og resultatløse prosessene i rettssalen, så de ingen annen utvei enn å gå til direkte aksjon.⁹³ Litt lenger ut i brevet forklarer King hvorfor de var villige til å sette til side kjennelsen mot å fortsette og demonstrere, ved å hevde at det fins to typer lover: rettfærdige og urettfærdige. Videre hevder han at det er et moralsk ansvar å bryte urettfærdige lover, og henviser til Augustin om at en urettfærdig lov ikke er noen lov i det heile tatt. Ved hjelp av Aquinas sier han at vi kan avdekke om en lov er urettfærdig ved at den ikke har sine røtter i den evige naturloven, som er Guds moralske lov. Etter som segregasjonslovene degraderer menneskenes personlighet, kan de ikke være i overensstemmelse med Guds moralske lov, og må derfor anses som urettfærdige lover som man ikke skal følge. På dette punktet leverer King flere av begrunnelsene for hvorfor segregasjon skader menneskenes sjælsliv, som jeg har redegjort for i kapittel 2.5.⁹⁴

Deretter går han over til å argumentere ut fra kantiansk filosofi, at *"An unjust law is a code that a numerical or power majority group compels a minority group to obey but does not make binding on itself. This is difference made legal."*⁹⁵ King anvender så dette prinsippet på de begrensede stemmerettighetene for svarte, ved å påstå at en lov må kunne anses som urettfærdig *"if it is inflicted on a minority that, as a result of being denied the right to vote, had no part in enacting or devising the law."*⁹⁶

Noen ganger brukes også rettfærdige lover på en urettfærdig måte. Her henviser King til det første tillegget i grunnloven som blant annet gir rett til ytrings- og forsamlingsfrihet. Han aksepterer at myndighetene må ha rett til å godkjenne en demonstrasjon på for-

---

⁹³ Her gjengir han et sitat som han benytter i flere tekster, og som krediteres en jurist: *"...justice too long delayed is justice denied."* King 1968d: 81

⁹⁴ Kings tanker minner om Thoreau, som i *Sivil Ulydighet* skreiv: *"Det er ikke ønskelig å dyrke respekten for loven, i samme grad som respekten for det som er rett og rimelig."* Thoreau 2011: 18. King forteller et annet sted at han kunne godkjenne boikotten i Montgomery på bakgrunn av Thoreaus ide om at det er galt å samarbeide med et ondt system. King i *Carson (Red.)* 2013: 70. Også Gandhi var influert av Thoreau, og snakker om å følge en "høyere lov". King, Mary 1999: 40, 232

⁹⁵ King 1968d: 83

⁹⁶ King 1968d: 83

hånd, men at det blir urettferdig når ei slik godkjenningsordning blir brukt for å beskytte segregasjonssystemet.

Men King er ikke en anarkist som er ute etter å sette til side lovverket, og når han bryter det han anser som en urettferdig lov, gjør han det åpenlyst og er villig til å bære konsekvensene. Når han på den måten heller vil følge sin samvittighet enn å legge seg under en urettferdig lov, så er det i realiteten uttrykk for den høyeste ærbødighet for loven.⁹⁷

Denne formen for sivil ulydighet er jo ikke noe nytt, meiner King, og gir eksempler fra både Bibelen og andre fra betydningsfulle personligheter, som ikke ville følge det de anså som urettferdige lover. Ja, også deres egen nasjon blei grunnlagt på sivil ulydighet, representert ved "The Boston Tea Party". Og hadde King bodd i Tyskland under krigen, eller i Ungarn under opprøret, ville han åpenlyst begått sivil ulydighet for å hjelpe jødene og de ungarske frihetskjemperne.

Når King skriver brev fra fengselet ser vi hvordan alle Kings roller flyter sammen: både pastoren, teologen og borgerrettighetsaktivisten. Ved å skrive brev fra fengselet plasserer King seg sentralt i en kristen tradisjon, og når han innlede brevet med "*Dear Fellow Clergymen*", henvender han seg til de åtte pastorene som en kollega. Men han går raskt over til å argumentere juridisk og filosofisk for sin sak. Det er fascinerende å observere Kings evne til å bygge opp ei logisk argumentasjonsrekke, nærmest som en klassisk retoriker, hvor han trekker inn filosofihistoriens samtale omkring lovgivning, ved blant annet å henvise til Augustin og Aquinas.

Likevel meiner Miller at King også i *Letter* gir gjenlyd av sine vanlige inspirasjonskilder, som for eksempel H. H. Crane, Fosdick og Kelsey. Blant annet sier han at King gjenskaper deler av sin tale "*Transformed Nonconformists*", når han legger ut om hvordan de første kristne ikke ville tilpasse seg det omkringliggende samfunnet som et termometer, men heller fungerte som en termostat som forvandla samfunnets skikker. I denne talen hadde han lånt formuleringer fra både Fosdick og Crane. I *Letter* inkluderer han også J. Moffats særegne oversettelse av Fil. 3:20. Dette var en bibelutgave King vanligvis ikke brukte, men som Fosdick hadde sitert i den teksten King lånte fra.

---

⁹⁷ Disse utsagnene ligner på Gandhis ord om å være villig til å bære straffa når man utøver sivil ulydighet, slik de er gjengitt i Jones 1948: 119, 130f. I "Non-Violence and the Law" sa Wofford, at sivil ulydighet "...involves the highest possible respect for the law." Wofford 1969: 66. I Stride sa King to ganger, at dersom den ikkevoldelige aktivisten må i fengsel, så gjør han det "as a/ the bridegroom enters the bride's chamber" (Artikkelen er ulik i de to sitatene. Wofford brukte artikkelen "a"). King dedikerte ordene til Gandhi, men sitatet er lånt fra Woffords "Non-Violence and the Law", uten henvisning. King 1964d: 85, 197; Wofford 1969: 70

Avsnittet om sivil ulydighet har en slående likhet med Woffords "Non-Violence and the Law", som King også lånte fra i *Stride*. Han parafraiserer for eksempel Wofford i sine henvisninger til Sokrates, Augustin og Aquinas, samt at han gjengir uttrykket "nonviolent gadflies" som Wofford brukte i foredraget sitt.

Når King argumenterer for at segregasjonen skader sjela bruker han henvisninga til Buber, som jeg i kapittel 2.5 forklarte at han muligens har lånt fra Kelsey. Det kjente sitatet om at "*We are caught in an inescapable network of mutuality*", som King bruker flere ganger, er antakelig ei utvikling av Fosdicks formulering "*We are intermeshed in an inescapable network of mutuality*".⁹⁸ Disse bemerkningene om kildene til Letter illustrerer Kings utrolige kapasitet til å memorere formuleringer som han jevnlig brukte i sine taler.

Imidlertid må Miller medgi at King i *Letter* viser fortrolighet med den euro-amerikanske filosofiske tradisjonen, og gjenlyder av den klassiske retorikkens induktive logikk, som han hadde med seg fra utdanningsstedene. Sjøl om King behandler mange av de faste emnene han var opptatt av, er det ikke vanskelig å slutte seg til Millers påstand om at aldri noensinne har de framstått i en slik rigorøs orden som i *Letter*.⁹⁹ Med tanke på den oppmerksomheta som aksjonen i Birmingham fikk i media, kan vi bare forestille oss effekten av dette "lærde" og ryddige brevet fra "doktoren", som bak fengselsmurene kjemper for rettferdighet. Det må fått ei uvurderlig betydning i å hjelpe borgerrettighetsbevegelsens sak og befeste Kings posisjon som den afroamerikanske lederskikkelsen.

King meiner altså at de har en rettferdig sak, og han uttrykker optimisme om at de vil seire til slutt, ja, han sier endog at utfallet i kampen for de svartes frihet er knytta til nasjonens skjebne. "*We will win our freedom because the sacred heritage of our nation and the eternal will of God are embodied in our echoing demands.*"¹⁰⁰ Derfor har de retten på sin side når de går til det steg å bryte loven for denne høyere hensikten, og han avslutter med å slå fast at metodene de bruker er redelige. Jeg forlater nå Letter, men vi skal i neste kapittel komme tilbake til denne teksten når jeg skal sette fokus på vold som blussa opp rundt aksjonene King var delaktig i.

---

⁹⁸ Miller 1998: 164-166

⁹⁹ Miller 1998: 168. Når vi sammenligner med den famlende argumentasjonen for sivil ulydighet han leverte i en i TV-debatt med segregasjonisten J. J. Kilpatrick i nov.-60, så er det en mye mer gjennomtenkt og koherent begrunnelse som presenteres i *Letter*. Se "Debate with James J. Kilpatrick on 'The Nation's Future'", i *Papers V*: 556-564. En del av argumentasjonen fra *Letter* er også tilstede i artikkelen "Love, Law, And Civil Disobedience" fra 1961, i *Washington 1991*: 53. Dermed er det ikke utenkelig at King underveis har fått hjelp fra f.eks. juristene Wofford og Levison til å komponere en sammenhengende retorikk.

¹⁰⁰ King 1968d: 93

Kravet om at ikkevolds-bevegelsens metoder må være like reine som de målene de søker, var en medvirkende årsak til at King tok avstand fra kommunistene, som han meinte var villige til å benytte uhederlige midler for å nå sine mål. Men Kings motstandere hevda at han med sine metoder framsto som en destabiliserende faktor, og mistenkte at han nettopp sto i forbindelse med "uamerikanske" interesser, og de forsøkte å få stempla ham som kommunist. Derfor vil jeg bruke et avsnitt til å omtale Kings forhold til kommunismen.

3.5 Fredelig revolusjon – forhold til kommunismen

"It is a dark day indeed when men cannot work to implement the ideal of brotherhood without being labeled communist."¹⁰¹

M. L. King, 11. juni 1959

M. L. King opererte i den kjøligste fasen av den kalde krigen. I 1959 hadde kommunistene gjennom en væpna maktovertakelse fått kontrollen på Cuba, som i luftlinje ikke er lenger unna Montgomery enn Washington DC. McCarthy og antikommunistene bidro til ei demonisering av venstresida i amerikansk politikk, og i frykt for voldelige opptøyer slo de ned på alt som hadde et "rødt skjær". Vi skal ikke undervurdere "McCarthyism"-ens betydning for det politiske klimaet i USA i denne perioden, og hos en stor opinion var det en tendens til å betrakte de som bevegte seg mot venstre i det politiske landskapet som "uamerikanske".¹⁰²

Den økte bevisstheten hos den svarte befolkninga i etterkant av 2. verdenskrig bidro til ei frykt for at de skulle la seg inspirere av revolusjoner andre steder i verden, og oppildne til uroligheter i det amerikanske samfunnet. Naturlig nok kom også King i søkelyset hos de som frykta den "røde fare", da han i Montgomery var med på ei usedvanlig mobilisering av den svarte befolkninga. Jeg vil i dette avsnittet forsøke å avklare Kings forhold til kommunismen, og undersøke om denne ideologien hadde noen innflytelse på hans filosofi.

3.5.1 Bakgrunnen for Kings kommunist-rykte

Det ser ikke ut som King hadde fått noen kommunistisk innflytelse i oppveksten, men studiestedene han valgte var svært influert av den venstreorienterte "Social Gospel"-bevegelsen,

---

¹⁰¹ Tale til "United Packinghouse Workers Union of America", i *Honey 2011*: 22

¹⁰² Honey forklarer blant annet hvordan det pågikk gikk ei utrensning av kommunister i fagbevegelsen etter 2. verdenskrig. *Honey 2011*: 24

slik at det her var en større åpenhet for de sosialistiske ideene enn ved andre utdanningsinstitusjoner. Vi har sett at King i studietida var på utkikk etter et redskap for sosial forandring, og han forteller i *Stride* at ved Crozer brukte han en juleferie til å lese Marx' *Das Kapital* og "The Communist Manifesto". Etter Millers oppfatning var kommunismen det eneste viktige emnet som King ikke hadde noen erfaring med før studietida, slik at hans syn på kommunismen vokste fram som en direkte konsekvens av impulser fra denne perioden.¹⁰³

Igjenom ungdomstida var ikke King spesielt politisk aktiv, men hans nye kvinnelige bekjentskap i starten av 1952, Coretta Scott, var medlem i det sosialistiske partiet. Hun bidro nok til at Kings politiske holdninger fikk ei venstrevridning, blant annet ved at hun lånte ham sosialistisk litteratur. Som vakansepastor i Ebenezer den sommeren benytta han anledninga til å utfordre sin barndoms menighet med temaet "Communism's Challenge to Christianity", og i løpet av sin karriere holdt han flere lignende taler.

Da han begynte i jobben som pastor i Dexter fikk han kontakt med Highlander Folk School som var grunnlagt av fagbevegelsens venstreside, og ved skolens 25-års jubileum var King hovedtaleren. Skolen hadde rykte på seg for å være et "kommunistreir", og i etterkant blei det satt i gang en kampanje for å sverte King som kommunist.¹⁰⁴ Man får inntrykk av at King ønska å bli identifisert med den politiske venstresida, og med tanke på det polariserte klimaet i USA på denne tida kan man spørre seg om det ikke hadde vært hensiktsmessig å forholde seg mer nøytral. Michael K. Honey har i boka *All Labor Has Dignity* skrevet om Kings forhold til fagbevegelsen, hvor han viser at arbeiderbevegelsen (særlig venstresida) raskt blei en av borgerrettighetsbevegelsens sterkeste støttespillere, og King var en pådriver for å mobilisere arbeiderbevegelsen i kampen mot segregasjon. Han kjente til arbeidernes ikkevoldelige kamp på 1930-tallet for bedre forhold, og meinte det var en direkte parallell mellom arbeidernes sak og hans egen kamp mot rasediskriminering.¹⁰⁵

I sine memoarer forteller King om det gode samarbeidet med ulike fagforeningsledere både lokalt og nasjonalt.¹⁰⁶ Mistanken om at King hadde "uamerikanske" anliggender blei heller ikke mindre da han valgte ex-kommunistene Rustin og Levison som sine to nærmeste

---

¹⁰³ Miller 1998: 100

¹⁰⁴ En infiltratør fra Georgias statlige utdanningskommissjon var til stede og tok bilder av King, som etterpå blei distribuert for å spre ryktet om at King var kommunist. Honey 2011: 3

¹⁰⁵ Honey 2011: 16, 18. Under en tale i 1961 til UAWU i Detroit, MI, sa King at fabrikkarbeidernes "sit-down"-aksjoner på 30-tallet, var en forløper til borgerrettighetsbevegelsens "sit-in"-aksjoner ved offentlige spisesteder. "United Automobile Workers Union", i Honey 2011: 27

¹⁰⁶ For eksempel Ed. Nixon som var kasserer i MIA, og A. Philip Randolph fra New York som organiserte "March for Washington" i 1963. King i Carson (*Red.*). 2013: 68, 241

rådgivere.¹⁰⁷ Garrow har gjort grundige undersøkelser når det gjelder FBI's interesse for borgerrettighetsbevegelsen, og i *Bearing* fortelle han at King blei et tema for FBI nesten fra første dag av busstreiken i Montgomery.¹⁰⁸

I *Voice* skriver Miller at King identifiserte seg med ei gruppe liberale predikanter som befant seg på den politiske venstresida, og som tilsynelatende ikke hadde mista menighetens tillit av den grunn. Profilen var å framstå som dissidenter i det amerikanske samfunnet, og et felles prekenemne i denne kretsen var at menigheten ikke skulle følge tidens strøm, men være "non-conformists", for det hadde også kjennetegna den tidligste kristne kirke.¹⁰⁹

3.5.2 Kommunismens behandling i Kings tekster

Som jeg har nevnt ovenfor var det et lengre avsnitt i *Pilgrimage* som omhandla marxismen. Her vil jeg ta utgangspunkt i prekenen "Can a Christian be a Communist?" ("Communist"), som King holdt i Ebenezer i september 1962.¹¹⁰ Denne teksten gir anledning til å gå litt djupe i problematikken enn avsnittet i *Pilgrimage*, samtidig som jeg får belyst flere av Kings tekster.¹¹¹ Det første jeg vil bemerke, er det relativt oppsiktsvekkende at en predikant bruker en preken på å kommentere en politisk ideologi så inngående som King her gjør. Det er et uttrykk for hvor opptatt King var av å involvere menigheten i samfunnsspørsmål. En versjon av denne prekenen var også en av de sytten prekenene som blei publisert i *Strength to Love*.

I "Communist" forklarer han at marxismens materialistiske dialektikk avviser muligheten for en Gud som den drivende krafta i historien. Dermed er det umulig for en kristen å være kommunist. I tillegg betegner han den leninistiske marxismen som etisk relativistisk når den godkjenner at man kan benytte uredelige midler, så lenge man har et høyere mål. Videre kan han ikke akseptere en ideologi hvor staten eller kollektivet får en betydning som er overordna individet, slik at de sivile frihetene begrenses for å beskytte statens interesser. I prekenen sa han:

---

¹⁰⁷ Garrow hevder at FBI mistenkte Levison for å være Sovjetisk spion. Garrow 2004: 235

¹⁰⁸ Garrow 2004: 52, note 34.

¹⁰⁹ Miller 1998: 105

¹¹⁰ "Can a Christian Be a Communist?", i *Papers VI*: 445-454 . (Dette er en av de få tekstene hvor King siterer Tillich, som var emnet for hans doktoravhandling.)

¹¹¹ Også Kings tekster om kommunismen er flytende tekster. Men når det gjelder dette emnet har jeg ikke behov for å ta utgangspunkt i en tidlig tekst, fordi jeg ikke skal avdekke noen utvikling når det gjelder hans syn på kommunismen. Jeg er her interessert i den mest reflekterte begrunnelsen, som jeg opplever at jeg finner i denne prekenen.

“Then we don’t believe that the end justifies the means if those means happen to be bad. For we know that the end represents the means in process and the ideal in the making. The end is preexistent in the means. And so destructive means cannot bring about constructive ends. Immoral methods cannot achieve moral goals. And so we disagree with the ethical relativism of communism.”¹¹²

Også Gandhi var opptatt av forholdet mellom mål og midler, og vi kan se visse likheter mellom King og dette utdraget fra *Young India*, 11. august 1921:

“I have never believed, and I do not now believe, that the end justifies the means. On the contrary, it is my firm conviction that there is an intimate connection between the end and the means, so much so that you cannot achieve a good end by bad means.”¹¹³

Men når King har slått dette fast, bruker han resten av prekenen til å løfte fram hvordan den kommunistiske ideen utfordrer den kristne kirke, blant annet ved at det er en teori som er opptatt av sosial rettferdighet. Et avgjørende punkt for King er at det kommunistiske manifest ikke opererer med noe raseskille. King beklager at de kristne kirkene ikke har hatt noen tydelig profil når det gjelder spørsmål om sosial rettferdighet, men har vært sterke talerør for status quo i situasjoner hvor de i stedet burde tatt til orde for sosiale forandringer. Hadde for eksempel ikke kirka vært så tause i spørsmålet om slaveri ville ikke dette systemet fått eksistere i 250 år. Og det er for King et ubegripelig paradoks at den meste segregerte timen i USA er søndag kl. 11. Dette er en misforstått kristendom som har *“a high blood pressure of creeds and an anemia of deeds”*, og han gir Marx rett når han kritiserer religion for å være opium til folket.¹¹⁴ De kristne har vært alt for opptatt av å oppnå salighet i det hinsidige, mens de har oversett nødvendigheta av at alle får dekket sine grunnleggende behov også her på jorda.

Kristendommen er da like så opptatt av urettferdighet som marxismen, slik man for eksempel kan lese i Jesu programtale i Luk. 4:16f. Men dessverre har kommunistene en sterkere iver til å studere sine lærefedre enn de kristne har til å studere Bibelen. *“And it may well be that communism is in this world today because Christians haven’t been Christian enough and democracies haven’t been democratic enough.”*¹¹⁵ Dette siste er et poeng som

---

¹¹² “Communist”, i *Papers VI*: 449.

¹¹³ Gandhi i *King, Mary 1999*: 280. Legg også merke til likheten mellom Kings formulering og Jones’ gjengivelse av Gandhi. *“He could not use a wrong means to get to a right end, for he knew that the means pre-exist (mi utheving) in and determine the ends.”* Jones 1948: 113.

¹¹⁴ “Communist”, i *Papers VI*: 450.

¹¹⁵ “Communist”, i *Papers VI*: 452.

han fletta inn i mange tekster som ikke direkte hadde kommunisme som tema. For eksempel sier han i boka *Where Do We Go From Here*, at et mye bedre våpen mot kommunismen enn bomber, ville være å bekjempe årsaken til kommunismens oppblomstring, som er fattigdom og undertrykkelse.¹¹⁶

Miller skriver i *Voice* at både avsnittet om kommunismen i *Pilgrimage* og en annen preken om kommunisme, som "Communist" bygger på, i stor grad er lånt fra en rekke ulike kilder. Hovedkilden er Robert J. McCracken, som igjen hadde lånt fra E. S. Jones.¹¹⁷ Avsnittet om "social gospel" er lånt fra Fosdick. Og uttrykket "*eleven o'clock...the most segregated hour of America*" var en vanlig kommentar hos mange predikanter.¹¹⁸

Vi har nå gjennomgått kildene til Kings syn på kommunismen, og med det kan vi konkludere at han ikke var noen kommunist. For King var det også nødvendig at SCLC ikke blei kobla til kommunistiske forbindelser og risikerte å bli ansett som "uamerikanske". Men det er ingen tvil om at vi kan plassere King godt til venstre i det amerikanske politiske landskapet. Han la heller ikke skjul på dette ståstedet, samtidig som han alltid var nyansert i sin omtale av kommunismen. Slik jeg ser det var det ikke noen fare for at King skulle komme til å stå i fronten for en voldelig revolusjon på det nord-amerikanske kontinentet, fordi han på bakgrunn av sitt ikkevoldelige ståsted ikke anerkjente kommunismens syn på vold. Dette henger sammen med hans avvisning av ideen om at verdifulle mål kunne rettferdiggjøre bruk av "uverdige" metoder.¹¹⁹

3.6 Konklusjon kapittel 3

Jeg begynner å nærme meg slutten på denne undersøkelsen av de teoretiske begrunnelsene til Kings ikkevolds-strategi. Her har vi sett at den afroamerikanske kristne bakgrunn spilte en viktig rolle for at han var åpen for en ikkevoldelig filosofi, og at dette ikke var en direkte følge av hans utdanning. Men vi må anerkjenne utdannelsens betydning som modningspro-

---

¹¹⁶ King 1967: 194. Dette er et utdrag fra talen "Beyond Vietnam", som King holdt i april-67, og som antakelig var ført i penna av V. Harding, J. Maguire og A. Young. Garrow 2004: 552, note 30.

¹¹⁷ McCracken var en skotsk baptistpredikant, som i 1946 forlot ei stilling som professor i systematisk teologi i Canada, for å overta som pastor i Riverside Church etter Fosdick. Houck & Dixon: 2006: 417

¹¹⁸ Miller 1999: 100-103, samt note 56. Se også note 14 i dette kapittelet.

¹¹⁹ Sunnemark sier at den private King var mer radikal enn den offentlige, og nevner at King for eksempel under et stabsmøte i SCLC i nov.-67, ba om at båndopptakeren måtte slås av mens han snakka om demokratisk sosialisme. Sunnemark nevner og at kommunist-ryktene var et irritasjonsmoment for arbeidsforholdene i SCLC. Sunnemark 2001: 52, samt note 106; Garrow 2004: 591-92. Revolusjon var et begrep King ofte brukte i sin retorikk, men han la ei anna betydning i ordet enn voldelig opprør. Se f.eks. King 1968a: 44-46.

sess hvor han både lærte å se verdien av sin egen bakgrunn, og fikk nye impulser som bidro til å videreutvikle hans verdensanskuelse. King inkorporerer seg sjøl i den vestlige filosofiske tradisjonen som en lærd tenker, og bruker den positivt når han henviser til sin kunnskap om denne tradisjonen for å legitimere sin rolle som borgerrettighetsleder. Her vil jeg legge til at Sunnemark peker på hvordan King også brukte sin teoretiske bakgrunn negativt når han henviser til filosofenes begrensninger, ved at de ikke kunne tilby ham den samfunnsforvandlende metoden han var på jakt etter. I *Pilgrimage* oppsummerte han dette slik:

”The intellectual and moral satisfaction that I failed to gain from the utilitarianism of Bentham and Mill, the revolutionary methods of Marx and Lenin, the social-contracts theory of Hobbes, the “back to nature” optimism of Rousseau, the superman philosophy of Nietzsche, I found in the nonviolent resistance philosophy of Gandhi. I came to feel that this was the only morally and practically sound method open to oppressed people in their struggle for freedom.”¹²⁰

Den praktiske metoden med det nødvendige moralske fundamentet fant han hos Jesus og Gandhi, som begge på en måte befant seg utafør den vestlige tradisjonen.¹²¹ Kilden til hans kunnskap om Gandhi var hovedsakelig den pasifistiske bevegelsen i USA, som han fikk kontakt med det første halvåret av busstreiken i Montgomery, og i mindre grad utdannelsen, slik han sjøl framstiller det i *Pilgrimage*.

I kapittel 3.4 om sivil ulydighet så vi hvordan Kings ikkevolds-strategi var en dynamisk størrelse som blei til etter som kampen utvikla seg, og som underveis var i stand til å inkorporere både nye praktiske metoder, samt teoretiske begrunnelser. Filosofisk utvikling vil alltid omfatte noe mer enn å lage nye synteser av den filosofiske tenkninga som er gjort før oss; det er en prosess hvor eldre tanker brytes mot ei ny historisk virkelighet, slik at de gamle tanke-systemene må omskrives for å inkludere den nye kunnskapen. I neste kapittel vil jeg stille spørsmål ved om ikke nettopp møtet med den praktiske virkeligheta også var en kilde til utviklinga av Kings ikkevolds-strategi, foruten om de teoretiske kildene som jeg så langt har redegjort for.

---

¹²⁰ King 1964d: 79

¹²¹ Sunnemark 2001: 207-210

4 VOLD – RADIKALISERING – BLACK POWER

4.1 Innledning

Kings ikkevolds-strategi var ingen statisk størrelse, men var i utvikling gjennom hele hans karriere. I forrige kapittel så vi hvilket teoretisk grunnlag strategien hviler på, men vi la også merke til hvordan strategien tok form i møte med den praktiske virkeligheta som bussaksjonen i Montgomery representerte. Strategien blei til i ei vekselvirkning mellom de teoretiske kildene og den praktiske situasjonen hvor den skulle anvendes. Etter at strategien hadde fått et teoretisk fundament, var det i større grad pragmatiske tillempninger som danna grunnlaget for videre utvikling av ideologien, slik jeg allerede har vært inne på i både kapittel 2 og 3.

I dette kapittelet vil fokuset være på Kings pragmatiske begrunnelser for videre utvikling av ikkevolds-strategien, og jeg vil starte med å redegjøre for ei slik utvikling i perioden 1963-65. I denne fasen måtte King forholde seg til en økende grad av vold i kjølvannet av aksjonene han deltok i. Jeg kommer her til å antyde at den pragmatiske tilpasninga utfordrer det teoretiske grunnlaget.

Resten av kapittelet skal omhandle perioden etter 1965. Det er vanlig å snakke om ei radikaliserings hos King i denne andre fasen av hans karriere. Her skal jeg drøfte hvordan han måtte forholde seg til dalende støtte fra de hvite og en mer voldelig retorikk blant de svarte. Kings fokus flyttes i denne fasen til andre deler av landet, hvor problemstillingene var ganske forskjellige fra det området han hittil hadde operert.

4.2 Pragmatisk utvikling av ikkevolds-strategien

Sommeren 1959 kom det til et oppgjør i NAACP omkring voldsbruk i kampen mot segregasjon. Den lokale NAACP lederen i North Carolina, Robert F. Williams, hadde i mai tatt til orde for at man i kampen mot segregasjon burde godkjenne gjengjeldende vold, fordi han opplevde at politiet viste manglende vilje når det gjaldt å stille til ansvar de forbryterne som trakasserte den fargede befolkninga. For det første burde den afroamerikanske gruppa opprette bevæpnede enheter som kunne sørge for avstraffelse av personer som åpenbart hadde vært årsak til trakassering av svarte, men som ikke blei straffeforfulgt av rettsapparatet. Og

for det andre burde ei slik gruppe ha som oppgave å forsvare den svarte befolkninga mot nye angrep fra segregasjonister.¹

Williams utspill førte til at han i juni måtte gå av som leder for NAACP. På årskonferansen den 17. juli, som også markerte organisasjonens 50-års jubileum, kom det til en heftig debatt om emnet, men Roy Wilkins mottok overveldende støtte for suspensjonen av Williams.² I en tale til ungdommene under konferansen, og seinere i en artikkel i *Liberation*, tok King avstand fra Williams' forslag om et afroamerikansk borgervern. Han medgikk riktignok at retten til sjølforsvar er allmenn akseptert, også hos Gandhi. Men det ville være fåfengt av afroamerikanerne å organisere noen form for voldelig motstandskamp.³

I starten av sin karriere var King knallhard i si avvisning til noen som helst form for vold i forbindelse med aksjoner mot segregasjon, og han var for eksempel opptatt av at objektene for en boikott ikke skulle bli unødige skadelidende. Målet med aksjonene var jo ikke å ramme personer, men det onde systemet personene var fanga i. For å markere dette synspunktet sa King blant annet i et intervju med D. T. Ferron i starten av busstreiken i Montgomery, at han heller ville bruke betegnelsen "non-cooperation" enn "boikott" om aksjonen mot busselskapet, etter som målet ikke var å skvise busselskapets økonomi. På spørsmål fra Ferron om han trodde en lignende aksjon ville være like effektiv i Mississippi svarte King: "*It wouldn't work! I'm for 'peaceful evolution' rather than 'damaging revolution'.*" Men i det samme intervjuet får vi inntrykket av en viss tvetydighet, som ofte preger Kings omtalelser av den volden som ledsaga kampen mot segregering, ved at han la til "*Maybe its good to shed a little blood; then the Federal Government will step in.*"⁴

Et drøyt år seinere ser vi at King er i ferd med å endre si holdning til negative ringvirkninger av en boikott. Under en tale i Washington fortalte han forsamlinga at han lot seg inspirere av den pågående boikotten i Tuskegee: "*You are not seeking to put the stores out of business but to put justice into business.*" I henhold til en redaksjonell kommentar i *Papers*

---

¹ Om konflikten mellom Williams og NAACP, se *Papers V*: 2, 245 og 300.

² Wilkins blei i 1931 "assistant executive secretary" i NAACP, og fra 1955-77 var han "executive secretary". *Papers III*: 108, note 1.

³ "Address at the Fiftieth Annual NAACP Convention", i *Papers V*: 245-250; "The Social Organization of Nonviolence", i *Papers V*: 299-304. Se note 5 om et utsagn av Gandhi om sjølforsvar. Kirk meiner Williams var en forløper for den mer nasjonalistiske "Black Power"-bevegelsen. Kirk 2007: 12

⁴ Intervjuet med Ferron var riktignok før pasifistene begynte å komme til byen. "Interview by Donald T. Ferron", i *Papers III*: 125. I et brev bekrefter King sin restriktive holdning til bruken av økonomisk boikott. "To William Peters", i *Papers III*: 224.

IV skal boikotten ha ført til at forretningsstandens salg blei redusert med 75 %.⁵ Utviklinga når det gjelder Kings holdning til boikott har tatt enda ei omdreining når vi kommer til aksjonen i Birmingham i 1963. I *Why We Can't Wait* sier han i klartekst at

"We concluded that in hardcore communities a more effective battle could be waged if it was concentrated against one aspect of the evil and intricate system of segregation. We decided therefore, to center the Birmingham struggle on the business community, for we knew that the Negro population had sufficient buying power so that its withdrawal could make the difference between profit and loss for many businesses."⁶

Når det gjelder spørsmålet om vold som kommer i kjølvannet av aksjoner ser vi at King også på dette området utvikler ei mer militant holdning. Under en debatt i TV-programmet *Meet the Press* den 17. april 1960 fikk han spørsmål om ikke "sit-in"-aksjonene var med på å framprovosere vold. For det første ville han ikke være med på at aksjonene førte til voldshandlinger, bortsett fra noen enkeltstående hendelser. For det andre påsto han at det ikke er demonstrantenes hensikt å framprovosere slike voldshandlinger, men han medgikk at de var forberedt på å ta imot vold fra motparten dersom det skulle skje.⁷

Busstreiken i Montgomery hadde vært overraskende fredelig, og fram til 1961/62 hadde det vært lite oppløp til voldelige hendelser i tilknytning til aksjonene mot segregasjon. I kapittel 2 nevnte jeg at regjeringa måtte gripe direkte inn i forbindelse med "Freedom Riders" for å beskytte demonstrantene. Under aksjonene i Albany i 1962 og Birmingham i 1963 begynte media å sette søkelyset på at demonstrasjonene fikk et innslag av vold som ikke hadde vært tilstede tidligere, og det kom anklager fra både motstanderne og moderate grupper om at demonstrasjonene var direkte årsak til at det oppsto rasemessige spenninger. King forsvarte seg med at det ikke var deres folk som begikk voldshandlinger, men at det skyldtes innblanding fra utenforstående provokatører.⁸

I *Why* redegjør han for SCLCs gjennomarbeidede prosedyrer for å trene demonstrantene til å opptre ikkevoldelig, og legger til at politiet i Birmingham var medvirkende til de voldelige hendelsene der.⁹ I *Letter* forklarer han den økte volden med at

---

⁵ Redaksjonelt, i *Papers IV*: 236f, samt note 3.

⁶ King 1968d: 54

⁷ "Interview on 'Meet the Press'", i *Papers V*: 429.

⁸ Garrow 2004: 209

⁹ King 1964c: 58-60, 94

"...the present tension in the South is a necessary phase of the transition from an obnoxious negative peace, in which the Negro passively accepted his unjust plight, to a substantive and positive peace, in which all men will respect the dignity and worth of human personality."¹⁰

Videre sier han at det ikke var demonstrasjonene som skapte spenning eller forårsaka volden. Aksjonene bare dramatiserte den reelle situasjonen slik at den ikke lenger kunne oversees. Volden som ellers foregikk i det skjulte, og som sjelden kom for domstolene, blei nå bragt opp i dagen. Makthavernes brutalitet "*was caught...in gigantic circling spot-lights...revealing the naked truth to the whole world.*"¹¹ Her bruker han metaforen at det er som en verkebyll som må åpnes slik at den kan behandles, for så å bli helbredet. Å påstå at det er demonstrantene som framskynder vold, er det samme som å gi ransofferet skylda for ranet, ved å si at det var hans beholdning av penger framskynda den onde handlinga ranet representerer. Etter flere lignende argumenter konkluderer King med at

"... it is wrong to urge an individual to cease his efforts to gain his basic constitutional rights because the quest may precipitate violence. Society must protect the robbed and punish the robber."¹²

De åtte pastorene hadde anbefalt at man i stedet for direkte aksjoner burde ta sakene til rettssystemet og søke forhandlinger med lokale ledere. Men King hadde sett at slike rettssaker kunne trekke ut i årevis. I kapittel 2.6 så vi for eksempel hvordan myndighetene i sørstatene dreiv uthalingspolitikk, eller direkte la hindringer i veien for skoleintegrering etter høyesterettsavgjørelsen i 1954. Derfor ser King ingen annen utvei enn direkte aksjon, og han legger ikke skjul på at hensikten er å skape ei krise i lokalsamfunnet for å tvinge motparten til forhandlingsbordet.

Videre i *Letter* sier han

"I have earnestly opposed violent tension, but there is a type of constructive, nonviolent tension which is necessary for growth..., so must we see the need for nonviolent gadflies to create the kind of tension in society that will help men rise from the dark depths of prejudice and racism to the majestic heights of understanding and brotherhood."¹³

---

¹⁰ King 1968d: 85

¹¹ King 1968d: 39

¹² King 1968d: 85f

¹³ King 1968d: 79f

Ordbruken i *Letter* og ellers i *Why* har fått enkelte til å stille spørsmål om hvor langt Kings ikkevolds-filosofi egentlig strakk seg.¹⁴ I Albany i hadde det ikke kommet til noen direkte konfrontasjoner med politiet, fordi politimester Pritchett førte en ikkevoldelig linje overfor demonstrantene, for å unngå medias søkelys. Derfor var til planen SCLC i Birmingham å framprovosere konfrontasjon med den beryktede politisjefen "Bull" Connor, og Garrow redegjør for en samtale mellom King og SCLC-direktør Wyatt T. Walker, hvor han oppfordra Walker til å klemme ut en måte å få Connor til å miste besinnelsen. Aksjonen fikk betegnelsen "Project C" for "confrontation".¹⁵ Allerede etter ei uke med demonstrasjoner kom den første konfrontasjonen, da Connor stilte opp med hundene sine, og avisene fikk knipsa et bilde av en hund som hugg en tilskuer med en kniv i hånda. Bildene gikk landet rundt neste dag og Walker jubla over at de hadde funnet "nøkkelen". SNCC-lederen James Forman gremma seg over denne reaksjonen, men det er ikke noe som tyder på at King tok avstand fra slike holdninger.¹⁶

To år seinere blei samme strategi fulgt under aksjonen i Selma, og som vi så i kapittel 2.7 kom det til konfrontasjoner med politiet allerede den andre dagen. Strategien lyktes: media var på pletten, og bilder fra demonstrasjonen fylte avisforsidene neste dag.¹⁷

King står i fare for å komme i konflikt med sine egne prinsipper når han godkjenner denne strategien, fordi han så ettertrykkelig framholder at de må bruke moralske midler som er i henhold til det fredelige målet de søker. Etter mi oppfatning må man derfor kunne snakke om ei tvetydighet når det gjelder Kings syn på vold. Riktignok insiterer King alltid på at demonstrantene skal forholde seg ikkevoldelig, og han er nøye med at ikke konfrontasjonene får utarte seg. Allikevel opplever jeg vi ser ei pragmatisk tillempling, som følge av at de ikke får det ønskede gjennomslag hos sentrale myndigheter når det gjelder lovendringer som kan bedre de svartes rettigheter. Til en viss grad er målet King søker i ferd med å "hellige" midlene han benytter, slik han tidligere har vært så kritisk til, for eksempel i sin avvisning

---

¹⁴ L. Hill har i "The Deacons for Defense" kommentert volden som ofte fulgte i kjølvannet av Kings aksjoner. Hill 2007. Også i Garrow 2004 er dette et gjennomgående tema.

¹⁵ King 1968d: 54

¹⁶ Garrow 2004: 239f. Sunnemark skriver at SCLC utvikla en nøye gjennomtenkt mediestrategi, ved at aksjonene blei holdt på formiddagen slik at TV-bildene kom på kveldsnyhetene. Ordvalgene blei nøye planlagt etter som reportasjene bare sendte korte klipp fra intervjuene. Sunnemark 2001: 44, note 92.

¹⁷ Garrow hevder at de vurderte å avslutte demonstrasjonen etter kort tid dersom det ikke blei konfrontasjoner med politiet. Garrow 2004: 379

av kommunismen. Jeg vil si at det skjer ei endring i retorikken omkring dette emnet i løpet av hans virkeperiode.¹⁸

På den annen side kan man til Kings forsvar stille spørsmål, om det var riktig å la seg presse til å slutte å demonstrere mot den frarøvelsen av grunnleggende menneskerettigheter som den svarte befolkninga var utsatt for, med begrunnelsen at man var engstelig for de voldelige sammenstøtene det kunne bli mellom demonstranter, provokatører og politi. Det er for øvrig ikke noe som tyder på at SCLSs representanter opptrådte voldelige i denne perioden. Jeg gjengir Kings betraktninger etter aksjonen i Selma:

”Det enda som var visst och säkert var att vi måste börja gå, så att en konfrontation med orättvisan skulle bli fullt synlig för de miljontals människor över hela nationen som bevakade händelserna. Nesta fråga var om konfrontationen måste innebära våld. I det avseendet vilar ansvaret för att väga samman alla faktorer och beräkna konsekvenserna tungt på medborgarrättsledarna. Det är lätt att bestämma sig för ytterligheten. Att ge sig ut obetänksamt kan få förfärliga konsekvenser i fråga om människoliv och kan även medföra att våra vänner och supportrar mistar förtroendet för oss, om de upplever att vi brister i ansvar. Å andra sidan fungerar det inte att garantera att inget våld kommer att förekomma genom att låta bli att marschera eller genom att genomföra icke-målinriktade demonstrationer som undviker en direkt konfrontation.”¹⁹

4.3 Black Power

Sommeren 1965 fikk konflikten omkring raserelasjonene en ny dimensjon ved at det brøyt ut opptøyer i bydelen Watts i Los Angeles som endte med store ødeleggelser og tap av menneskeliv. Sommeren fortsatte med opptøyer også i andre byer i nord, og konflikten mellom folkegruppene hadde dermed kommet tydeligere til overflata også utafør de statene som opererte med raseskillelover. King hadde lenge advart om at problemene ikke var mindre i disse områdene, men at segregasjonen der var mer skjult.²⁰ På sine mange reiser til storbyene i nord hadde King observert at rasisme og segregasjon var like mye til stede i andre deler av landet, om enn i en annen form. Dette kom blant annet til uttrykk ved de at fargede var pressa sammen i ghettoer i slumlignende byområder, mens de velstående forstedene var lukka for denne folkegruppa.²¹

---

¹⁸ Hill skriver at etter at volden blomstra opp fikk King et ekstra forhandlingskort overfor myndighetene, fordi han visste at det ville bli vold i kjølevannet av aksjonene de planla. Hill 2007: 90

¹⁹ King i *Carson (Red.) 2013*: 302f

²⁰ Allerede under busstreiken i Montgomery hadde King omtalt segregasjonen i nord ”*in its hidden and subtle forms*”. ”Desegregation and the Future”, i *Papers III*: 475.

²¹ Hill nyanserer bildet om 1965 som det voldelige vendepunktet, når han skriver at det også hadde vært en mengde opptøyer i både 1963 og -64. Hill 2007: 88

Noen betegner denne perioden som et vendepunkt i borgerrettighetskampen, ved at spenninga mellom den økende bevisstheta hos de svarte og uthalingspolitikken hos de hvite makthaverne, var i ferd med å komme til et bristepunkt. Det skjedde blant annet ei radikalisering innenfor deler av den afroamerikanske gruppa gjennom økt oppslutning til svart nasjonalisme, med slagordet "Black Power". 1965 representerte også et vendepunkt hos King ved at SCLCs arbeidsfelt utvides til områder utafør sørstatene, og i løpet av det høsten bestemte han og kona seg for å flytte til Chicago, som på dette tidspunktet var USAs neststørste by.²²

Endringsfasen gjenspeiler seg i de tekstene han produserte i denne perioden, ved at han måtte forholde seg til utrolighetene i storbyene samt oppblomstringa av "Black Power", og i denne fasen blei han en sterk kritiker av USAs opptrapping i Vietnam-krigen.²³ Tema for tekstene handler mer om menneskerettigheter og mindre om borgerrettigheter, angrepsmålene er rasisme, fattigdom og krig, samt at kampen for sosiale forbedringer utvides til å inkludere alle fattige, ikke bare de svarte.²⁴

Jeg skal i dette avsnittet forsøke å belyse det endrede fokuset hos King etter 1965, og spesielt undersøke hvordan han forholder seg til "Black Power"-bevegelsen, som ikke ville forplikte seg til en ikkevoldelig profil. De to tekstene jeg vil ta utgangspunkt i er kapittel 2 om "Black Power" i boka *Where Do We Go from Here?*, 1967 (*Where*) og foredraget "The Other America", 1968 ("The Other").²⁵ Kirk sier at det eksisterer færre studier om King i perioden etter 1965, og *The Papers Project* har så langt bare kommet til 1962, slik at det også i mindre grad fins tilgjengelig tekstkritisk materiale fra denne perioden.²⁶ I stedet for å lete etter de teoretiske kildene fra denne perioden, vil jeg heller fokusere på hvordan omstendighetene bidrar til å utvikle Kings retorikk og strategi. Men før vi går inn i tekstene vil jeg redegjøre for tilblivelsen av begrepet "Black Consciousness".

---

²² Garrow 2004: 443

²³ Garrow 2004: 439

²⁴ Honey 2011: 101; Drevvatne 1982: 144; King 1968b

²⁵ *Where* er den siste boka King skreiv, og den blei forfatta på nyåret-67 under et halvannen måned langt opphold på Jamaica. Assistent-forfatteren Hermine I. Popper får en spesiell oppmerksomhet på en av de første sidene. Levison redigerte og hjalp King med stoff. Garrow 2004: 544, samt note, hvor Garrow 20 refererer en diskusjon mellom King og Levison om hvilken betegnelse King skal bruke på sin økonomiske modell. De enes om "Socialized Democrat"; Se også Popper 1967.

"The Other" var et foredrag King holdt på Grosse Pointe High School den 14. mars-68.

²⁶ Kirk 2007: 12

4.3.1 Black Consciousness

Etter at slaveriet var blitt bytta ut med segregasjonssystemet, kunne den svarte befolkninga i USA konstatere at makthaverne ikke hadde til hensikt å gi dem de samme rettighetene som den hvite befolkninga. De observerte blant annet hvordan båtlast etter båtlast med hvite immigranter blei tildelt landområder nærmest gratis, mens slavenes etterkommere knapt hadde eiendomsrett. Etter første verdenskrig oppsto det en ide hos noen svarte amerikanere at de burde emigrere samme veien som forfedrene deres var kommet, og slå seg ned i blant sine "brødre" på det afrikanske kontinentet.²⁷ Men slavene hadde vært med å bygge det landet de kom til og deres etterkommere hadde fått en tilhørighet i denne nasjonen, slik at det store flertallet hadde ikke noe ønske om å forlate det som de nå oppfatta som sitt fedreland. I denne situasjonen vokste spirene av en afroamerikansk bevissthet fram, og la grunnlaget for blant annet borgerrettighetsbevegelsen.²⁸

Etter andre verdenskrig hadde mange svarte soldater vært ute i verden og fått både se og lære om andre former for demokrati, og de observerte en sameksistens mellom folkegrupper som de ikke hadde i sitt eget land. De la blant annet merke til det paradoksale ved at USA, som ville framstå som det moderne demokratiets fremste eksempel, og som kjempa for kolonienes frihet og for demokratiske styreformer i de nye landene, ikke ville gi de samme rettighetene til én tiendedel av sine egne innbyggere.

Allerede i begynnelsen av århundret hadde enkelte begynt å hevde at den svarte befolkninga var nødt til å ta i bruk voldelige midler for å beskytte seg mot den hvite trakasseringa, og om nødvendig kjempe med makt for å oppnå sin frihet. I dette segmentet vokste også tanken fram om en egen stat for svarte amerikanere på det nord-amerikanske kontinentet. "Black Consciousness" sto for en kritikk av det amerikanske verdigrunnlaget som hadde gitt opphav til et slikt urettferdig system som segregasjon representerte. For eksempel *Nation of Islam* med Elijah Muhammad i spissen sprang ut fra et ønske om å kjempe for en svart Islamsk nasjon på det amerikanske kontinentet. *Deacon of Defense* var ei kristen gruppe som godkjente sjølforsvar som middel i kampen mot rasisme.²⁹

---

²⁷ Marcus Garvey, lederen for *Universal Negro Improvement Association*, agiterte for afrikansk samling og emigrasjon. Cone 2007b: 125

²⁸ King 1967: 59. NAACP blei f.eks. stifta i 1909. I dette avsnittet følger jeg for øvrig Kings beskrivelse i kap. 2 og 3 i *Where* om afroamerikanernes situasjon.

²⁹ Cone 2007b: 126f

En representant for en moderat utgave av "Black Consciousness" var forfatteren John O. Killens, som i 1966 i et temanummer i *Negro Digest* kritiserte den ikkevoldelige borgerrettighetsbevegelsen for å ha kommet til en blindvei fordi at de ikke hadde kontakt med de svarte massene.³⁰ Han påsto at de representerte bare en snever middelklasse som drømte om å bli en del av det hvite etablissementet, og han beskyldte dem for ikke å verdsette sitt folks egenart. Killens meinte at de måtte innse at de hvite hadde ingen intensjon om å integrere den svarte befolkninga i sitt samfunn, noe som for øvrig heller ikke var noe mål for Killens. I stedet burde de svarte utvikle egne sjølstyrte samfunn bygd på egne institusjoner, ved at de svarte overtok ledelsen i bedrifter og institusjoner som hovedsakelig henta sine ansatte og hadde sitt kundegrunnlag i den svarte befolkninga. Afroamerikanerne skulle også overta den politiske ledelsen i boligområder og skoledistrikter som hadde svart befolkning. For å oppnå dette måtte svarte forene sin styrke, slik at de hvite myndighetene merka at de møtte jevnbyrdig makt på andre sida av forhandlingsbordet.³¹

King pleide ofte å henvise til arven fra grunnlovsfedrene og omtalte Amerikas opprinnelige verdier som noe positivt. Killens fnøs av slike holdninger og avviste at de hvite grunnlovsfedrene, som var slaveherrene til hans forfedre, kunne ha noen plass som helter i afroamerikanernes historie. I stedet henviste han til store navn fra sin egen befolkningsgruppe som representanter for afroamerikanernes arv, og som grunnlag for verdiene til "Black Consciousness". De ville bruke demokratiske midler for å få makt, men så langt hadde forbedringene av de svartes borgerrettigheter bare vært symbolske og Killens meinte de måtte ta i bruk hardere metoder for å få fortgang i prosessene, uten at han utdypa dette. Killens holdt fram ikkevold og kjærlighet som idealer, men det blei fullstendig feil å skulle elske de som spytta på deg. De svarte måtte heller forsvare seg mot undertrykkerne, og i stedet for å finne seg i å bli trakassert foreslo han: "*We must teach the brutalizers how it feels to be brutalized.*"³²

På dette området ordla han seg på samme måte som Malcolm X. Han var kanskje den mest kjente representanten for "Black Consciousness", men i 1965 blei han drept. I "The Afro-American's Right to Self-Defense" (1964) sa Malcolm at viss ikke de hvite myndighetene

---

³⁰ Killens hadde 31. mars-56 vært til stede i Concorde Baptist Church i Brooklyn, en av de første stedene King besøkte i nordstatene etter busstreikens oppstart. I etterkant skreiv han et brev til King, og la ved \$ 50 i støtte til MIA. "To John Oliver Killens", redaksjonelt, samt note 1, i *Papers III*: 314.

³¹ Killens 1966. "The Meaning and Measure of Black Power"

³² Killens 1966: 31-37

forsvarte de svarte mot overgrep, så måtte de ta nødvendige midler i bruk og forsvare seg sjøl. Han henviste til at myndighetene umiddelbart ville forsvart seg mot en angripende fiende, og at de ikke kunne forvente at afroamerikanerne skulle la seg undertrykke uten å forsvare seg. Som Killens forkasta Malcolm det ikkevoldelige idealet om å bare ta imot rasistisk brutalitet, og harselerte ved å si at det bare var den amerikanske "negeren" som ville lagt seg ned og sagt "*Beat me, daddy.*"³³

King hadde vært klar på at han ikke ønska å samarbeide med verken Malcolm X eller andre grupperinger som åpna opp for voldsbruk og agiterte for svart nasjonalisme.³⁴ På den annen side var King også en representant for svart bevisstgjøring og bidro gjennom sitt engasjement til dette fenomenet. I flere av de tidligere tekstene forklarte han borgerrettighetsbevegelsens oppblomstring som en direkte følge av denne oppvåkninga hos sitt eget folk.³⁵ I "The Ethical demands for Integration" fra 1962 nevnte han også hvordan ikkevolds-metoden på to måter medvirka til afroamerikanernes økte sjølrespekt. Deltakelsen i ikkevoldelige aksjoner fikk dem til å føle seg mer betydningsfulle, samtidig som det gjorde dem mindre redde for å stå opp for kravet om likebehandling.³⁶ I et avsnitt i *Where*, som har store likheter med Killens artikkel i *Negro Digest*, løfta han fram de positive sidene ved "Black Consciousness", og konkluderte med at disse elementene samsvarte med det som borgerrettighetsbevegelsen heile tida hadde forsøkt å fremme.³⁷

4.3.2 King og Black Power

Fra midten av 1966 blei "Black Power" slagordet som forente gruppene som ønska ei hardere linje enn den ikkevoldelige borgerrettighetsbevegelsen, og som ikke ville gå av veien for å bruke vold i forsvar mot trakassering og for å presse myndighetene til lovendringer. Vi så ovenfor at også tidligere hadde det vært diskusjoner om bruken av vold, men de som åpna for å benytte vold blei raskt utmanøvrert, og så langt hadde de gruppene som åpna opp for vold vært en minoritet på sida av hovedstrømmen. Utover på 60-tallet førte den manglende framgangen i borgerrettighetsarbeidet til utålmodighet og desillusjonering, spesielt hos den yngre delen av den svarte gruppa. Noen begynte å kritisere at de ikke ville oppnå forbed-

---

³³ Malcolm X i *Howard-Pitney 2004*: 97-98

³⁴ *Howard-Pitney 2004*: 14.

³⁵ King nevner ulike årsaker til den svarte bevisstgjøringa: afroamerikanerne fikk utdanning, begynte å reiste, flytta til byene og flere deltok i arbeidslivet. "The Birth of a New Age", i *Papers III*: 341; King 1961: 2

³⁶ "The Ethical Demands for Integration", i *Washington 1991*: 124f.

³⁷ King 1967b: 50

ringer kun gjennom ikkevold, mens andre grupper, spesielt i ghettone, gjorde opprør i rein fortvilelse omkring sin egen situasjon. Denne utålmodigheta påvirka også de store borgerrettighetsorganisasjonene og førte til ei radikalisering, spesielt hos SNCC, men vi legger også merke til en mer mismodig og militant retorikk hos King fra 1965.

Metodene King benytter i denne fasen er de samme som jeg har redegjort for i kapittel 2.7, men de testes ut i den nye virkeligheta som storbyene representerte.³⁸ Garrow beskriver i *Bearing* hvordan det hardere klimaet som King måtte forholde seg til førte til tre pragmatiske tilpasninger. For det første fikk Kings ordbruk et mer militant preg, som en følge av at myndighetene ikke var villige til å ta neste steg for å utjevne de økonomiske ulikhetene som segregasjonen hadde forårsaka.³⁹ For det andre var King i større grad villig til å bruke massiv sivil ulydighet for å legge press på myndighetene.⁴⁰ For det tredje måtte King forholde seg til de gruppene som var på glid i spørsmålet om å bruke voldelig sjølforsvar i forbindelse med gjennomføring av demonstrasjoner. I Kapittelet om "Black Power" i *Where* starter King med å beskrive en slik situasjon, da flere organisasjoner sommeren 1966 gikk sammen om å arrangere en frihetsmarsj i Mississippi.

Stokely Carmichael var akkurat blitt valgt til ny leder i SNCC. Han hadde ett år tidligere vært med på å starte det svarte nasjonalistiske partiet *Black Panthers*.⁴¹ Carmichael hadde en mer aggressiv tone enn sine forgjengere, og under planlegginga frihetsmarsjen anla Carmichael ei så pass hard linje at alle organisasjonene trakk seg fra aksjonen bortsett fra SCLC og CORE, noe som markerte en voksende splittelse innenfor borgerrettighetsbevegelsen. I *Where* forklarte King at den nyvalgte SNCC-lederen lanserte "Black Power" som slagord for aksjonen. King opplevde at dette slagordet var lada med et innhold han ikke fullt ut kunne identifisere seg med, og ønska i stedet å stille seg bak det velbrukte "Freedom Now". Etter å ha brukt en dag til å diskutere aksjonens profil blei de enige om å ikke bruke noen av disse slagordene, og at det skulle være en ikkevoldelig marsj. Garrow skriver at resultatet

---

³⁸ Også Sunnemark observerer at metodene i andre fase av Kings karriere er de samme som i første, men de må tilpasses den nye situasjonen. Sunnemark er for øvrig opptatt av å se kontinuiteten mellom første og andre fase. Sunnemark 2001: 429-431

³⁹ Garrow 2004: 492

⁴⁰ Garrow 2004: 490f. Garrow hevder på s. 574 at King i den første fasen bare i liten utstrekning benytta sivil ulydighet.

⁴¹ Opprinnelig het partiet *Black Panther Party for Self-Defense*, og var et svart nasjonalistisk og sosialistisk parti. En av kjerneaktivitetene var bevæpna borgervern som skulle overvåke og utfordre politiets brutalitet. Fra 1969 var sosialt arbeid en annen kjernesak. Partiet hadde i perioden 1969-72 en avlegger i Algerie. Black Panther Party 2016

allikevel blei at representantene for de ulike "partiene" i marsjen forsøkte å overdøve hverandre med hvert sitt slagord.⁴²

På tross av den militante utviklinga hos SNCC, valgte King av to årsaker ikke å bryte samarbeidet. For det første sympatiserte han med studentenes utålmodighet og frustrasjon, og ville vise dette ved å opprettholde samarbeidet med SNCC, sjøl om de andre organisasjonene trakk seg. For det andre ville han opprettholde dialogen med de unge, og forhåpentligvis bidra til at de ikke forlot sitt ikkevoldelige utgangspunkt, samt forsøke å moderere de mest ekstreme og nasjonalistiske holdningene deres. Et eksempel på det siste var at King fikk gjennomslag for at frihetsmarsjen skulle være åpen for både svarte og hvite, mot Carmichaels forslag om å utelukke hvite.⁴³

King blei stående i en mellomposisjon i forhold til "Black Power", og Garrow beskriver hvordan han ambivalens kom til uttrykk. Et eksempel var da han 14. oktober 1966 ikke ville være med på ei erklæring mot "Black Power", som ei gruppe svarte borgerrettighetsledere tok initiativ til. I stedet gikk King ut med sin egen erklæring i ei pressemelding på vegne av SCLC, hvor han meddelte sin sympati med de underprivilegerte som gjennom opptøyene demonstrerte sin frustrasjon. Han sa at det var det maktbærende hvite samfunnet som måtte anklages, og ikke de svarte, som bare reagerte mot de hvites maktovergrep.⁴⁴ Dette er en mer radikal utgave enn den diplomatiske King som 5 år tilbake under "sit-in"-aksjonene i Atlanta ikke ville gi studentene sin uforbeholdne støtte av hensyn til sine eldre kollegaer.⁴⁵

Jeg skal nå se nærmere på hvordan King ordlegger seg omkring disse spørsmålene i tekstene *Where* og "The Other". Han har to viktige anliggender i *Where*. For det første ønsker han å klargjøre sitt syn på "Black Power", og for det andre diskuterer han hvilke konsekvenser den afroamerikanske nasjonalismen, med sine forslag om separasjon av ulik grad, kan få i utviklinga av den amerikanske samfunnsstrukturen. Vi så at King ikke kunne slutte seg til slagordet "Black Power", men han fortsetter med å si at han forstår de som holder på å miste troa på et integrert USA. De reagerer med rette på all urettferdighet som afroameri-

---

⁴² King 1967b: 29ff; Garrow 2004: 477ff

⁴³ Et eks. som illustrerer Kings forsøk på å opprettholde dialogen med de unge var da han inviterte Charmichael og to andre ledere i SNCC til middag. Garrow 2004: 497, note 25.

⁴⁴ Etter som Levison, Rustin, H. Wachtel og C. Jones, Kings rådgivere fra New York, var sammen med ham i Atlanta ved denne pressekonferansen, er det i følge Garrow sannsynlig at de var med på å utforme pressemeldinga. Garrow 2004: 533

⁴⁵ Garrow forklarer hvordan King støtta et kompromiss om en måneds utsettelse da studentene krevde umiddelbar desegregering av forretninger i Atlanta. Garrow 2004: 153

kanerne igjennom århundrene har vært påført, og daglig må de forholde seg til rasismen som fortsatt er høyst tilstedeværende i det amerikanske samfunnet. Han deler frustrasjonen hos de unge som opplever å se koloniene kaste av seg imperialismens jernklo med velsignelse fra de amerikanske myndigheter, mens de samme myndighetene, som sender sine unge menn i "frihetskrieger" på fremmed jord, ikke løfter en finger for å fjerne undertrykkelsen i sitt eget land. " *They were now hostile because they were watching the dream that they had so readily accepted turn into a frustrating nightmare.*"⁴⁶

King er også i ferd med å bli desillusjonert og oppgitt, etter et tiår med ikkevoldelige aksjoner uten konkrete lovnader om at landets øverste myndigheter vil ta de nødvendige grep for å bekjempe all form for rasisme. De viste heller ingen vilje til å gjenopprette noe av den undertrykkelsen de svarte hadde vært påført. I det minste kunne de iverksatt nødvendig straffeforfølgelse for de overgrep som fortsatt skjedde. Bare i Mississippi hadde 40 afroamerikanere blitt lynsja eller drept de siste tre årene, og 50 kirker var brent ned de siste to år.⁴⁷ King skjønner at "Black Power" er ropet fra ei gruppe mennesker som føler seg maktesløse overfor en hvit majoritet som misbruker sin makt når de for eksempel unnlater rettsforfølgning av de ansvarlige for slike forbrytelser. Det paradoksale er at det var Martin Luther King som måtte i fengsel noen måneder etter at han hadde skrevet dette, da Høyesterett 12. juni 1967 dømte ham til å sone fem dager i fengsel for å ha brutt det midlertidige forbudet mot å marsjere på langfredag i 1963. Garrow kommenterer at King blei nedslått av denne kjennelsen: " *King was disappointed, telling reporters the ruling was an unfortunate setback for non-violence at a time when urban blacks were doubting its effectiveness.*"⁴⁸

I første fase av borgerrettighetskampen var King optimistisk og viste ei ubøyelig positiv framtidstro på at ressursene til å forbedre det amerikanske samfunnet lå innebygd i den amerikanske demokratiske kulturen. Men de siste årene han levde ser vi at han begynner å tvile på om denne muligheten er til stede fordi nasjonen er gjennomsyra av en rasistisk kultur. Det var nødvendig med ei drastisk forvandling av det amerikanske tankesettet.⁴⁹ I *Where* beskriver King det han opplever som "the white backlash". Han hevder at majoriteten av de hvite hadde i den første fasen fram til 1965, støtta borgerrettighetsbevegelsen i kampen mot

---

⁴⁶ King 1968c: 45. King lånte her Malcolm X's uttrykk fra "The Ballot or The Bullet", i *Howard-Pitney 2004*: 168.

⁴⁷ King 1967b: 39

⁴⁸ Garrow 2004: 566

⁴⁹ Garrow skriver at King i denne fasen meinte " *The 'radical reconstruction of society itself is the real issue to be faced.*"". Garrow 2007b: 180

lovmessig segregering og hindringer som begrensa stemmerett for afroamerikanerne, samt at mange talte for ei mer anstendig behandling av de svarte. Men i den andre fasen er de ikke like innstilt på å innfri kravene om likestilling og økonomisk utjevning, fordi det har en større prislapp.⁵⁰

I "The Other" anfører King en tese om at det fins to utgaver av Amerika. Én velstående utgave hvor innbyggerne får dekt alle sine behov, og én underpriviligert utgave hvor fattigdommen er rådende. Han forsøker å vise at det er en sammenheng mellom den institusjonaliserte rasismen og fattigdom, etter som afroamerikanerne befinner seg nederst blant de fattige. Mange av ungene fullfører ikke skolegang og tallet på arbeidsledighet blant ungdommene befinner seg mellom 40-50 %. På denne bakgrunnen kan han ikke fordømme opprørene uten først å fordømme de forholdene som er årsak til dem. Han erkjenner at "*...a riot is the language of the unheard.*"⁵¹ Amerika har ikke hørt at forholdene blant de svarte faktisk har blitt verre de seinere årene, for løftene om frihet og rettferdighet har ikke blitt innfridd fordi det store segment i det hvite samfunnet er mer opptatt av ro og status quo enn av rettferdighet og menneskelighet.

Etter å ha angrepet fattigdom og rasisme går han over til å snakke om krigføringa i Vietnam. Tvillingene "*racial injustice*" og "*economic injustice*" som han omtalte i Stride, har nå fått et tredje søsken.⁵² Han påpeker det vanvittige ved at de føderale styresmaktene øser ut milliarder av dollar, som ville vært nok til å utrydde all fattigdom i heimlandet, på å rasere de vietnamesiske landområdene til det ubeboelige. Fram til King på nyåret 1967 offentlig begynte å kritisere president Johnsons krigføring i harde ordelag, hadde disse to hatt en god relasjon. Men i flg. Garrow blei det umulig for den ellers så dialog-vennlige pastoren, å opprettholde relasjonen til en statsleder som var så diametralt på kollisjonskurs med ham sjøl. Det neste året av slo King flere henvendelser fra presidenten, og FBIs etterretning stramma grepet ytterligere.⁵³

---

⁵⁰ King 1968c: 2-4

⁵¹ King 1968b: 2

⁵² King 1964d: 72. Fairclough oppsummerte Kings "*triple evils*" som "*Racism, economic exploitation and militarism.*" Fairclough 2007: 189

⁵³ Garrow 545, 548f; Sunnemark 2001: 49ff

4.3.3 Fortsatt ikkevold

Sjøl om King deler frustrasjonen med "Black Power"-bevegelsen gir han ingen åpning for å bruke vold i kampen mot diskriminering og undertrykkelse. I *Where* kritiserer han de som vil godkjenne vold under påskudd av at man må ha rett til sjølforsvar. Han imøtegår dette med at spørsmålet om å forsvare seg sjøl og sin eiendom er irrelevant i denne sammenhengen, fordi det er en udiskutabel rett man alltid har hatt. I sammenheng med demonstrasjoner derimot, er det for det første nødvendig å forholde seg ikkevoldelig i den hensikt å la ondskapen og overgrepene fra motparten bli dramatisert. For det andre går det ei tynn skillelinje mellom defensiv og aggressiv vold. Åpnes døra på gløtt for muligheten til sjølforsvar kan det av enkelte oppfattes som en godkjennelse til aggresjon, noe som vil kunne føre demonstrasjoner ut av balanse.⁵⁴

Deretter redegjør King for hvor upraktisk et voldelig kuppforsøk hadde fungert i borgerrettighetskampen; de ville uansett bli utmanøvrert av den hvite overmakta. Bare på ei natt døde flere mennesker under opptøyene i Watts enn i alle ikkevoldsaksjonene i løpet av ti år til sammen. Og skulle det bli snakk om krig, så ville tapstallene bli enorme, etter som den svarte befolkninga møter "*...a well-armed, wealthy majority with a fanatical right wing that would delight in exterminating thousands of black men, women, and children*". Her ser vi eksempel på et noe sterkere ordvalg enn i hans forrige bøker, og det er interessant at denne setninga har unnsloppet forlagets sensur.⁵⁵

King argumenterer for at den eneste formen for revolusjon som vil lykkes er en revolusjon etter Gandhis modell, basert på håp, kjærlighet og ikkevold. Kritikerne må gjerne kalle ikkevold utopisk, men vold har aldri løst noen konflikter. Videre nevner han mange av de framskrittene som faktisk er oppnådd i tiåret med ikkevoldelige aksjoner, mens opptøyene ikke har ført til noe som helst, bortsett fra skremte hvite mennesker, og muligens noen få dollar til å avhjelpe fattigdommen. At ikkevold har begynt å tape terreng meiner han har sin årsak i at håpet om nye framskritt er i ferd med å slukne, og dermed får hatet rom, slik man er vitne til i de voldelige opptøyene.

I artikkelen "Showdown for Nonviolence" som blei trykt i *Look* tretten dager etter at han blei myrda, skreiv King at det så langt ikke hadde vært noen

---

⁵⁴ King 1967b: 61f. I "The Other" medgir han at mot en fiende som Hitler ville nok også han oppgitt sin pasifisme. King 1968b: 6

⁵⁵ King 1968c: 57. King hadde for øvrig allerede våren-56 omtalt afroamerikanernes underlegenhet i en voldelig revolusjon. "Walk for Freedom", i *Papers III*: 278.

"massive turn to violence...But I'm convinced that if something isn't done do deal with the very harsh and real economic problems of the ghetto, the talk of guerilla warfare is going to become much more real. The nation has not yet recognized the seriousness of it."⁵⁶

Ikkevold er forutsetning for integrasjon

Foruten om at King ikke kunne akseptere "Black Powers" åpning for vold, avviste han også den nasjonalistiske tendensen de radikale ideene var båret av. Han hadde alltid sett for seg et integrert Amerika, og i "The Ethical Demands for Integration" (som vi var innom ovenfor) forklarte han at målet med kampen ikke var desegregering, det var bare middelet på veien til det integrerte samfunnet. Målet var ikke at de hvite skulle slutte å forskjellsbehandle de svarte fordi loven forbød det, men fordi en opplevelse av likeverd vil gjøre diskriminering utenkelig. Integrasjon handla om en gjensidig forståelse mellom ulike samfunnsgrupper: "*I cannot reach fulfilment without thou.*"⁵⁷

J. H. Cone sier at King tilhørte en tradisjon for integrering som hadde sine røtter hos den forhenværende slaven Fredrick Douglas' ideer, og som blei ført videre i de svarte kirke- ne og var en førende tanke i alle de store borgerrettighetsorganisasjonene. Grunnlaget for integrasjonismen var at den kristne troa som svarte og hvite hadde felles, til slutt skulle føre til at de hvite ville erkjenne alle menneskers likeverd. Cone beskriver integrasjonismen nær- mest som en parallell tradisjon i forhold til "Black Consciousness".⁵⁸

I *Where* bruker King en del plass på å forklare hvorfor han ønsker at afroamerikaner- ne skal integreres fullt ut i det amerikanske samfunnet. King opplever seg sjøl som amerika- ner, og hans forståelse av intensjonen i den amerikanske konstitusjonen er at den var det beste grunnlaget for et vellykka samfunn. Afrikanerne hadde alltid vært en del av dette sam- funnet, ja, de hadde vært der før slaveriet blei innført og var derfor amerikanere likeså mye som de hvite. På dette grunnlaget har King intet ønske om verken å emigrere fra sitt heim- land eller kjempe for en separat afroamerikansk stat; i stedet vil han jobbe for at Amerika kan bli det landet han forestiller seg at grunnlovsfedrene hadde hatt i tankene.⁵⁹

I Kings tanke henger integrasjon også sammen med ikkevold. Dersom afroamerika- nerne i framtida skal integreres som fullverdige borgere i en fredelig sameksistens med sine

---

⁵⁶ "Showdown for Nonviolence", i *Washington 1991*: 70.

⁵⁷ "The Ethical Demands for Integration", i *Washington 1991*: 118, 122

⁵⁸ Douglas klarte å rømme fra sin slaveeier i 1838. I flg. Cone var han alltid en tilhenger av integrasjon, og mot- satte seg idéen om tilbakevending til Afrika. Cone 2007b: 118ff

⁵⁹ Også Douglass tolka konstitusjonen å gjelde for både svarte og hvite. Cone 2007b: 118. King valgte se forbi det faktum at flere av grunnlovsfedrene eide slaver. Ambrose 2002. Killens overså ikke dette. Killens 1966: 33

hvite landsmenn, må midlene i kampen være av en slik art at forsoning kan bli mulig. Problemet med vold er at den mangedobler den elendigheta man søker å gjøre ende på, og er derfor uegna i kampen for å skape gjensidig respekt mellom de amerikanske folkegruppene. Voldelige opprør vil føre til frykt hos de hvite, foruten om at skyldfølelsen for de overgrepene de har begått blir lettere å bære dersom de svarte framstår som like voldelige. Gjennom ikkevold demonstrerer de som har vært undertrykt at de ikke har til hensikt å hevne den urett og brutalitet de igjennom årene har vært utsatt for.⁶⁰

King sammenligner en eventuell svart revolusjon i USA med væpnede revolusjoner andre steder. Han advarer om at de ikke vil få nødvendig støtte fra verken folket eller hæren, og er med andre ord dømt til å mislykkes. Dessuten ville det bli en revolusjon som er født i fortvilelse, og den vil aldri kunne overleve fordi den ikke bærer håpet i seg. Han avviser de som henter inspirasjon fra for eksempel Frantz Fanon, og han er engstelig for tendensen av fiendtlige hevntanker mot hvite, som preger den mest ekstreme delen av "Black Power"-bevegelsen. Målet er ikke å velte makta over fra den ene gruppa til den andre, for når ei gruppe får all makt, berøves andre sin frihet.⁶¹

I slutten av kapittelet om "Black Power" sier King at det blir et paradoks når Fanon og andre tar til orde for å reise opp et "nytt menneske", i den hensikt å utvikle nye samfunn som ikke skal etterligne den materialistiske europeiske kulturen, mens de samtidig benytter de gamle europeiske metodene for å bekjempe den samme kulturen de ønsker å frigjøre seg fra. Slik King ser det er vold materialismens tvilling, og det blir en sjølmotsigelse å bekjempe materialismen med voldelige midler:

"If we want truly to advance a step further, if we want to turn over a new leaf and really set a new man afoot, we must begin to turn mankind away from the long and desolate night of violence."⁶²

I sin argumentasjon for integrering avviser han Killens, som hadde tatt til orde for at frigjøring må gå forut for integrasjon. Killens hevda i artikkelen fra Negro Digest jeg henviste til ovenfor, at målet med en revolusjon ikke er integrasjon, men frigjøring fra undertrykkelse.

---

⁶⁰ King 1967b: 66-68

⁶¹ Fanon var en karibisk marxistisk intellektuell som forfokta vold som middel i frigjøringsbevegelser. Han befant seg i Algerie under frigjøringskampen mot Frankrike, og deltok i Front de Libération Nationale. King 1967b: 60f; Frantz Fanon 2016

⁶² King 1967b: 72

Først når de undertrykte har oppnådd sin frihet og vunnet en styrke som balanserer de forhenværende undertrykkernes, kan man med basis i et slikt ekvivalent maktforhold nærme seg spørsmålet om integrasjon.⁶³ King meiner på sin side at i et flerkulturelt samfunn som Amerika, med to folkegrupper som er gjensidig avhengig av hverandre, kan man ikke skille frigjøring og integrasjon som to uavhengige prosesser, de må gå hånd i hånd. King opererer med både en etisk og en politisk forståelse av integrering; for det første handler det om ekte livsfelleskap mellom personer, og for det andre om gjensidig fordeling av politisk makt. Han ser ikke for seg hvordan afroamerikanerne kan oppnå frigjøring fra byrden av dårlig utdanning, elendige boliger og den økonomisk bakevja, før de blir integrert og får makt til å gjøre seg gjeldende på ulike plan i det amerikanske samfunnet.

Killens modell kunne fungert i en prosess hvor for eksempel en kolonimakt forsøker å frigjøre seg fra en fremmed makt som har invadert landet. Men i Amerika skal den undertrykte gruppa fortsette å leve sammen med de menneskene de søker å frigjøre seg fra, og frigjøringa må dermed komme gjennom integrering. Og her er vi ved kjerna i det som er Kings prosjekt, fordi integrasjon er et så grunnleggende aspekt ved hans ideologi. Ei afroamerikansk frigjøring med separate sjølstyreområder for de svarte, ville knapt være noen seier for King.

For ham handler integrasjon om et overordna syn på verden, hvor det må komme til en bedre forståelse mellom folkegrupper, ikke bare på det amerikanske kontinentet, men også globalt. Integrasjonen av det afroamerikanske folket vil for King bare være et delmål i retning av en forent menneskehet, hvor rasetilhørighet ikke er det som konstituerer et samfunn, fordi vellykkede samfunn bygges på en gjensidig forståelse av menneskenes avhengighet til hverandre i et ufravikelig nettverk.⁶⁴ Og en slik forståelse mellom mennesker er ikke noe som bare plutselig oppstår, det må kjempes fram:

“Like life, racial understanding is not something that we find but something we must create. What we find when we enter these mortal plains is existence; but existence is the raw material out of which all life must be created. A productive and happy life is not something that you find; it is something that you make. And so the ability of the Negroes and whites to work together, to understand each other, will not be found ready made; it must be created by the fact of contact.”⁶⁵

---

⁶³ Killens 1966: 33

⁶⁴ Eg. ”*inescapable network of mutuality*”. ”Remarks delivered at Africa Freedom Dinner” (1959), i *Papers IV*: 204. Se note 98 i kap. 3 om dette uttrykket.

⁶⁵ King 1968c: 28

Vi har i dette avsnittet sett at King opplevde seg i en mellomposisjon, mellom de som krevde at han skulle bevege seg i mer radikal retning og godkjenne et innslag av vold i aksjonene, og de som meinte at King måtte ta fullstendig avstand fra den aggressive utviklinga som knyttes til "Black Power. King ante konturene av en dypere splittelse som også kunne dele borgerrettighetsbevegelsen i to greiner, og det kan virke som han så seg sjøl i rollen som en som kunne holde den sammen.

King var også talsmann for svart bevissthet, sjøl om han ikke brukte begrepet "Black Consciousness" slik som for eksempel Killens, og han hadde på sin måte bidratt nettopp til en sterkere sjølførståelse hos Amerikas svarte befolkning. Men et aspekt som vi må ha med når vi snakker om Kings forhold til "Black Power" er at han sto på en måte på utsida av det segmentet i den svarte befolkninga hvor dette slagordet hovedsakelig fant en stemme. King hadde vokst opp i en i et velstående middelklasseområde, med pastorfamilien og menighetens beskyttende vegger rundt seg. Også oppholdet ved de tre studiestedene må kunne sies å ha vært under beskyttende omgivelser, og gjennom hans biografi får vi inntrykk av at han aldri hadde mangla noe i sin oppvekst. I den første jobben i Dexter blei han byens best betalte pastor, og beskrivelsen av menigheten forteller oss om ei gruppe som representerte det øverste sjiktet innenfor den afroamerikanske middelklassen. Det er dermed ingen overdriivelse å påstå at King, fram til han var midt i 20-årene, knapt hadde hatt kontakt med "vanlige" fattige afroamerikanere, som var den gruppa som var hardest ramma av segregasjonslovene. Medarbeidere i de store borgerrettighetsorganisasjonene tilhørte det samme velbeslåtte sjiktet.

Ved at King gjennom de ulike aksjonene fikk kontakt med fattige og arbeidsløse i ei større utstrekning enn tidligere, kom han i kontakt med noe som var en hittil ukjent verden for King, og han må ha blitt oppfatta som en "fremmedkar" også her.⁶⁶ Når Killens snakker om "*white men in black skins*",⁶⁷ så er det mulig at han ikke lar King gå fullstendig fri, og det var ingen selvfølge at den alltid dresskledte Martin Luther King med sin ikkevoldelige filosofi skulle få innpass i ghettoenes ungdomsgjenger, som antakelig ikke pleide å sitte på første benk i kirka hver søndag. J. H. Cone hevder at King fra 1965 begynte å erkjenne denne kulturkonflikten. Han sier at radikaliseringa vi er vitne til i Kings retorikk de siste årene han lev-

---

⁶⁶ King blei av enkelte oppfatta som en utenforstående i Montgomery. Det samme var tilfelle når han deltok i aksjoner på nye steder, slik for eksempel de åtte pastorene i Birmingham ga uttrykk for i avisinnlegget. Se kapittel 3.4.

⁶⁷ Killens 1966: 32

de, var et uttrykk for at han i større grad forsøkte å kommunisere med denne underprivilegerte gruppa.⁶⁸

Et annet eksempel på dette var at han begynte å bevege seg utafør middelklassebobla for å møte den harde virkeligheta som store deler av folket hans levde under. I 1966 flytta han med kona bokstavelig talt midt inn i tjukkeste Chicago-ghettoen, for å drive sin virksomhet videre her. I leiligheta inviterte han gjenglederne til nattlige samtaler for å formane dem til å velge den ikkevoldelige veien. Angrepsmålene i hans retorikk utvides til ikke bare å gjelde de urettferdige segregasjonslovene, men han annonserer behovet for ei radikal restrukturering av det amerikanske samfunnet, som han opplevde som et grunnleggende sosialt urettferdig system.⁶⁹

At han ikke blankt ville ta avstand fra "Black Power" anser jeg som et forsøk på å være i dialog med denne gruppa som representerte det lavere sjiktet innenfor den afroamerikanske befolkninga. Også her kom han i en mellomposisjon, og Garrow nevner at King i et intervju uttrykte: *"My role perhaps is to interpret to the white world. There must be somebody to communicate to two worlds."*⁷⁰ Sunnemark meiner det i tillegg handler om ei generasjonskløft mellom lederne i den etablerte borgerrettighetsbevegelsen på den ene sida, og SNCC og yngre grupper på den andre sida.⁷¹ Også Garrow omtaler en generasjonskonflikt som årsak til at veteranorganisasjonen NAACP i perioder hadde vanskelig for å samarbeide med SCLC. Det er med andre ord snakk om tre suksessive generasjoner innenfor borgerrettighetsbevegelsen. King ønska å være en brobygger, både til en desillusjonert ungdomsgenerasjon, samtidig som han ikke kunne risikere å miste forbindelsen til de etablerte organisasjonene. Det siste ser vi et eksempel på da han sommeren 1967, igjen var med på en felles uttalelse sammen med tre av veteranene. Her fordømte de opptøyene som nylig hadde funnet sted, samtidig som kritiserte myndighetenes unnfallenhet overfor ghettoene.⁷²

Sunnemark hevder at denne funksjonen, som fortolker og kommunikator mellom ulike grupper innenfor det amerikanske samfunnet, var grunnleggende for hvordan King opp-

---

⁶⁸ Cone 2007a: 60

⁶⁹ Garrow 2007b: 183. Nå skal vi ikke overdrive dette retoriske skiftet. Økonomisk urettferdighet var alltid et tema hos King. Allerede i 1956 kritiserte han at man tok *"... necessities from the masses to give luxuries to the classes."* "The Birth of a New Age", i *Papers III*: 346. Dette viser den kontinuiteten som Sunnemark har nevnt. Se note 38. Men i tekstene etter 1965 er behovet for restrukturering mye tydeligere til stede. Om Kings kontakt med gjengledere i Chicago, se Garrow 2004: 496.

⁷⁰ Garrow 2004: 497; Sunnemark 2001:4

⁷¹ Sunnemark 2001: 49

⁷² De øvrige som undertegna var R. Wilkins (NAACP), W. Young (Urban League) og A. P. Randolph (Randolph Institute). Garrow 2004: 571

fatta sin rolle.⁷³ Det som motiverte King i denne rollen var det overordnede mål; å "redde Amerikas sjel", slik at det amerikanske folk kunne forsones og finne sammen i "The Beloved Community". Jeg vil avslutte kapittelet med å si noe om dette overordnede oppdraget som var drivkrafta, og som førte til at han midt i motgangen og på tross av nederlag, kunne reise seg igjen for å kjempe videre, inntil døden.

4.4 Ufortjent lidelse frelser

Gjennomgående i sine tekster, spesielt i den første fasen, vender King stadig tilbake til at "*unearned suffering is redemptive*".⁷⁴ Denne frasen er en tydelig teologisk begrunnelse for ikkevold-strategien. Lischer sier at det er en tanke han har lært fra sin svarte kirkebakgrunn.⁷⁵ Første gang King behandler dette emnet er i en teologisk oppgave ved Boston høsten 1953 om profeten Jesaja. I skoleoppgaven skriver han:

His suffering is not ~~for~~ due to something that he has done, but it is vicarious and redemptive. Through his suffering knowledge of God is spread to the unbelieving Gentiles and those unbelievers seeing that this suffering servant is innocent will become conscious of their sins and repent and thereby be redeemed. The nation would be healed by his [~~strikeout illegible~~] wombs.⁷⁶

I et masse møte 14. november 1956, mot slutten av busstreiken sa King:

I have said before that we have lived with this protest so long that we have learned the meaning of sacrifice and suffering. But somehow we feel that our suffering is redemptive.⁷⁷

Etter hvert begynte han å legge til "*unearned*" foran "*suffering*".⁷⁸

King trekker en parallell mellom Jesajas beskrivelse av Guds frelsesplan gjennom sin lidende tjener, og de ufortjente lidelsene som det afroamerikanske folket har gjennomgått. Han trekker også sammenligninga videre til lidelsene som de ikkevoldelige aktivistene gjennomgår når de er ofre for voldelig trakassering uten å ta igjen. Jesu korsdød er en annen

---

⁷³ Sunnemark 2004: 3f

⁷⁴ "Redemption" er et ord som i Bibelen brukes om Guds frelse.

⁷⁵ Lischer 1995: 35

⁷⁶ "Qualifying Examination Answers, Theology of the Bible", i *Papers II*: 208 (Skrivefeil og redigeringer er til stede i den opprinnelige teksten.)

⁷⁷ "Address to MIA Mass Meeting at Holt Street Baptist Church", i *Papers III*: 424.

⁷⁸ "Some Things We Must Do", i *Papers IV*: 341.

bibelsk analogi han bruker i denne sammenhengen, og afro-amerikanernes lidelser får dermed en stedfortredende betydning.⁷⁹

På denne måten plasserer King den ikkevoldelige kampen i en åndelig dimensjon; den har en betydning utover det reint konkrete. De ikkevoldelige aktivistene deltar i en kosmisk kamp mellom det gode og det onde, og for hver ufortjent lidelse de utholder legges det nye lodd i det godes vektskål; aktivisten vil sjøl bli frelst, og vedkommende har gjennom sine ofre gitt et bidrag til en større kosmisk frelsesplan. Denne parallellen mellom ikkevoldsbevegelsens lidelser og en åndelig frelsesdimensjon blir enda tydeligere når King gir dem som dør i kampen betegnelsen "martyrer". Før aksjonen i Selma i 1965 hadde ingen personer mista livet som en direkte følge av kampanjene som King var med og arrangerte. Men i Selma døde 3 personer, og da King omtalte deres minne betegna han dem som "troens martyrer".⁸⁰

Vi kan legge til enda en faktor til dette kosmiske perspektivet på Kings misjon, nemlig at han i løpet av sin tjeneste begynte å tillegge det afroamerikanske folket en rolle som Guds lidende tjenere. De var et utvalgt folk, nærmest i en typologisk overføring fra Bibelens tale om israelittene som Guds utvalgte folk. Under en tale i Dexter våren 1956 henviste han til historikeren Arnold Toynbee, som hadde skrevet om de store sivilisasjonenes undergang. I følge King skal Toynbee ha postulert "*It may well be...that...the Negro may give to white civilization that spiritual revitalization it needs to survive.*"⁸¹ Et knapt år seinere i et masse møte i Montgomery, uttalte King om svarte amerikanere: "*It may be that we are called upon to be God's suffering servants through (whom) he is working his redemptive plan.*"⁸²

Tanken er at USA som nasjon er et sykt land som behøver helbredelse og frelse, og afroamerikanerne er utvalgt av Gud til gjennom sine stedfortredende lidelser å frelse det amerikanske folket. I talen "Beyond Vietnam" (1967) sa King "*...when a group of us formed the Southern Christian Leadership Conference, we chose as our motto: "To save the soul of America."*"⁸³ Men høsten 1958, etter at King var blitt stukket ned under ei boksignering i Harlem, hadde han ikke begrensa dette frelsesperspektivet til bare å gjelde den amerikanske

---

⁷⁹ King 1964b: 164

⁸⁰ King i Carson (Red.) 2013: 313

⁸¹ "Mother's Day in Montgomery", i *Papers III*: 266.

⁸² "Outline, Address to MIA Mass Meeting at Bethel Baptist Church", i *Papers IV*: 109.

⁸³ King 1967a: 3. Talen blir noen steder kalt "A Time to Break Silence"

nasjonen. Han uttalte da: *"our struggle and example will challenge and help redeem, not only America but the whole world."*⁸⁴

---

⁸⁴ "Statement Issued from Harlem Hospital", i *Papers IV*: 502.

KAPITTEL 5 – KONKLUSJON

Hensikten i denne oppgaven har vært å avdekke hvordan Martin Luther King Jr. begrunna sin ikkevolds-strategi, og hvilke kilder som bidro til å forme denne begrunnelsen. I avhandlinga har jeg gått igjennom de sentrale tekstene fra den første perioden han var engasjert i borgerrettighetsbevegelsen, for å kunne følge utviklinga av strategien, og se hvilke personer og ideer som bidro til å forme strategien. Men jeg har også brukt et utvalg tekster fra de øvrige periodene i Kings karriere for å kunne belyse hvordan nye situasjoner bidro til å videreutvikle strategien. Jeg vil i dette kapittelet oppsummere hvilke teoretiske og pragmatiske begrunnelser King ga for sin ikkevolds-strategi, og gi en oversikt over de kildene som lå til grunn. I denne oppsummeringa vil jeg behandle kapittel 2-4 under ett, fordi mange av emnene som har blitt behandla underveis griper inn i hverandre. Til slutt gir jeg en oversikt rundt de utfordringene King måtte forholde seg til i den siste fasen av hans liv, som jeg redegjorde for i kapittel 4.

Kings sentrale posisjon i borgerrettighetsbevegelsen var medvirkende til at direkte aksjoner i større grad blei tatt i bruk i kampen mot segregasjon, sjøl om det aldri var han som initierte de ulike metodene. Men som leder anerkjente han dem, brukte dem og begrunna behovet for slike aksjoner med at rettsprosedyrene var langtekkelige og ikke alltid førte fram. Dessuten var motstanden sterk og fordra hardere metoder fra borgerrettighetsbevegelsen. I løpet av sin karriere blei King mer tilbøyelig til å ta i bruk sivil ulydighet for å få oppmerksomhet omkring sin sak. Men tre grunnleggende kriterier måtte oppfylles for at metodene kunne godkjennes: de måtte ikke bryte med kristen tro, man kunne ikke bruke uredelige midler, ergo måtte de være ikkevoldelige, samt at de måtte være i henhold til føderal lovgivning. Men vi har sett at han sto i fare for å komme i konflikt med det andre kriteriet gjennom den volden han aksepterte i kjølvannet av aksjonene for å få medienes oppmerksomhet.

Ikke lenge etter drapet på King begynte forskere å undersøke tekstene hans. Den første oppdagelsen var da I. G. Zepp i 1971 kunne dokumentere at boka *Stride toward Freedom* delvis var skyggeskrevet av ulike bidragsytere. På slutten av 1980-tallet fikk man klarhet i plagiatproblematikken, som viste at King igjennom skoletida hadde en lei vane til å sitere andres tekster i oppgavene sine uten å oppgi kildene. Nye undersøkelser fra starten av 1990-

tallet viste at også en del av Kings prekener og øvrige tekster inneholder brokker som King har lånt fra ulike kilder uten å henvise til opphavet. Alle disse elementene gjør at vi må lese Kings tekster med kritiske øyne.

Når det gjelder plagieringsproblematikken har enkelte forskere lagt forklaringa til dette i Kings afroamerikanske bakgrunn. Men ikke alle er enige i det, og reaksjonene varierer mellom de som vil avskrive Kings akademiske ferdigheter, til de som meiner dette bare var et uttrykk for hans menneskelighet. Man antar at King var vel vitende om reglene for akademisk skriving, og ingen egentlig noen god forklaring til hvorfor han ikke opererte korrekt i henhold til dette. Tradisjonen at pastorer låner andre predikanter ideer til sine egne preker er utbredt, både i afroamerikansk kultur og i hvit euro-amerikansk kirke-tradisjon. Noen har derfor antydning at King bragte med seg denne tradisjonen inn i akademia. De autentiske tekstene viser dog at han hadde gode evner til å levere skolearbeid av høy kvalitet.

I perioden etter Kings død var det vanlig å tillegge hans utdanning stor verdi som kilde til utviklinga av hans ikkevoldelige ideologi. Etter å ha fått litt avstand til hendelsene rundt King, samt at man i større grad hadde begynt å forske på de upubliserte tekstene hans, begynte det utover på 1980-tallet å komme mer kritiske undersøkelser av Kings filosofi. Nå blei det antydning at utdanninga kanskje ikke spilte en like stor rolle som King blant annet hadde gitt uttrykk for i essayet "Pilgrimage to Nonviolence", og at kildene til hans filosofi var mer sammensatte.

Fra begynnelsen av 1980-tallet var det en voksende enighet blant forskere om at King var mye mer forma av sin afroamerikanske bakgrunn enn man innså i den første fasen etter hans død. Dette var noe som kom tydeligere fram i det upubliserte tekstmaterialet enn i de offentlige publikasjonene, som i stor grad var skrevet for å kommunisere med liberale amerikanere i den hvite middelklassen. Studier av prekenene hans utover 1990-tallet har bidratt til å støtte dette synet. K. D. Miller har endog gått så langt som å hevde at store deler av Kings teologi, samt hans ikkevoldelige filosofi, var en bagasje han hadde med seg fra den svarte baptist-tradisjonen.

R. Lischer har bidratt til å moderere dette synet, når han viser hvilken rolle utdanninga faktisk spilte når det gjaldt Kings retoriske utrustning. Det var her han utvikla språket og ferdighetene som gjorde ham til en av tidenes store oratoriske formidlere. Min konklusjon er at Kings utdanning ikke var uvesentlig for forminga av hans filosofi, og han brukte sin utdannelse for å legitimere sin autoritet som borgerrettighetsleder, i særdeleshet over for

den hvite middelklassen. Samtidig kunne han med tyngde henvise til sin akademiske bakgrunn, i det han påpekte den vestlige filosofiske tradisjonens utilstrekkelighet når det gjaldt å tilveiebringe en metode som var egna til å skape sosial endring. Hans bevissthet omkring det å unngå ytterlighetene og hans evne til å oppnå kompromiss i forhandlinger, må delvis kunne tilskrives en avhengighet av hegeliensk filosofi som han møtte i studietida.

Utdanningsstedene Morehouse og Crozer hadde sin opprinnelse i den bevegelsen som i dag er *American Baptist Churches*. Her møtte King blant annet ideene til baptistpredikanten og "social gospel"-teologen W. Rauschenbusch. Hans idéer både bekrefta og forsterka Kings vektlegging av en "dennesidig" teologi, hvor omsorgen for menneskets fysiske behov ikke må komme i skyggen av behovet for sjelelig frelse. Vi finner Rauschenbusch' sosiale evangelium igjen hos flere av de hvite forkynnerne King pleide å hente inspirasjon til sine prekener fra. En del av av Kings inspirasjonskilder tilhørte en baptistiske tradisjon, men et kjennetegn ved disse predikantene var at de ikke hadde noen sterk konfesjonell profil. Også Kings teologi fikk et økumenisk preg og han kunne samarbeidde med alle mennesker av god vilje, på tvers av konfesjonell og religiøs tilhørighet.

Men Kings sosialkritiske retorikk har et enda sterkere innslag av raseproblematikken enn vi finner hos de hvite predikantene som influerte Kings prekener. På dette området henta han inspirasjon fra sin egen svarte kirkebakgrunn. Her kan vi nevne hans far, Morehouse-lærerne og andre svarte predikanter som kilder. Kings svarte kirkebevegelse befant seg politisk på den ikkevoldelige integrasjonslinja i afroamerikansk tradisjon, og hans trygge oppvekst bidro til at King valgte å videreførte denne tradisjonen. Afroamerikanerne var generelt ingen voldelig gruppering, og Gandhi antyda allerede i 1936 at *"it may be through the Negroes that the unadulterated message of non-violence will be delivered to the world."*¹

Etter mi oppfatning var det summen av alle disse inspirasjonskildene som forma Kings tankeverden, og som leda fram til en ikkevoldelig filosofi. Og for å kommentere Millers reduksjonistiske påstand ovenfor, vil jeg si at den filosofien han hadde etter endt utdanning var mer reflektert enn den han hadde med seg heimefra.

King lærte også om Gandhi mens han studerte, men Gandhi er knapt nevnt i skoleoppgavene hans og det ser ikke ut som han hadde noen inngående kjennskap til den indiske frihetskjemperen da han begynte i sin første pastorjobb i Dexter. Den første som nevnte Gandhi i forbindelse med aksjonen i Montgomery var faktisk en hvit bibliotekar i byen ved

---

¹ "Interview with an African-American delegation", i *King, Mary 1999: 223*

navn Juliette Morgan, som i et leserinnlegg den 12. desember 1955 sammenligna protestaksjonen i Montgomery med Gandhis Salt-Marsj.² D. J. Garrow har antakelig rett når han hevder at de som formidla Gandhi til King var pasifistene fra nord, som begynte å besøke Montgomery i februar 1956. På dette tidspunktet var King i ferd med å forme en ikkevoldelig strategi som var grunnlagt på Jesu Bergpreken. Men i løpet av dette året blei strategien utvikla til et praktisk og mangefasettert verktøy, ved at han inkluderte de elementene som pasifistene bidro med. Gandhi hadde demonstrert at det var mulig å skape en ikkevoldelig massebevegelse, og kjennskap til Gandhis metoder ga King ideer og inspirasjon.³ Jeg er dog enig med Miller som har påpekt at King ikke var noen gandhist i streng forstand, for det var forsvinnende lite av Gandhis øvrige filosofi som King inkluderte i sin filosofi.⁴

Allikevel var Gandhi indirekte en viktig kilde til ikkevolds-strategien. Og de som satte King i forbindelse med Gandhis idéer var den hvite pastoren Glenn Smiley og aktivisten Bayard Rustin fra henholdsvis FOR og WRL, med flere. Smiley bragte King litteratur som var skrevet av amerikanske pasifister som både hadde vært i India og hadde studert Gandhi. I min undersøkelse av essayet "Pilgrimage to Nonviolence" fant jeg ut at det blant er annet denne litteraturen som var Kings kilder når han skulle forklare sin ikkevoldelige filosofi.

Videre ser det ut til at det var Rustin, Ella Baker og den jødiske advokaten Stanley Levison fra New York, som kom opp med ideen til å stifte organisasjonen SCLC. Hensikten var å iverksette direkte aksjoner på nye steder etter samme modell som busstreiken i Montgomery. Rustin og Levison fikk dessuten en avgjørende rolle som Kings strateger gjennom det nettverket av borgerrettighetsaktivister som de opererte sammen med fra SCLCs kontor i New York. Baker var den første ansatte i SCLCs hovedkontor i Atlanta.

Kings medarbeidere i nord hadde også en viktig funksjon når det gjaldt å etablere King som et offentlig ikon og de bidro med en del av tekstmaterialet som er utgitt under Kings navn. Det var for eksempel Rustin som skreiv den første teksten om busstreiken i Montgomery, som blei publisert i Kings navn med tittelen "Our Struggle". På denne måten fungerte også skyggeforfatterne som leverandører av idéer til Kings filosofi.

Jeg tror ikke vi skal undervurdere den betydningsfulle rollen som det pasifistiske nettverket i nord hadde for utviklinga av Kings ikkevoldelige strategi. De bidro til å etablere

---

² Det er King sjøl som hevder dette, i King 1964b: 72

³ "For being so new at this, King runs out of ideas quickly and does the old things again & again. He wants help". Dette skreiv Smiley i et brev fra Montgomery 2. mars-56. "Introduction", i *Papers III*: 18, note 81.

⁴ Denne utsorteringa hadde pasifistene gjort på forhånd, i flg. Miller 1999: 98.

King som offentlig person, og de sørga for å gi borgerrettighetsbevegelsen en tydeligere stemme i massemedia. Mitt inntrykk er imidlertid at det var snakk om et gjensidig samarbeid og at King ikke bare var en marionett for denne gruppa. Pasifistenes rolle som hovedkilde for Kings ikkevoldelige strategi, samt deres betydning i SCLC, er etter mi oppfatning en av de viktigste oppdagelsene i King-forskninga så langt.

King var igjennom heile sin karriere under mistanke om å være kommunist, og med tanke på at han virka under den heteste perioden av den kalde krigen, er det forståelig at de mest paranoide innenfor McCarthys miljø frykta at borgerrettighetsbevegelsen kunne antenne revolusjonære tilstander. Kings forhold til kommunismen var på den ene side at han tydelig avviste den marxistiske ideologien og kommunismens etikk, hvor man etter hans oppfatning var villig til å bruke uhederlige midler så lenge man kjempa for høyverdige mål. På den annen side var King ikke redd for å snakke om dette emnet. Ved flere anledninger brukte søndagsprekenen til å forklare hvordan han opplevde at kommunistene utfordra de kristne til å ta sin gudstro mer på alvor, ved ikke å legge all vekt på læresetninger, men også praktisere et sosialt evangelium. Til de amerikanske myndighetene utbasunerte han: å avskaffe rasediskriminering og bekjempe fattigdom både lokalt og globalt var det beste middelet til å bekjempe kommunistene. Den forfølgelsen av "the red scare" som pågikk i heimlandet, samt USA bombinga av fremmede nasjoner var både fåfengte og umoralske midler i så måte.

Det er ingen tvil om at King tilhørte den politiske venstresida, og det samme gjorde hans viktigste medarbeidere. De sosiopolitiske refleksjonene som settes fram i *Where Do We Go From Here* er sannsynligvis influert av hans sosialistiske venner i New York. Og i talene han holdt til ulike fagforeninger gjentok han igjen og igjen hvordan arbeider-aksjonene på 1930-tallet var forløpere og en inspirasjon for de metodene som borgerrettighetsbevegelsen brukte. Det er dog min konklusjon at det aldri var noen fare for at King skulle initiere en kommunistisk revolusjon på det nordamerikanske kontinent, men at han med sin ikkevoldelige profil i stedet bidro til å forebygge et voldelig opprør blant de fargede.

King begrunna sin ikkevoldelige profil blant annet med at vold fører flere problemer med seg enn det løser. Konkret dreide det seg om at dersom det afroamerikanske folket skulle integreres i det øvrige amerikanske samfunnet måtte de ikke bli oppfatta som en trussel, ved at de de hvite kunne frykte voldelige hevnaksjoner som gjengjeldelse for århundrer med undertrykkelse. King avviste de som i stedet for integrasjon talte for at afroamerikaner-

ne burde kjempe for politisk frigjøring fra det øvrige USA. I stedet så han sitt eget folk i en nøkkelrolle, nærmest som Guds utvalgte tjenere, som skulle føre sammen folkegruppene i den amerikanske nasjonen til en fredelig sameksistens. Dette overordna perspektivet var drivkrafta som motiverte King i denne Kampen.

Jeg vil imidlertid påpeke det paradokset at vold blei et vanlig fenomen rundt demonstrasjonene som King var en del av, og det i økende grad fra 1961/62. Det var riktignok ikke Kings demonstranter som initierte det, men konfrontasjonene med motdemonstranter og politi kunne bli relativt dramatiske. I 1965 mista tre personer livet i forbindelse med aksjonen i Selma. Drapene skjedde ikke direkte i forbindelse med demonstrasjonene, men det var første gang liv gikk tapt i sammenheng med en aksjon hvor King var delaktig.

Men tanke på King ikkevoldelige profil, var volden et dilemma for ham. Men i stedet for å modere metodene sine for å begrense voldshendelsene inkorporerte King elementet av vold fra motstandere, som et ledd i den "ikkevoldelige" strategien, fordi det tiltrakk medienes oppmerksomhet. Og flere ganger kulminerte slike konfrontasjoner med at de sentrale myndighetene kom på banen, både for å beskytte demonstrantene og ved å gjennomføre lovendringene som demonstrantene hadde etterspurt.

Jeg har betegna dette som ei pragmatisk tillemping av strategien, fordi det ikke ligger noen konkret teoretisk begrunnelse bak. King (bort)forklarte volden med at det ikke var demonstrantene som var opphavet til volden, de bare fikk opp i dagen den volden som var underliggende i det segregerte samfunnet. Jeg presiserte i innledinga at jeg i denne avhandlinga ikke hadde til hensikt å vurdere etikken i ikkevoldstrategien, og vil derfor ikke ta stilling til om King på dette området gjorde ei korrekt vurdering. Men jeg vil allikevel kommentere at jeg opplever at King på denne måten bevegde seg noe vekk fra kriteriet om at midlene i Kampen måtte være moralske. Ved å "bruke" den volden som fulgte i kjølvannet av aksjonene som et ledd i sin strategi, kom han i fare for å bryte sitt eget prinsipp om at midlene måtte ha den samme verdige karakter som målene man søkte å oppnå.

Jeg nevnte ovenfor at King var ingen voldelig revolusjonær. Allikevel var termen "revolusjon" en stor del av hans retorikk for å betegne den grunnleggende samfunnsforvandlinga han meinte var nødvendig for at den amerikanske nasjonen skulle blir et velfungerende samfunn. Dette gjelder i særdeleshet den siste delen av hans karriere, men han definerte termen på en annen måte enn øvrige grupper som på denne tida også begynte å ta den i bruk. Fra rundt 1965 økte innslaget av raseopptøyer i storbyene, og vi ser ei generell opp-

blomstringa av svart bevissthet, hvorav de mest ekstreme fra 1966 samla seg seg under slagordet "Black Power". King meinte hovedårsaken til dette var at myndighetene ikke ga tydelige signaler om en umiddelbar og total avskaffelse av rasistiske elementer i amerikansk samfunnsliv. I tillegg opplevde borgerrettighetsbevegelsen dalende støtte utover 1960-tallet, da deres krav om økonomisk likestilling mellom svarte og hvite blei artikulert tydeligere.

I denne situasjonen havna King i en mellomposisjon hvor han anerkjente frustrasjonen og utålmodigheta som lå til grunn for "Black Power", men samtidig kunne han ikke støtte den svarte nasjonalismen som de representerte. Og han avviste agitasjonen om å benytte vold i sjølforsvar, og advarte mot at det kunne utvikle seg til et blodbad. King var bekymra for at forbildene til denne gruppa ikke var Jesus og Gandhi, men Fidel Castro og Frantz Fanon. Han var også bekymra for den splittelsen som var i ferd med å oppstå mellom de som ropte "Black Power" og den mer etablerte borgerrettighetsbevegelsen, som kunne komme til å spolere videre framgang i kampen mot et segregert Amerika.

"Black Power"-fenomenet illustrerer et aspekt ved borgerrettighetsbevegelsen som handler om kulturelle skillelinjer. Lederne i de store organisasjonene hadde sin bakgrunn i den afroamerikanske middelklassen, mens "Black Power" i større grad blei en parole som fattig, arbeidsløs ungdom fra ghettoene i storbyene identifiserte seg med. Det også er snakk om ei generasjonskløft mellom lederne i den etablerte borgerrettighetsbevegelsen på den ene sida, og SNCC og yngre grupper på den andre sida, og King forsøkte i denne situasjonen å være en brobygger.

Et annet trekk ved den siste fasen i Kings karriere var at han fra våren 1967 la all sin tyngde i å bekjempe USAs krigføring i Vietnam. Dette gjorde for det første at han mista det fortrolige forholdet han hadde hatt til president Johnson, og blei en skarp kritiker av regjeringa. For det andre bidro Kings anti-krigsengasjement til å splitte borgerrettighetsbevegelsen ytterligere, og for det tredje fikk han viktige grupper i mot seg som tidligere hadde vært hans støttespillere, både innenfor medieverdenen og ellers i den hvite befolkninga.⁵

Jeg har nå oppsummert de teoretiske kildene til Kings ikkevolds-strategi som jeg meiner å ha avdekka. Vi så at formasjonen av Kings teologi i stor grad foregikk igjennom hans afroameri-

---

⁵ Sunnemark skriver at King og NAACPs Wilkins var uenig i Vietnam-spørsmålet, fordi Wilkins meinte det var viktigere å anerkjenne Johnsons resultater ang. borgerrettigheter, enn å få slutt på krigen. Sunnemark 2001: 49, 357

kanske-baptistbakgrunn, men teologien blei foredla og fikk ei faglig forankring igjennom studiene. De akademiske studiene satte ham også i stand til i borgerrettighetskampen å kommunisere med det intellektuelle segmentet av den amerikanske befolkninga, og han fikk en filosofisk ballast til å kunne vurdere ideologiske brytninger i denne kampen, som for eksempel utfordringa fra marxismen. Vi så også at pasifistbevegelsen var hovedkilden til Kings filosofi, og denne gruppa var den viktigste leverandøren når det gjaldt den praktiske utforminga av en ikkevoldelig strategi.

Det blir et filosofisk spørsmål hva som i størst grad former et menneske; i hvor stor grad preges vi av de inntrykkene vi får henholdsvis i oppvekst, skolegang og som voksne? Dernest kan vi spørre i hvilken grad vi formes av henholdsvis teoretisk påvirkning og praktiske erfaringer. Overført på Martin Luther King, spør Cone med et marxistisk utgangspunkt: *"If circumstances are relevant in the assessment of a person's ideas and actions, we must then inquire about Martin King's circumstances..."*⁶ Foruten de teoretiske kildene har jeg derfor forsøkt å undersøke hvordan omstendighetene rundt King også var en kilde som forma hans ideer og handlinger. Konklusjonen er at verken hans filosofi eller strategi var statiske størrelser, de blei til underveis, og vi ser dette tydelig etter som presset mot ham økte fra flere kanter de siste årene han levde.

For Kings vedkommende spilte muligens de teoretiske inspirasjonskildene den mest betydningsfulle rollen i første periode fram til Montgomery, for utviklinga av en ikkevoldelig filosofi og strategi. De siste årene var endrede omstendigheter en sterkere kilde enn nye teoretiske kilder avgjørende for videre utvikling av ikkevoldsstrategien. Men strategien var totalt sett et resultat av vekselvirkninga mellom teori og praksis og endringsprosessen eskalerte som følge av de omveltningene som kasta rundt på livet hans den dagen busstreiken blei iverksatt i Montgomery. På dette grunnlaget vil jeg konkludere med at Kings ikkevoldsstrategi var et produkt av både de teoretiske kildene og de praktiske omstendighetene, samt at Kings afroamerikanske kristne bakgrunn hadde en avgjørende betydning for at han var mottakelig for å velge en ikkevoldelig strategi.

Utblick

I den første tida etter Martin Luther Kings død var det delte oppfatninger om hans person. Men etter som årene har gått har omtalen av den afroamerikanske pastoren dreid seg mer

---

⁶ Cone 2007a: 56

og mer i positiv retning. I dag er Kings navn etablert som en av de meste betydningsfulle personlighetene i det 20. århundre. I hans eget land har fødselsdagen hans blitt en offentlig fridag, og dette er en merkedag som nå feires mange steder i verden.

Det har ikke vært min oppgave å vurdere resultatene av Kings verk, men jeg vil allikevel nevne noen fakta som ville kommet fram i ei slik vurdering. Da Eisenhower utstedte en borgerrettighetslov i 1957, knapt ett år etter avviklinga av busstreiken i Montgomery var det nesten 90 år sia forrige gang en amerikansk regjering iverksatte en borgerrettighetslov som fortsatt var gjeldende. Etter dette kom det reviderte borgerrettighetslover i 1960, 1964 og 1965. Før Martin King døde hadde Representantenes Hus nylig oversendt enda en ny borgerrettighetslov til godkjenning i Senatet, og den blei undertegna av presidenten 7 dager etter Kings død. Etterpå kom det ingen omfattende borgerrettighetslover igjen før i 1987. Det er vanskelig å fraskrive borgerrettighetsbevegelsen ei medvirkning i de mange lovendringene på 1960-tallet.⁷

Mordet på King, USAs eskalerende krigføring i Vietnam og den voksende svarte nasjonalismen, førte til til en spent periode i landet, med flere opptøyer og dødelige konfrontasjoner med politiet. Men også den ikkevoldelige protestformen fortsatte. I ettertid kan vi konstatere at det kom ingen voldelig revolusjon, og det oppsto ingen afroamerikansk separasjon. Også dette, vil jeg hevde, kan ansees som et resultat av den ikkevoldelige integrasjons-plattformen som King og hans bevegelse hadde vært med på å bygge.⁸

Ikkevold som en sivil politisk protestform har sin opprinnelse i suffragettebevegelsene på 1800-tallet. Via arbeideraksjonene på 1930-tallet og borgerrettighetsbevegelsen på 1960-tallet har det blitt en etablert metode for det sivile samfunnet til å uttrykke sine meninger til det politiske lederskapet. Ikkevold som strategi for å løse nasjoners interne konflikter mellom folkegrupper har etter at King levde vært prøvd ut i for eksempel Sør-Afrika og Burma, og sjøl om ikke situasjonen i disse landene ennå har funnet sin endelige løsning må man kunne si at mange menneskeliv har blitt spart. Og man har unngått mye elendighet i forhold til om det hadde kommet til et væpna opprør eller borgerkrig, slik som vi for eksempel er vitne til i Syria, Jemen, Afghanistan, Sør-Sudan, Ukraina og Israel/Palestina. Et annet aspekt ved denne typen voldelige konflikter er at hatet mellom partene nedarves til

---

⁷ Den den siste Civil Rights Act før 1957 kom i 1871, som forbød etnisk vold mot Afroamerikanere. Civil Rights Act 2016

⁸ Etter aksjonen i Birmingham i 1963 uttalte Robert Kennedy: *"If King loses, worse leaders are going to take his place."* Garrow 2004: 262

neste generasjon, for å bruke Kings retorikk, og dermed får man ingen varig løsning om det oppnås våpenhvile.

I dag er all form for rasediskriminering i USA forbudt og forholdene for afroamerikanerne og andre minoritetsgrupper har tilsynelatende blitt bedre på de snart 50 årene sia King døde. Med tanke på at landet i dag har en afroamerikansk president kunne man blir frista til å tenke at nå er alt kommet i sin skjønneste orden. Men politivold-sakene de siste årene har vist at rasefordommer og -konflikter ikke er borte. I følge den pensjonerte amerikanske historieprofessoren J. Patterson, er USA på enkelte områder fortsatt et segregert samfunn, ved at afroamerikanerne ligger nederst på alle sosiale statistikker. Han skreiv i 2006 at desegregering av skoler falt tilbake, de svarte skårer lavt og har høyt frafall i skolene. De økonomiske forskjellene er enorme, noe som også er tilfelle når det gjelder helsetilstand, arbeidsledighet, kriminalitet og en rekke sosiale områder.⁹

Borgerrettighetsarbeidet er med andre ord fortsatt et viktig anliggende, og det ser ut som nye aksjonsgrupper som for eksempel "Black Lives Matter" også i framtida kommer til å spille en viktig rolle i amerikansk samfunnsliv. Det er bare å håpe at myndighetene anerkjenner den ikkevoldelige aksjonsformen ved å lytte til demonstrantenes ønsker, og tar videre grep for å utjevne de store ulikhetene som fortsatt eksisterer, slik at voldelige sentiment er ikke får ny grobunn.

Etter en lang fredsperiode i vårt land har pasifisme for øyeblikket ingen stor plass i den offentlige debatten. Og som fredsnasjon, med Nobelprisen som et av våre nasjonale symboler, er det forstemmende at ikkevoldelige metoder for konfliktløsning ikke løftes tydeligere fram som alternative måter å håndtere rifter som er i ferd med å rasere mange samfunn i vår verden. Mitt inntrykk er at grupper som representerer en pasifistisk ideologi blir ansett som utopister. Til dette vil jeg svare at det virkelig utopiske er å tro at vold skal løse verdens konflikter, for det fins intet historisk belegg for dette. Ergo måtte det være mer rasjonelt å jobbe i retning av ikkevoldelige strategier. Jeg vil avslutte med Kings høyaktuelle utfordring fra de siste sidene i *Where Do We Go From Here: Chaos or Community*:

"...I suggest that the philosophy and strategy of nonviolence become immediately a subject for study and for serious experimentation in every field of human conflict, by no means excluding the relations between nations...In short, we must shift the arms race into a "peace race."¹⁰

---

⁹ Patterson 2006

¹⁰ King 1968c: 184f

LITTERATURLISTE

- Ambrose, Stephen E. (2002). *Founding Fathers and Slaveholders: To what degree do the attitudes of Washington and Jefferson toward slavery diminish their achievements?*. Smithsonian Magazine. November 2002. Henta fra <http://www.smithsonianmag.com/history/founding-fathers-and-slaveholders-72262393/?all&no-ist>
- Baldwin, Lewis V. (2007). There is a Balm in Gilead: The Cultural Roots of Martin Luther King, Jr. I Kirk, J. A. (Red). *Martin Luther King, Jr. and the Civil Rights Movement*. (s. 69-71). New York: Palgrave Macmillian. Første gang utgitt 1991.
- Black Panther Party. (2016). Wikipedia. Henta fra https://en.wikipedia.org/wiki/Black_Panther_Party
- Booker T. Washington. (2016). Wikiquote. Henta fra https://en.wikiquote.org/wiki/Booker_T._Washington
- Boston University. (2016). *Dr. Martin Luther King, Jr. Archive*. Henta 1.4.16 fra <https://www.bu.edu/mlkjr/news/>
- Branch, Taylor. (1989). *Parting the Waters: America in the King Years 1954-63*. New York: Simon & Schuster.
- Brown v. Board of Education. (2016). Henta fra https://en.wikipedia.org/wiki/Brown_v._Board_of_Education
- Bryant, John. (2002). *The Fluid Text: A Theory of Revision and Editing for Book and Screen*. Michigan: The University of Michigan.
- Carpenter, C. C. J., Durick, J. A., Grafman, H. L., Hardin, P., Harmon, N. B., Murray, G. M., Ramage, E. V., Stallings, E. (1963). *Statement by Alabama Clergymen*. The Martin Luther King, Jr. Research Institute at Stanford University. Henta 11.5.16 fra https://swap.stanford.edu/20141218230016/http://mlk-kpp01.stanford.edu/kingweb/popular_requests/frequentdocs/clergy.pdf
- Carson, Clayborne. (Red.). (2013). *Martin Luther King: En självbiografi*. Örebro: Bokförlaget Libris.
- Citizens' Councils. (2016). Wikipedia. Henta fra https://en.wikipedia.org/wiki/Citizens%27_Councils

- Civil Rights Act. (2016). Wikipedia. Henta fra https://en.wikipedia.org/wiki/Civil_Rights_Act
- Colaico, J. A. (2007). The Paradox of Nonviolent Direct Action. I Kirk, J. A. (Red). *Martin Luther King, Jr. and the Civil Rights Movement*. (s. 95-109). New York: Palgrave Macmillian. Første gang utgitt 1986.
- Cone, James H. (2007a). Martin Luther King, Jr. Black Theology – Black Church. I Kirk, J. A. (Red). *Martin Luther King, Jr. and the Civil Rights Movement*. (s. 53-65). New York: Palgrave Macmillian. Første gang utgitt 1984.
- (2007b). Martin and Malcolm and America: A Dream or a Nightmare?. I Kirk, J. A. (Red). *Martin Luther King, Jr. and the Civil Rights Movement*. (s. 116-129). New York: Palgrave Macmillian. Første gang utgitt 1991.
- Drevvatne, Frid. (1982). *The Development of Dr. Martin Luther King, Jr.'s Theory of Social Change*. Hovedfagsoppgave i Engelsk. F. Drevvatne: Universitetet i Trondheim.
- E. Stanley Jones Foundation. (2016). *About E. Stanley Jones*. Henta 1.5.16 fra <http://www.estanleyjonesfoundation.com/about-esj/>
- Fairclough, Adam. (2007). Was Martin Luther King a Marxist?. I Kirk, J. A. (Red). *Martin Luther King, Jr. and the Civil Rights Movement*. (s. 183-194). New York: Palgrave Macmillian. Første gang utgitt 1983.
- Frantz Fanon. (2016). Wikipedia. Henta fra https://en.wikipedia.org/wiki/Frantz_Fanon
- Fraday, Marshall. (1996). *JESSE: The Life and Pilgrimage of Jesse Jackson: Chapter IX, The Acolyte*. Abstract henta fra <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/jesse/bookexcerpt.html>
- Garrow, David J. (1991). King's Plagiarism: Imitation, Insecurity, and Transformation. *The Journal of American History*, Vol. 78, No. 1 (Jun., 1991), 86-92.
- (2004). *Bearing the Cross*. New York: Harper Collins.
- (2007a). The Intellectual Development of Martin Luther King. I Kirk, J. A. (Red). *Martin Luther King, Jr. and the Civil Rights Movement*. (s. 39-53). New York: Palgrave Macmillian. Første gang utgitt 1986
- (2007b). From Reformer to Revolutionary. I Kirk, J. A. (Red). *Martin Luther King, Jr. and the Civil Rights Movement*. (s. 176-183). New York: Palgrave Macmillian. Første gang utgitt 1983.
- Gregg, Richard B. (1935). *The Power of Non-Violence*. London: George Routledge and Sons.

- Higham, John. (1991). Habits of the Cloth and Standards of the Academy. *The Journal of American History*, Vol. 78, No. 1 (Jun., 1991), 106-110.
- Hill, Lance. (2007). The Deacons for Defence: Armed Resistance and the Civil Rights Movement. I Kirk, J. A. (Red). *Martin Luther King, Jr. and the Civil Rights Movement*. (s. 86-95). New York: Palgrave Macmillian. Første gang utgitt 2004.
- Honey, Michael K. (2011). *All Labor Has Dignity*. Boston, MA: Beacon Press.
- Houck, Davis W., & Dixon, David E. (2006). *Rhetoric, Religion and the Civil Rights Movement, 1954-1965, Vol 1*. Waco, TX: Baylor University Press
- Howard-Pitney, David. (2004). *Martin Luther King Jr., Malcolm X, and the Civil Rights Struggle of the 1950s and 1960s: A Brief History with Documents*. Boston, MA: Bedford/ St. Martin's.
- Jones, E. Stanley. (1948). *Mahatma Gandhi: An Interpretation*. London: Hodder and Stoughton.
- Killens, John O. (1966). The Meaning and Measure of Black Power. *Negro Digest*, Vol. XVI, No. 1 (Nov. 1966), 31-37.
- King Jr., Martin Luther. (1961). *The Church on the Frontier of Racial Tension*. Henta fra 1.10.14 fra <http://digital.library.sbts.edu/handle/10392/2751>
- (1964a). *Broen heter kjærlighet*. Oslo: Norsk Litteraturselskap.
- (1964b). *Det begynte i Montgomery*. Oslo: Norsk Litteraturselskap.
- (1964c). *Hvorfor vi ikke kan vente*. Oslo: Norsk Litteraturselskap.
- (1964d). *Stride Toward Freedom*. New York: Harper & Row Publishing.
- (1966). *Statementment by Dr. Martin Luther King Jr., President Southern Christian Leadership Conference October 14, 1966*. Henta fra 1.1.16 fra http://www.crmvet.org/docs/6610_mlk_power-poverty.pdf
- (1967a). *Beyond Vietnam*. Henta fra 1.11.14 fra <https://kinginstitute.stanford.edu/king-papers/documents/beyond-vietnam>
- (1967b). *Hva nå?*. Oslo: Norsk Litteraturselskap.
- (1968a). *Siste appell*. Oslo: Norsk Litteraturselskap.
- (1968b). *The Other America*. Foredrag til Grosse Pointe Human Relations Council. Grosse Pointe High School. Henta 1.2.16 fra <http://www.gphistorical.org/mlk/mlkspeech/>
- (1968c). *Where Do We Go from Here: Chaos or Community?*. Boston, MA: Beacon Press.
- (1968d). *Why We Can't Wait*. The New American Library: New York.

- (1992). *The Papers of Martin Luther King, Jr, Vol I: Called to serve, January 1929-September 1951*. Carson, C., Luker, L., Russell, P. A. (Red.). Berkley: University of California Press.
- (1994). *The Papers of Martin Luther King, Jr., Vol. II: Rediscovering Precious Values, July 1951 - November 1955*. Carson, C., Holloran, P., Luker, R., Russell, P. A. (Red.) Berkley: University of California Press.
- (1997). *The Papers of Martin Luther King, Jr., Vol. III: Birth of a New Age, December 1955-December 1956*. Carson, C., Burns, S., Carson, S., Holloran, P., Powell, D. L. H. (Red.) Berkley: University of California Press.
- (2000). *The Papers of Martin Luther King, Jr., Vol. IV: Symbol of the Movement*. Carson, C., Carson, S., Clay, A., Shadron, V., Taylor, K. (Red). Berkley: University of California Press.
- (2005). *The Papers of Martin Luther King, Jr., Vol. V: Threshold of a new decade, January 1959-December 1960*. Carson, C., Armstrong, T. H., Carson, S., Clay, A., Taylor, K. (Red.). Berkley: University of California Press.
- King, Mary. (1999). *Mahatma Gandhi and Martin Luther King Jr: The power of nonviolent action*. Paris: Unesco.
- Kirk, John A. (Red). (2007). *Martin Luther King, Jr. and the Civil Rights Movement*. New York: Palgrave Macmillian.
- Lischer, Richard. (1995). *The Preacher King: Martin Luther King, Jr. and the Word that Moved America*. New York: Oxford University Press.
- Martin Luther King, Jr., Papers Project. (1991). The Student Papers of Martin Luther King, Jr.: A Summary Statement on Research. *The Journal of American History*, Vol. 78, No. 1 (Jun., 1991), 23-31.
- Miles, Margaret R. (2005). *The Word Made Flesh: A History of Christian Thought*. Malden, MA: Blackwell
- Miller, Keith D. (1991). Martin Luther King, Jr., and the Black Folk Pulpit. *The Journal of American History*, Vol. 78, No. 1 (Jun., 1991), 120-123.
- (1998). *Voice of Deliverance: The Language of Martin Luther King Jr. and Its Sources*. Reprint with new afterword by the author. Athens, GA: University of Georgia Press.
- Morehouse College (2016) *Martin Luther King Jr. Collection*. Henta 1.4.16 fra <http://www.morehouse.edu/kingcollection/index.php>

- Nelson, William S. (1957). *Satyagraha: Ghandhian Principle of Non-Violence Non-Cooperation*. Henta 1.4.16 fra <http://dh.howard.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1151&context=reprints>
- Paterson, James T. (2006) *The Civil Rights Movement: Major Events and Legacies*. Henta 1.4.16 fra <http://www.gilderlehrman.org/history-by-era/civil-rights-movement/essays/civil-rights-movement-major-events-and-legacies>
- Popper, Hermine I. (1967). Brev fra Popper til King 25.jan.-67. The King Center. Henta fra <http://www.thekingcenter.org/archive/document/letter-hermine-i-popper-mlk>
- Plessy v. Ferguson. (2016). Wikipedia. Henta fra https://en.wikipedia.org/wiki/Plessy_v._Ferguson
- Reagon, Bernice Johnson. (1991). "Nobody Knows the Trouble I See"; or, "By and By I'm Gonna Lay Down My Heavy Load". *The Journal of American History*, Vol. 78, No. 1 (Jun., 1991), 111-119.
- Selma to Montgomery Marches. (2016). Wikipedia. Henta fra https://en.wikipedia.org/wiki/Selma_to_Montgomery_marches
- Sunnemark, Fredrik. (2001). *An inescapable network of mutuality : discursivity and ideology in the rhetoric of Martin Luther King, Jr.* Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- (2004). *Ring Out Freedom*. Bloomington, IN: Indiana University Press.
- Thelen, David. (1991). Becoming Martin Luther King, Jr.: An Introduction. *The Journal of American History*, Vol. 78, No. 1 (Jun., 1991), pp. 11-22.
- Thoreau, Henry D. (2011). *Sivil ulydighet: og andre politiske tekster*. Oslo 2011: Pax Forlag.
- United States Constitution. (2016). Wikipedia. Henta fra https://en.wikipedia.org/wiki/United_States_Constitution
- Wofford, Jr., Harris. (1969). Non-Violence and the Law: The Law Needs Help. I H. A. Bedau (Red.), *Civil Disobedience: Theory and Practice*. (s. 59-71). New York: Pegasus. Første gang utgitt i 1957.
- Washington, James M. (Red.). (1991). *A Testament of Hope: The Essential Writings and Speeches of Martin Luther King Jr.* New York: Harper Collins Publishers.